

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Беш жилдлик

Учинчи жилд

Тошкент

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1983

АНТОНИЙ ВА КЛЕОПАТРА

КОМИЛ ЯШИН
таржимаси

ИШТИРОК ЭТУВЧИЛАР

- Марк Антоний
 Октавий Цезарь
 Марк Эмилий Лепид
- } триумвирлар.
- Секст Помпей.
 Домиций Энобарб
 Вентидий
 Эрос
 Стар
 Деркет
 Деметрий
 Филон
- } Антоний тарафдорлари.
- Меценат
 Агриппа
 Долабелла
 Прокулей
 Тирей
 Галл
- } Цезарь тарафдорлари.
- Менас
 Манекрат
 Варрий
- } Помпей тарафдорлари.
- Тавр, Цезарь саркардаси.
 Канидий, Антоний саркардаси.
 Силлий, Вентидий қўшинидаги аскарбоши.
 Евфроний, Антонийнинг Цезарга юборган элчиси.
- Алексас
 Мардиан
 Селевк
 Диомед
- } Клеопатранинг яқинлари.
- Қуръачи.
 Мискин киши.
 Клеопатра, Миср маликаси.
 Октавия, Цезарнинг синглиси ва Антонийнинг рафиқаси.
- Хармиана
 Ирада
- } Клеопатранинг чўрилари.
- Аскарбошилар, аскарлар, чопарлар, сарой аҳли, хизматкорлар.
- Воқеа Рим империясининг турли томонларида бўлиб ўтади.

БИРИНЧИ ПАРДА

I-САҲНА

Искандария. Клеопатра саройидаги зал.
Деметрий билан Филон кириб келишади.

Ф и л о н

Саркардамиз жудо бўлмиш ақлидан буткул!
Авваллари қўшин тортиб юрганларида
Зирҳли Марсдай паршираган оташ кўзлари
Келиб-келиб шу лўлининг бадчеҳрасига
Маънос ва зор термилишдан қолди бўшамай
Ёвлар билан олишганда ҳар зарби ила
Не-не пўлат қалқонларни чок этган юрак
Эндиликда ошуфтаҳол паст сиприндига
Бамисоли бир елпигич қилмоқда хизмат.
Ана, улар келишяпти.

Бурғулар чалинади. Антоний ва Клеопатра аъён-
лари билан кириб келишади. Ҳарам қуллари қўллари-
да елпуғич билан Клеопатрани елпишади.

Қара, яхшилаб,

Бу оламни тутиб турган учта устуннинг
Бириси деб ҳисобланмиш ушбу калонно
Нафсибад бир фоҳишага бериб жиловин
Эртаю кеч силаб-сийпаб, папалар уни.

Клеопатра

Муҳаббатми? Улуғлиги нечоғлик экан?

Антоний

Муҳаббат ҳеч ўлчов билмас, чексиз, бепоён.

Клеопатра

Излаб етсам дейман унинг поёнига мен.

Антоний

Бу дунёнинг ташқисидан излайсан уни.

Антонийнинг хизматкорларидан бири киради.

Хизматкор

Ҳукмдорим, этинг рухсат, Римдан бор хабар!

Антоний

Сухбатни ҳам совутдинг-ку, калта қил, тез бўл!

Клеопатра

Чопарларнинг сўзларини эшит, Антоний.
Ажаб эмас, Фульвияни бўлсанг ранжитган?
Ё оғзидан она сути кетмаган Цезарь
Буюргандир ваҳшат ила: «Жим турма, ошғич
Анов шоҳни қувиб солиб, бунисини қўй,
Амрим бажар, йўқса ўзинг оласан жазо»,

А н т о н и й

Нималар деб жавраяпсан, ширин маҳлиқо?

К л е о п а т р а

Невлай, балки сенинг бунда қолиб кетишинг.
 Хуш келмаган Цезарь ила ёстиқдошингга.
 Ё бўлмаса Цезарь сени четлатган ишдан.
 Билиб олгин — нималарни буюрган экан
 Римда қолган хотининг... Йўқ, кечиргил, Цезарь...
 Ҳа, иккови. Чопарларнинг эшитгил гапин.
 Қип-қизариб кетдинг, ҳозир тож ҳаққи, айтсам!
 Бу Цезардан ҳайиқишинг аломати, ё
 Фульвиядан тегадиган дашном қўрқуви?
 Чопарларни чақиринглар тезда бу ерга!

А н т о н и й

Римни Тибр тўлқинлари айласин вайрон!
 Кул-кул бўлсин менга деса тожи салтанат!
 Бас, паноҳим шу ер энди. Шоҳликлар битар!
 Ер бир ўғит; боқар бирдай жонворлар билан
 Одамни ҳам. Аммо юксак фазилат, бу бурч
 Зоҳир бўлар фақат ишқда, оҳу кўзлигим.

(Клеопатрани қучади.)

Исботлайман эндиликда бутун дунёга,
 Шу чоққача ўтган бирор ошуфта дилнинг
 Уз ёрини биз сингари севмаганлигин.

К л е о п а т р а

Лофни қаранг! Ишққа шундай сайқал берган зот
 Уйландию Фульвияга бедард, бекўнгил.

Эсин еган тантиқ хотин эмасман ҳали,
 Антонийнинг кимлигини хўпам биламан.
 Антоний...

А н т о н и й

...Ҳа, Клеопатра мафтун этган зот.
 Ёлвораман: севгимизни ардоқласанг гар,
 Унинг тотли онларини надомат тўла
 Машмашага сарфламоқнинг йўқдир ҳожати.
 Ҳар сония бағишласин роҳат ва лаззат,
 Қандай эркак бу оқшомнинг бўлар соҳиби?

К л е о п а т р а

Чопарлардан эшитайлик.

А н т о н и й

Чўрткесар, ўжар!

Нима қилса ярашади гул чеҳрасига —
 Ғазаб қилса, хандон урса ёки йиғласа.
 Мен бўлсам-чи, шавқу завқдан жон-дилим ўйнаб
 Лол қоламан латофату назокатига.
 Чопарларинг даркор эмас менга бу лаҳза!
 Сенга эса ўзим ёрман, сенга жон фидо.
 Икковимиз бирга-бирга мана шу оқшом
 Сайр этамиз кўчаларни, боқамиз юртга.
 Юр, маликам. Ахир кўнглинг нақ куни кеча
 Турганди-ку шуни истаб...

(*Хизматкорга.*)

Йўқол! Тилинг тий!

Антоний ва Клеопатра аъёнлари билан чиқиб
 кетишади.

Д е м е т р и й

Цезарни ҳам менсимасдан қўйди Антоний.

Ф и л о н

Тонг қоламан гоҳи пайтлар уни танимай
Ва дейманки: наҳотки бу ўзимиз билган,
Бизнинг оташқалб соҳиби буюк Антоний?

Д е м е т р и й

Минг афсуски, тасдиқлайди ўз тили билан
Римга етган нодўстона мишмишларни ҳам.
Қайдам яна, бугун-эрта, ноумид шайтон,
Эсин йиғиб олар дейман. Хуш қол, элатдош!

Кетадилар.

2-САҲНА

Клеопатра саройидаги бўлма.

Хармиана, Ирада, Алексас ва қуръачи кириб
келадилар.

Х а р м и а н а

Ҳазрат инсон Алексас, ширинзабон Алексас, меҳри
дарё Алексас, марди майдон Алексас! Маликага оғиз
кўпиртириб мақтаган қуръачинг қайда? Кимга тегаркин-
ман, деб юрагим така-пука бўляпти. Ўзинг ўша одам
жонингга ора киради, девдинг-ку?

А л е к с а с

Ҳой, қуръачи!

Қ у р ъ а ч и

Тайёрдирман хизматларига.

Х а р м и а н а

Ҳа, у шуми?— Қўп каромат кўрсатармишсан?

Қ у р ъ а ч и

Табиатнинг асрор тўла буюк китобин
Уқиб қолгум у-буларни гоҳо чўқилаб.

А л е к с а с

(*Хармианага*)

Қафтингни тут, кўра қолсин, майлига, бир қур.

Э н о б а р б билан хизматкорлар киришадн.

Э н о б а р б

(*хизматкорларга*)

Қани, чаққон таом тортинг! Майи нобни ҳам.
Клеопатра сиҳатига ичамиз оппоқ.

Х а р м и а н а

Ёруғ, ойдин фол оч менга, авлиё одам.

Қ у р ъ а ч и

Чор-ночор эплаганим фақат каромат.

Х а р м и а н а

Кўрсат кароматингни...

Қ у р ъ а ч и

Бўлур ҳусну малоҳатинг бундан ҳам зиёд.

Х а р м и а н а

Тўлишаманми?

И р а д а

Иўқ, эс-ҳушинг, қариб боргач, бўлар пардозда...

Х а р м и а н а

Ажин юзга тирноқларин ботирмаса бас.

А л е к с а с

Пиримуршид авлиённинг сақланг иззатин.

Х а р м и а н а

Хап бўл. Хап!

Қ у р ъ а ч и

Севасану севилишдан бўлурсан йироқ.

Хармиана

Ишқдан кечиб шароб ичиб, бўлай жигар хун.

Алексас

Гапларини бўлмай, мундоқ эшитгани қўй!

Хармиана

Қани, менга бирорта ажиб мўъжиза, каромат кўрсат. Аломат кунлардан бирида биратўла учта шоҳга тегиб, ўша заҳоти тул қола қолай. Эллик беш ёшимда кўрган болам нақ Ёҳудиялик Ироднинг ўтакасини ёрсин. Октавий Цезарнинг хотини бўлиб, маликам мақомига етиб қолишимни ҳам ваъда эт.

Қуръачи

Маликангдан узоқ умр кўришинг аниқ.

Хармиана

Мана бу гап ажиб! Узун умр кўришни майдан ҳам афзалроқ кўраман.

Қуръачи

Ўтмишда бўлгансан ҳамроҳ толега,
Энди у тобора сендан йироқлар.

Хармиана

Унда бояги олий наслу насаб, аслзодалар ҳақидаги орзумга ета олмайдиганга ўхшайман-ку. Қани, айт-чи, пешонамга нечта ўғилу нечта қиз ёзилган?

Қ у р ъ а ч и

Мустажоб бўлганда дуо — истагинг.
Шу чоққача миллион бола кўрардинг.

Х а р м и а н а

Бор-е, бетамиз! Одам тахлит эмас, афсунгар бўлганинг учун ҳам сени кечираман.

А л е к с а с

Истакларимдан ёлғиз тўшак воқиф деб
ўйловдингми?

Х а р м и а н а

Шошма! Энди бир фол очгин Ирадага ҳам.

А л е к с а с

Тақдиримиз не бўлишин билсак ҳаммамиз.

Э н о б а р б

Ҳар ҳолда бугун бошимизга не савдолар тушишини биламан. Итдай ичамиз.

И р а д а

Кафтимдаги манави чизиқларга қараб фақат битта нарсани айтиб берса бўлади: Менинг тақдирим ифбатли кечади.

Хармиана

Нилнинг тўлиб оқаётганини кўриб... қурғоқчилик бўлишини билгандай.

Ирада

Жим турсанг-чи, очофат, этаксиз сатанг, фолбинлик-ни сенга ким қўйибди?

Хармиана

Кафтнинг намлиги зурриётдан дарак бермаса, қўлимдан ҳеч бало келмас экан. (*Қуръачига.*) Менга қара, унга шунчалик арзимас нарсаларни каромат қилавер.

Қуръачи

Иккингиизнинг тақдирингиз бирдай бўлажак.

Ирада

Қандай тақдир? Қандай экан? Айт-чи дурустроқ.

Қуръачи

Айтдим барин.

Ирада

Наҳотки, ундан қилча ҳам бахтлироқ бўлмасам?

Хармиана

Хўш, қилча бахтлироқ бўлсанг, ўша қилни қаерда ўсишини истардинг?

Ирада

Фақат эримнинг бурнидан бўлак жойда.

Хармиана

Хунук нарсалардан эгамнинг ўзи асрасин. Хўш, энди Алексаснинг гали! Қисмат қандай бўлишини айт. Мурувватли Изида! Унга маймоқ хотин ато қилгин! Мана бу хотинидан айрилиб, ундан ҳам беш баттарига йўлиқсин. Бу ишдан охирабад боши чикмасин, ахири энг расво бир хотин ўйнаб-кулиб туриб, гўрга тиқсин, унгача шармандаи шармисор бўлсин. Бу илтижоларимга қулоқ солгин, меҳрибоним Изида! Шуни қилу бўлак илтижоларимни, майли рад эт. Утинаман, меҳрибоним Изида!

Ирада

Омин! Нолаи додмизга қулоқ сол, сарвари коинот маъбудамиз. Дуппа-дуруст эркак расвойи радди маърака хотинга уйланганини кўрсанг алам қилади. Бироқ нотанти аҳмоқнинг шарманда бўлганини кўрмасанг ундан ҳам ёмон бўларкан. Шу боисдан ақалли бошқа одамлар тўғри йўлдан тоймасинлар, деб қилмишга яраша жазосини бер, меҳрибонимиз Изида!

Хармиана

Омин.

Алексас

Оҳ-ҳо, қаранг-а! Борди-ю, қўлларидан келса борми, улар шармандамни чиқаришда ҳеч нимадан қайтишмасди.

Энобарб

Жим! Антоний келар, ана.

Хармiana

Иўқ, бу — малика...

Клеопатра дириб келади.

Клеопатра

Кўрдингизми Антонийини?

Энобарб

Иўқ, давлатпаноҳ.

Клеопатра

Келмадими бу ерга?

Хармiana

Иўқ, малика.

Клеопатра

Бугун у кайф-сафо кўйида экан,
Бирдан Римни эслаб қолди.— Энобарб!

Энобарб

Лаббай, давлатпаноҳ?

Клеопатра

Уни қидир, топ,
Сўнг келтир бу ерга. Қайда, Алексас?

Алексас

Мен шундаман. Антоний ҳам кепқолди, ана.

Антоний, чопар ва шотирлар кириб келишади.

Клеопатра

Йўлиқмайман. Қани юринг, кетайлик бундан.

Клеопатра, Энобарб, Алексас, Ирада, Хармиана, қуръачи ва хизматкорлар чиқиб кетишади.

Чопар

Қўшин тартиб борди хотининг шунда...

Антоний

Акамга қарши-я?

Чопар

Ҳа, худди шундоқ.

Бироқ тартиб қўймоқ учун Цезарь танобин,
Тил топишди иккаласи ўтмасдан фурсат.
Цезарь бўлса илк жангдаёқ қилди тору мор,
Сўнг иккови қочиб қолди Италияга.

А н т о н и й

Хўш, ёмонроқ хабар йўқми?

Ч о п а р

Келса шум хабар,
Кетгусидир кўп ҳолларда элчининг боши!

А н т о н и й

Овсар ёки қўрқоқларга етказса хабар.
Борин гапир, яширма ҳеч, бўлар иш бўпти.
Замирида яширинган бўлса ҳам ажал
Улуғроқдир мақтовлардан менга ҳақиқат.

Ч о п а р

Аччиқ, заҳар хабар ҳам бор, қулоқ сол, сардор:
Парфиянинг қўшинларин бошлаб Лабием
Фрайдан ҳам ўтиб, кирди Осиёга нақ
Сурия-ю Лидиянинг хонликларида
Қисқа қилсам, Иония узра ҳам бугун
Голибона ҳилпирайди найзатуғлари...
Бунда эса...

А н т о н и й

Нега энди гўлдираб қолдинг?
Демоқчисан: нашъу намо сурар Антоний.

Ч о п а р

О, ҳукмдор!

А н т о н и й

Яширмагин мишмишларни ҳам.
 Римда не деб атасалар Клеопатрани,
 Шундай ата. Аямагин мени ҳеч бир,
 Фульвияга ўхшаб койи, айла дағдаға,
 Не гуноҳим бўлса барин тўкиб солавер,
 Нафрат, ғазаб ҳақиқатдан тайсалланма ҳеч.
 Гар ён берсанг, ҳа, зарардан бўлак иш чиқмас,
 Гина-кудурат дил куйдирар жингиртоб қилиб.
 Боравергил!

Ч о п а р

Фармонингни бажаргум доим!

(Кетади.)

А н т о н и й

Сакнондан келмиш бизга қандай хабарлар?

Б и р и н ч и х и з м а т к о р

Сакнондан келган ким бор? Қайда чопари?

И к к и н ч и х и з м а т к о р

Шу ердадир, мунтазирдир фармонингизга!

А н т о н и й

Айтгил, кирсин ҳаялламай эсим борида,
 Маҳкам Миср запжирини узмасам бўлмас.

(Иккинчи чопар киради.)

Хўш, келтирдинг нечук хабар? Сўйлагил дадил!

И к к и н ч и ч о п а р

Естикдошинг дунёдан кўз юмди, Фульвия.

А н т о н и й

Наҳот ўлди, Фульвия, а? Қаерда ўлди?

И к к и н ч и ч о п а р

Сакионда.

(Хатни беради.)

Унинг дарди-касали ила
Кўп нарсалар борасида билурсан хатдан.

А н т о н и й

Боравер.

И к к и н ч и ч о п а р к е т а д и .

Тарк этмиш у қалб ёруғ дунёни.
Кўнгилгинам турган эди бу ишни тилаб.
Бунни қаранг, яқинларда нафрат-ла қувган
Нарсаларни кўнгил қўмсаб қолади гоҳо.
Пайти келиб ёнингдаги жоно, дил хушинг
Еқмай қолар ва тегадир меъдангга жуда.
О, қанийди Фульвияни тобутга солган
Қўллар яна ўша жойдан тортиб чиқарса.

Раҳматлик, бу дилу жоним тўрида яна..
 Бу дилбарни тарк этмасам бўлмайди энди.
 Акс ҳолда маишату ишқу ҳаваслар
 Лак-лак бало келтиргуси менинг бошимга.
 Ҳой, Энобарб!

Э н о б а р б киради.

Э н о б а р б

Бордир яна қандай фармонинг?

А н т о н и й

Жўнамасам бўлмас имкон борича шитоб.

Э н о б а р б

Унда бу ерлик аёлларни ҳалокатга ташлаймиз-ку.
 Улар бу шафқатсиз мазаллатга дош беролмайдилар-ку.
 Мабодо кетсак борми, бари худа-беҳуда оҳу надомат
 чекишиб адоий тамом бўлишади.

А н т о н и й

Бормасам бўлмас.

Э н о б а р б

Бордию бу жуда зарур бўлса, бемалол адоий тамом
 бўлишаверсин. Аёлларни арзимас нарсага қийнаш увол
 бўлади, бироқ муҳим иш турганда, уларнинг бари сариқ
 чақага арзимади. Клеопатра буни эшитса борми, у ҳам-
 мадан олдин жон беради. У йигирма марта менинг кўз

олдимда ўлган, ҳаммасидаям тағни арзимаган н.рсага. У бу гапни эшитса жон-жон деб ўлаверади, нимага десанг ўлимни ҳам ёр қучоғига ўхшатади чоғи.

А н т о н и й

Ҳеч ким билмас унинг нечук айёрлигини.

Э н о б а р б

Иўғ-э! Унинг барча ноз-итоблари, ичкуярлиги соф севгисининг самимий ифодасидир! Нафаси бамисоли насим, кўз ёшларини абри найсон томчилари десанг ҳам кам. Бунақа довулу жалаларни шу чоққача кўрмаганман. Булар унинг айёрлигини кўрсатмайди. Айёрликка келганда Клеопатра шунақанги ногаҳоний бўронлар кўтарадики, унинг олдида Юпитер шарманда!

А н т о н и й

Қаердан ҳам кўзим тушди унинг ҳуснига!

Э н о б а р б

Наҳотки сен пушаймон бўлсанг? Уни учратмаганинда борми, оламдаги ажиб мўъжизаларнинг биридан бенасиб қолардинг. Бу толе сенга ёр бўлмаганида, сафарим хайф кетди, деяверсанг бўларди.

А н т о н и й

Фульвия ўлди.

Э н о б а р б

Нима?

А н т о н и й

Фульвия ўлди.

Э н о б а р б

Фульвия-я?

А н т о н и й

Ўлди.

Э н о б а р б

Начора, худоларга энди бир нима атамасанг бўлмайди. Худо эри бор хотиннинг жонини олмоққа хоҳиш билдирган экан, ўша хотиннинг эри оламда эски жулдир ўрнига гард қўнмаган янги либос тикувчилар борлиги билан юпанмоғи лозим ва лобид. Мабодо оламда бошқа аёллар қуриб кетган бўлса, ана унда Фульвиянинг ўлими сенга оғир савдо бўлиб, йиллаб мотам тутсанг арзирди. Бироқ бошингга тушган қайғуни бартараф қилса бўлади. Эскиси эскиганда янги этак топилади. Эскиси учун йиғламоқчи бўлсанг, кўзингни пиёз билан артақол!

А н т о н и й

Неки тугун қилган бўлса Фульвия — барин
Бир-бир ечиб ташлай олсам, маъқул бўлур хўп.

Э н о б а р б

Унда бу ердаги сен боғлаган тугун нима бўлади?
Бу ердан олисда сен тугунларни ечиш билан банд бўлсанг, Клеопатра бу ерда баттар тугилмайдими?

А н т о н и й

Бас қил энди ҳазилингни. Саркардаларга
Менинг ушбу сўзларимни етказгил ошғич,
Малика-ла хайрлашиб тушунтиргайман
Бунча шитоб қайтишимнинг сабабларини.
Фульвиянинг ўлими-чи, уйга чорловчи
Талайгина даъволарнинг фақат биттаси.
Кўп нарсадан воқиф бўлган аҳбоблар тезда
Римга қайт, деб номаларни турдилар битиб,
Цезарь билан қасдлашиб бош кўтарган Помпей
Уммонларнинг жilовини олмишдир қўлга.
Қиши қадрин ўлгандан сўнг билгувчи авом,
Об-ҳавога қараб тез-тез турар ўзгариб.
Шу бонсдан оталарнинг буюклиги ҳам
Кўп ҳолларда тиркалади ўғилга фақат.
Довюраклик, мардлик, қудрат бу ёқда қолиб
Ўз номию қўшинини пеш қилган Помпей
Авом халқнинг мишмиши-ла ҳозир қаҳрамон.
Назаримда, салтанатга қилмоқда таҳдид.
Хуфиёна гимиралаган кимсалар ҳам бор,—
Қил эмас-ку от думидан юлинган жонсиз,
Ва лек ҳали заҳри қотил илон ҳам эмас.
Бас, хабар бер қўшиндаги барча аскарга,
Жўнамоққа кемаларга чиқсин.

Э н о б а р б

Айтаман.

Кетадилар.

3-САҲНА

Уша жой. Бошқа бўлма.

Клеопатра, Хармиана, Ирада ва Алексас кириб келишади.

Клеопатра

Қани ўзи?

Хармиана

Кўрганим йўқ ўшандан бери.

Клеопатра

(Алексасга)

Бориб бил-чи, қаерда у, бандми, ким билан?
Аmmo менинг юборганим билмасин зинҳор.
Маъюс бўлма, мени айтки — ўйин тушяпти,
Қувноқ эрса, мени носоғ, дея бер хабар.
Тезроқ бору яна жадал қайтгил изингга.

Алексас кетади.

Хармиана

Маликам, сен ҳақиқатда севсанг, у ҳолда,
Антонийнинг муҳаббатин қозонмоқ учун
Танлаётган ушбу йўлинг нотўғри, галат.

Клеопатра

Хўш, сенингча нималарни қилмоғим даркор?

Хармиана

Ихтиёрин бер ўзига, тўсма ҳеч йўлин.

Клеопатра

Тентаксан-да, Хармиана. Қилган бу ишим
Ундан жудо бўлмоқ йўли.

Хармиана

Тегма ғашига,
Дилимизга қўрқув солиб турганларга биз
Изҳори ишқ даъвосини қилолмаймиз ҳеч.

Антоний киради.

Ана, келди Антоний ҳам.

Клеопатра

Мадорим йўқ ҳеч.

Антоний

(четга)

Қандай айтдим ўшал маъшум хабарни энди?

Клеопатра

(Хармианага)

Юр, кетайлик бундан, тагин йиқилиб қолмай,
Уйлайманки, бу азоб ҳам бормайди кўпга,
Яратганнинг ўзи бергай унга хотима.

Антоний

О маликам, гулбаданим, жоним, маҳбубам!

Клеопатра

Утинаман, яқинлашма!

Антоний

Не бўлди сенга?

Клеопатра

Хушxabарни кўзларингдан билиб турибман.
Шаръий хогин не гапларни ёзмиш хатида?
Уйингга бор. Ҳурмати зўр ўшал заифанг
Бу ёқларга сени йўллаб адашган жуда.
Боргандан сўнг унга обдон тушунтириб қўй,
Узоқ туриб қолганингга дахлим йўқлигин.
Наҳот бунга етса қурбим? Сен уникисан.

Антоний

Худоларнинг ўзларига аён бу.

Клеопатра

Уят!

Олам — олам бўлибдики, бирор малика
Мен сингари расво ҳолга тушмаган асло!
Бевафолик қилишингни сезарди кўнглим.

Антоний

Клеопатра!

Клеопатра

Худоларни солиб ўртага
Ўшанда сен садоқатдан ичсанг-да қасам
Фульвияни ташлаб келган сен беоқибатнинг
Сўзларига чин кўнглидан ишонай қандай?
Қасамхўрнинг сўзларига ишонмоқ эса,
Қалтабинлик, тентакликнинг фирт ўзгинаси.

Антоний

Маликам!

Клеопатра

Иўқ, ширин сўзлар излаб ўтирма,
Хайр, дея юртинг кўзлаб чиқавер йўлга.
Бир вақтлар қолайин деб ялинганигда,
Одамларни лол қилгувчи сўзамол эдинг.
Лаблариму кўзларимга тўймасдинг боқиб,
Қошларимнинг меҳробига қилардинг сажда.

Бошдан-оёқ мени мисли фаришта дердинг,
 Мен ҳозир ҳам бошқа эмас, ўшал-ўшаман.
 Аммо сен-чи, сендай донги кетган сарлашкар
 Каззоб деган зўр унвонни олиб турипти.

А н т о н и й

О, маликам!

К л е о п а т р а

Бўлсам эди чорпахил аскар
 Тан берардинг мисрликлар жасоратига.

А н т о н и й

Қулоқ сол, эй гулузорим. Юртимга мени
 Чорлаяпти энди масъул, зарур юмушлар.
 Кетсам ҳамки қолар мудом юрагим бунда,
 Қўп қиличлар қиндан чиққан Италияда,
 Улус ҳоли тангмиш, юртлар вайрон, хомталаш.
 Секст Помпей эса мутлақ ошиб ҳаддидан
 Қўймоқчимиш Римни буткул денгиздан тўсиб.
 Қўш ҳокимлик бўлдими юрт, қолмайди тартиб.
 Бир замонлар Римдан буткул қувилган Помпей
 Отасининг шавкати-ла тиклаб қаддини,
 Аламзада кимсаларга бўлмиш раҳнамо.
 Кўлмаклик бор юртда, гўё тўнтариш ила
 Бор иллатдан халос бўлар юрт, деб ўйлашар.
 Сафаримнинг яна битта сабаби ҳам бор;

Гар эшитсанг жўнашимга ризо бўлурсан:
Бандаликни бажо қилган шўрлик Фульвия.

К л е о п а т р а

Ёшимга мос келмайди-ю ҳавойилигим,
Мен барибир чўпчакларга учиб юрмайман.
Қачон ўлибди?

А н т о н и й

Бу хабар ростдир, маликам!
Манавини ўқиб кўриб бўлурсан огоҳ.
Не галвалар кўтарганин олурсан билиб.
Бошқалари ўз йўлига пировардида
Қачон, недан ўлганин ҳам яхши фаҳмлайсан.

К л е о п а т р а

Мана шундай сенинг ишқинг, билсанг, Антоний!
Киши дилгир пайтларида қўлга олгувчи
Май солинган ул муқаддас кўзалар қайда?
Фульвиянинг ўлимидан кўриб турибман,
Бир кун ўлсам ўзни қандай тутишингни мен.

А н т о н и й

Галвани қўй, тушунсанг-чи, нозик фаҳмсан.
Не маслаҳат қилсанг шуни тутаман маҳкам.
Ул руҳафзо офтоб ҳаққи, қасам ичай, мен —
Содиқ қулинг, аскарингдай чиқурман йўлга.

Уруш десанг урушаман, ё ярашаман,
Сен не десанг бажо этар мафтункор қулинг.

К л е о п а т р а

Еқам ипчи бўшатгил сал. Кетдим бўгилиб.
Йўқ, керакмас. Тобим қочиб, кўз тиниши ҳам
Бирдан келиб, бирдан кетар, қарори йўқ ҳеч,
Антонийнинг ишқи мисол.

А н т о н и й

Кўзингни очгил,
Сенга бўлган муҳаббатим, инонгил албат,
Барча синов, бардошлардан ўтгай бемалол.

К л е о п а т р а

Ҳа, Фульвия тирик бўлса дерди тасанно.
Юзинг бур-да, унинг ҳаққи, кўз ёш қилиб ол.
Хайрлашиб сўнг мен билан, бўзлагин аччиқ,
О, маҳбубам, айрилиққа чидолмайман, де.
Имилламай бошла тезроқ, юракларни эз!
Елгонларинг ўхшаб кетсин озгина ростга.

А н т о н и й

Тилингни тий. Тўлиб борар сабр косаси!

К л е о п а т р а

Чакки эмас бу сўзларинг. Зўрроқ олавер.

А н т о н и й

Қиллич ҳаққи, қасам ичай!

К л е о п а т р а

Қалқонни ҳам айт!

Дуруст сўзлар айтаяпсан. Аммо бундан ҳам
Зўр сўзларни келтирмоққа кучинг етгулик.
Хармиана, кўрайлик-чи қани, иккимиз,
Нималарга қодир экан римлик Геркулес.

А н т о н и й

Хуш қол энди, Клеопатра.

К л е о п а т р а

О, шаҳсуворим,

Икки оғиз сўз айтмоққа бергин ижозат.
Сен кетасан, мен қоламан... йўқ, йўқ, ундаймас!
Иккимиз ҳам севишардик... йўқ, йўқ, ундаймас!
Узинг яхши биласанки... Не демоқчийдим?..
Эҳ, эсим ҳам Антонийдай хиёнат қилди.
Унут бўлдим, ҳаммасини унутдим мен ҳам.

А н т о н и й

Бу оламда топилгуси бор саркашлигу
Тентакликлар бўлмиш бари сенда мужассам,
Сенга ошиқ бўлмоқлик-чи — ўта тентаклик.

К л е о п а т р а

Ута мушкул, қийин экан бу тентакликка
 Қалб тўридан бериб жойни, силаб-сйламоқ
 Маъзур тутгин, неки феълим бўлса, Антоний,
 Қиммати йўқ менга унинг, сенга ёқмагач.
 Сени ҳозир виждон амри чорлар сафарга.
 Шу ваядан ҳам қулоқ солма оҳу зоримга.
 Ишларингга ёр — мадаккор бўлсин худолар.
 Ёвларингни енгиб жангда ғалаба қучгил,
 Қиличингни туширмагин қўлингдан асло,
 Поёндозинг бўлаверсин доим зафарлар.

А н т о н и й

Хуш қол энди. Ҳижронда ҳам бирга бўлурмиз,
 Жисман бунда қолгунг, руҳан кетгунг мен билан,
 Жўнайдирман, аммо кўнглим сендадир, сенда.
 Хайр, кетдим!

Кетадилар.

4-САҲНА

Рим. Цезарь уйдаги бўлма.

О к т а в и й, Ц е з а р ь қўлида хат кўтариб киради. Л е п и д
 ва хизматкорлар ҳам шу ерда.

Ц е з а р ь

Мана, Лепид, кўргин ўзинг, бадфеъллигимдан,
 Ҳукмронлик бобдаги ҳамкори олий
 Биродарим ёмонлашга бел боғламадим.
 Искандария шаҳаридан ёзишар бундоқ:

Антонийнинг қилар иши балиқ овлашу.
 Эртаю кеч майхўрликдан ўтмасмиш нари.
 Клеопатра сабоқ берар унга мардликдан,
 Антонийдан назокатни ўрганармиш у;
 Элчилар ҳам Антонийга йўлиқмиш аранг,
 Ҳамкорлари ким эканин эслабди зўрға.
 Сенга айтсам, ўзимизнинг ўшал Антоний
 Заифлигу баъд ишларга муккадан кетмиш.

Л е п и д

Бўлса ҳамки Антонийда қанча заифлик,
 Кўрк бўлгулик сифатларни яшира олмас.
 Билиб қўйки, зулмат бўлса гар қанча қуюқ
 Самодаги юлдузлар ҳам чақноқ, жилвагар.
 Антонийга у қусурлар ўтмишдан мерос,
 Фақат ўзи қусурлардан қутулолган йўқ.

Цезарь

Мурувватинг зўр-да, Лепид. На чора унга
 Птолемей тўшагида ором гуноҳмас.
 Оташзабон одам чиқса тахт инъом этиб,
 Қуллар билан ичиб турса бир косадан май,
 Куппа-кундуз яна кезиб кўча-кўйларда
 Кир, ипринди кимсалар-ла муштлашиб юрса.
 Ҳурмат учун бу ишларни кечирса бўлар,
 Гарчи улар ҳар кимга ҳам келтиргай иснод.
 Биласанми, Антонийнинг енгилтаклиги
 Иккимизга келтирмоқда хунук оқибат.
 Кошкийди, у бўш вақтини ишқий можаро,
 Кайфу сафо, ишрат билан юрса ўтказиб.
 Ҳозир эса вақт ғанимат, юрт таҳликада,

Ҳар сония тайёргарлик сари чорлайди
 Бонг уради салтанатнинг юмушлари деб!
 Шу ганимат дамларни ҳам бериб ишратга,
 Қилма деган ишни қилган гўдак сингари,
 Эрмаклар деб ўз бурчини эсдан чиқарган
 Антонийни чақирмоқлик зарур тартибга.

Ч о п а р киради.

Л е п и д

Мана, келди янги хабар.

Ч о п а р

Шавқатли шоҳим!

Бажарилди фармонларинг. Ҳар бир соатда
 Янги гаплар келиб турар чегара ёқдан.
 Баҳри уммон жиловидан ушлаган Помпей;
 Куч тўплаган сендан қўрққан кимсалар аро.
 Аламзада бўлганларнинг бари ўшанда,
 Мишмишларга қараганда, хафамиш сендан.

(Кетади.)

Ц е з а р ь

Худди шундай гап кутувдим бугун ўзим ҳам.
 Ҳукмдорнинг қанақаси яхши деганда,
 Ҳали тахтга чиқмагани маъқул, дейдилар,
 Тиригида кўпчиликка ёқмаган ҳоким
 Ўлгандан сўнг авлиёдай топади обрў.
 Оломонни сув ўтига қилурлар қиёс:

Кетаверар оқим қайга тортқиласа гар.
 Гоҳи ўннга, гоҳи сўлга кетар сузилиб,
 Кейин эса чирийди-да.

Иккинчи чопар киради.

Иккинчи чопар

Келтирдим хабар.

Қўлга олди қўш қароқчи бутун уммонни.
 Бири Менас, иккинчиси бўлса — Менекрат.
 Кемалари кеча-кундуз ҳеч чиқмай четга
 Италия ерларига қилмоқда ҳужум.
 Улар номин эшитганда соҳилдагилар
 Титраб-қақшаб қолишади. Утюрак ёшлар —
 Юзларига қўндирмоқда газаб қизил ранг.
 Кемаларни уммон сари чиқди дегунча,
 Тутишар-да, талон-торож айлашар улар.
 Қўш қароқчи қаҳрамонлик қилишмас даъво,
 Аммо Помпей номин сотиб, солишар даҳшат.

Цезарь

Эсингни йиғ, Антоний, сал кўзингни очгил!
 Йиғиштиргин эҳтиросли ишратларингни!
 Гирций, Панса қўшинлари дабдала қилган
 (Гарчи жангда ҳалок бўлди шу икки сафир)
 Мутинадан бошни олиб қочган кунларинг,
 Очлик деган душман қувган эди изингдан.
 Шон-шавкатдан жудо бўлиб юрган бўлсанг-да,
 Бу душман-ла мардонавор туриб олишдинг,
 Арзир эди бирон ваҳший гар ҳавас этса.
 Чанқаганда ичавердинг отнинг пешобин,

Ҳайвонлар ҳам ичмайдиган ботқоқ лойқасин.
 Қишда қолган кийик каби пўстлоқ кемириб,
 Заҳар-заққум мевалардан единг жирканмай,
 Альп тоғида бўлганингда, турқидан ҳатто
 Одам ҳушдан кетадиган ўлакса ебсан.
 Ушанда ҳам мазанг қочмай, тинканг қуримай,
 Ҳатто рангинг сарғаймасдан қоядек турдинг.
 Сен ҳақиқий аскар йигит, девкор азамат,
 Шу сабабли бормас тилим таънага.

Л е п и д

Афсус!

Ц е з а р ь

Антонийни ўсал этсин ор ила номус.
 Биз иккимиз қўлга қурол олмасак бўлмас,
 Бунинг учун ҳарбий кенгаш ўтказмоқ даркор.
 Дам ғанимат, буни солсанг агар пайсалга
 Хўп Помпейга қўл келади.

Л е п и д

Эртага, Цезарь,

Қўл остимда қанча қўшин борлигин билиб,
 Қуруқдаги аскар билан кемалар сонин
 Яна бир бор чўтлаб чиқиб, айтаман аниқ.

Ц е з а р ь

Икковимиз кўришганда келаси сафар
 Айтажакман бошдан-оёқ. Хуш қолгин энди.

Л е п и д

Яхши боргин. Қелиб қолса янги хабарлар,
Қолиб кетмай мен ҳам четда, тураин билиб,
Илтимосим чиқармагил ёдингдан.

Ц е з а р ь

Зинҳор,
Буни билгум нақ ўзимнинг бурчимдай тайин.

Кетадилар.

5-САҲНА

Искандария. Клеопатра саройидаги хобгоҳ.
Клеопатра, Хармиана, Ирада ва Мардиан ки-
риб келадилар.

Клеопатра

Хармиана!

Хармиана

Лаббай, маликам?

Клеопатра

О-о!

Ушал майдан тезроқ қуйиб узатгин.

Хармиана

Нечун?

Клеопатра

Антонийим токи қайтиб келгунга қадар
Тошдай қотиб ухламоқни истайман дилдан.

Хармиана

Уша ҳақда не учундир кўп ўйлайсан-да.

Клеопатра

Хиёнатдир айтганларинг!

Хармиана

Мутлоқ, маликам!

Клеопатра

Қаердасан, Мардиан, ҳой, ҳарам оғаси!

Мардиан

Тайёрдирман маликамнинг хизматларига,
Кўнгиллари не хизматни тилайди бу дам?

Клеопатра

Чийиллаган овозингни эмас, ҳар қалай.

Минг йилда ҳам ололмайсан кўнглимни мутлоқ.

Иқболдан-ку ёлчигансан, нега деганда
Юрак ёниб чорлайдиган йўқ бирор нарсанг.
Эҳтироснинг нелигини биласанми?

М а р д и а н

Ҳа!

К л е о п а т р а

Қандайига? Рост биланми?

М а р д и а н

Йўқ, унчаликмас.

Амалда-ку кўп нарсага эмасман қодир,
Лек эҳтирос менга таниш. Чунки ўйлайман
Венеранинг Марс-ла қилган ишларини кўп.

К л е о п а т р а

Қани, ўзинг, Хармиана, айт инсоф билан,
На ишларни қилар ҳозир бизнинг Антоний?
Турибдими тик оёқда ё оларми дам?
Пиёдами ёки отда еларми олға?
Бахтиёрсан, эй остида ўйноқлаган от!
Антонийнинг вазнин сезиб қилурсан роҳат!
Мағрур югур, эй тулпорим, сенинг ҳамроҳинг
Бу оламнинг ярмин сўраб турган баҳодир,
Сўзламоқда ҳозир ўзи... Балки шивирлар:
«Қаердасан, эй мисрлик офатижоним?»—
Кўрса мени атар эди кўпинча шундай.
Нега энди сипқорайин ширин оғуни?
Бу офтобнинг бўсасидан тамом қорайиб,

Кечмиш йиллар ажинига бўлган гирифтор
 Мендайин бир бедавога ким ҳам дейсиз зор?
 Элимизга келиб Цезарь суққанида бош,
 Қўл узатса етмайдиган малика эдим.
 Помпей бўлса кеча-кундуз кетмай ёнимдан,
 Жон бераркан, кўзларимдан изларди нажот.

А л е к с а с киради.

А л е к с а с

Салом дейман, гўзал Миср маликасига!

К л е о п а т р а

Антонийга ўшар жойинг бўлмаса ҳамки,
 Улфат эдинг, у туфайли кирдинг қаторга,
 Қўрғошин ҳам зар-тиллога айланди-қолди.
 Мард Антоний кайфияти нечук, яхшими?

А л е к с а с

Сизга айтсам, о маликам, сўнгни дамда у
 Қўлимдаги ушбу дурни босди лабига,
 Қайта-қайта ўпиб, сўнгра узатди менга.
 Сўзлари ҳам юрагимдан жой олди мангу.

К л е о п а т р а

Сўзларин айт, қулоғимга қуйилиб қолсин.

А л е к с а с

«Дўстим,— деди,— маликага еткиз, албатта,
 Садоқатда тенгсиз бўлган римлик мафтуни

Арзимаган шу совгани — бир чиганоқни
 Йўлламоқда. Сўнгра бир кун албат пойига
 Муқаррардир тиз чўкиши беҳисоб юртлар»...
 «Айтиб қўйгин, унутмагин, — деди у яна, —
 Бош эгажак Машриқ замин». Шунда, десангиз,
 Ирғиб минди тулпорига, босди қамчини.
 Тулпори ҳам қаттиқ кишнаб кўтариб кетди,
 Шу боисдан жавобим ҳам етмади унга.

К л е о п а т р а

Қани айт-чи, хушҳолмиди ёки хафаҳол?

А л е к с а с

На иссиғи, на совуғи бўлган кундуздек,
 Хурсандлигу хафалигин бўлмасди билиб.

К л е о п а т р а

Одам деган шундай бўлса! Хармиана, боқ,
 Оқилона тутар ўзин, сир бой бермайди.
 Шерикларим тагин маъюс бўлишмасин деб,
 Қўринмасди асти ғамгин. Ўйнаб-кулишлар
 Миср деган жойда қолди демоқлик учун,
 Хушчақчақлик, хурсандликдан юрар нарида,
 Қувноқлигу ғамгинликнинг нақ селаваси!
 Қани айт-чи, бу борада ким етар унга?
 Ҳеч ким! — Йўлда кўрмадингми элчиларимни?

А л е к с а с

Йигирмага яқинни кўрдим шекилли,
 Нсга тез-тез элчиларинг қатнашиб қолди?

К л е о п а т р а

Антонийга бирор мактуб ёзмаган куним,
 Машъалистон олам бўлур менга зимистон!
 Қоғоз билан сиёҳ келтир, бўл, Хармиана.
 Миннатдорман бугун сендан, яша, Алексас.
 Цезарни-чи, мен бунчалар севмасдим чоғи?

Х а р м и а н а

О, Цезарь-ку — шон эгаси!

К л е о п а т р а

Овозинг ўчсин!
 Дилдаги шу завқинг билан қўшмозор бўл-е!
 Антонийни шон эгаси деб айт!

Х а р м и а н а

Цезарь мард!

К л е о п а т р а

Эркакларнинг сардорю мардларнинг мардин
 Цезарга сен яна бир бор тенг қилсанг борми,
 Дабдалангни чиқаргумдир, Изида ҳаққи!

Х а р м и а н а

Мени кечир, ўтмиш кунлар олиб хаёлим,
 Эски ҳислар қўшиғини куйлаб қўйибман.

Клеопатра

У вақтларда ёш ва думбул, ҳеч бир нарсанинг
Фарқин билмас қони ҳам суст қиз бола эдим.
Қани қўзғал, қоғоз билан сиёҳ келтир тез.
То Мисрда одам зоти қолмагунича
Чопарларни жўнатгайман, унга пайдар-пай.

Кетадилар.

ИККИНЧИ ПАРДА

1-САХНА

Мессина. Секст Помпей уйидаги бўлма.
Помпей, Менеократ ва Менас кириб келишади

Помпей

Гар худолар ҳақгўй бўлса, майли, у ҳолда
Адолатли ишимизга берсинлар мадад.

Менеократ

Уларнинг бу сукутини, шавкатли Помпей,
Раддия деб ўйламоқлик бўлмас инсофдан.

Помпей

Биз беҳуда тоатлар-ла бўлсак овора.
Бекор кетгай бу ҳаракат, илтижолар ҳам.

Менеократ

Биз кўпинча ўзга зиён оламиз тилаб,
Худолар ҳам балолардан асрашиб бизни,
Илтижомиз рад этишар. Гоҳо тоат ҳам,
Ибодат ҳам бекор кетар.

Помпей

Зафар менга ёр!

Халқимнинг ҳам кўнгли менда, денгизлар тобе.
 Куч-қудратим бўлса, гўё янги чиққан ой,
 Ошиб-тошиб, кундан-кунга борар тўлишиб.
 Миср олган Антонийни ўз оғушига,
 Айш-ишратни урушдан ҳам кўргуси аъло.
 Пулни ғамлаш билан банддир Октавий Цезарь,
 Минг-мингларча юракларнинг ичиб қонини.
 Лепид эса икковига бирдай парвона,
 Аммо ичдан ёмон кўрар, улар ҳам буни
 Бир чақага олишмайди.

Менас

Цезарь ва Лепид

Қатта қўшини тўшлаб энди бошлашар юриш.

Помпей

Елғон гап бу! Қимдан билдинг, айтасан ҳозир!

Менас

Силвий айтди.

Помпей

Бу тушига киргани аниқ.

Антонийга римликларнинг бугун кўз тутиб
 Туришгани маълумдир. О ғар Клеопатра!
 Қани энди ишқнинг сеҳри дудоқларингни
 Рангсизликдан қутқарсаю, ақиқлантирса!

Жодунг берса кўмак ҳусну малоҳатингга.
 Жозибанг-чи жоду билан тароватингга.
 Ишқибозни кўмиб ташла кайфу сафога,
 Нозу пезмат, май, шаробдан узмасин кўзин.
 Шулар билан овлаб-товлаб силжитма сира,
 Нонсоний ишга кимки кетса муккадан,
 Шавкатидан айрилади сувга чўккандай.

В а р р и й киради.

Не хабарлар келтирмишсан, айтавер, Варрий?

В а р р и й

Айтадиган гапларим ҳам ҳаммага маълум.
 Антонийни кутишмоқда Римда илтизор.
 Алча бўпти, тарк этганмиш Мисрни буткул.

П о м п е й

Хабар йўқдир менга бундан кўра машъумроқ.
 Сенга айтсам, Менас, мутлақ ўйламовдим мен
 Ишқ домидан қутулмаган бу ишратпараст
 Урушни деб княжагин бошга дубулға.
 Очиғини айтсам агар, санъати ҳарбда
 Иккисин ҳам қолдиргуси доғда албатта.
 Арзир бугун гурурлансак исён туфайли,
 Нафси мисли ўпқон бўлган бу жононсевар
 Тарк этмишдир Птоломей бевасин ишқин.

М е н а с

Цезарь билан Антонийнинг пишмайди оши.
 Антонийнинг бунда қўли йўқ эрур гарчи,

Хотини ва биродари Цезарга қарши
Адоват-ла бош кўтариб курашгани рост.

Помпей

Қайдам, Менас? Бу бачкана машмаша, жанжал,
Чекилмасми кўрганида зўр адоватни!
Бизга қарши жанг қилмоққа бўлмаса мажбур,
Ғижиллашиб қолишарди уччовлари, ҳа
Асли улар бир-бирларин қиймаламоққа
Сабаблар ҳам топилгуси меъёрдан ортиқ.
Аммо улар кўнглидаги қўрқув ва ташвиш,
Қўймасмикин уччовини иноқлаштириб.
Ана шуни билмай доғман, худолар ҳофиз,
Бизга тақдир ато этсин. Биз-чи бор кучни
Тўплайлик-да курашларга ташлайлик ўзни.—
Кетдик.

Кетадилар.

2-САҲНА

Рим. Лепид уйидаги бўлма.

Энобарб билан Лепид кириб келишади.

Лепид

Қилган бўлар эдинг зўр иш, Антонийни сен
Ҳовуридан туширсангу овласанг кўнглин,
Бир шаштидан қайтарсайдинг, дўстим Энобарб.

Энобарб

Эс-ҳушини келтиргумдир жойига албат.
Гар гашига тегмоқликни истаса Цезарь,
Антоний ҳам бир ҳурпайиб, боқиб баланддан

Марс сингари бир ўкирар. Худолар ҳаққи,
 Антонийнинг башараси бўлса-чи менда,
 Шу учрашув туфайли, бас, овора бўлиб,
 Устарага ишим тушмас эди мутлақо.

Л е п и д

Эски ҳисоб-китобларнинг эмас фурсати.

Э н о б а р б

Мабодо иш пишган бўлса, йилнинг ҳар фасли
 Пишган ишни бажармоққа мос бўлув доим.

Л е п и д

Майда ишлар ўзин четга олмоғи даркор.

Э н о б а р б

Майда ишлар босиб тушар каттасин гоҳо.

Л е п и д

Қизишма кўп. Чўғни ҳадеб пуфлайвермагин.
 Келди ана кўланкаси майдон Антоний.

А н т о н и й б и л а н В е н т и д и й к и р и б к е л и ш а д и .

Э н о б а р б

Етиб келди ҳаялламай мана Цезарь ҳам.

Цезарь, Меценат ва Агриппа кириб келишади.

А н т о н и й

(Вентидийга)

Ишларни тез адо этиб, Парфияликлар —
Еққа юриш бошляжакмиз.

Ц е з а р ь

(Меценатга)

Билмадим, аммо
Агриппадан сўраб кўргин, айтса эҳтимол.

Л е п и д

Бизни асли бирлаштирган олий мақсадлар
Олижаноб ўртоқларга аёндир бари.
Гиди-биди, майда гаплар бўлсин тез унут,
Камаймасин мурувватлар бир-биримизга.
Арзимаган нарсалар деб қолсак тортишиб,
Эски яра тузалмайди, очилар қайта.
Шу сабабдан ўтинаман, муҳтарам дўстлар,
Арзимаган нарсаларни ўтинглар четлаб,
Бўлинг юмшоқ, газабга ҳам берманг сира эрқ,
Бўлмаса-чи путур етар, бузилар жириш.

А н т о н и й

Яхши сўзлар...

(Имо-ишора қилиб Цезарь билан саломлашади.)

Ҳар иккимиз бўлсак ҳам душман,
Жаңг олдидан сени албат қутлардим шундай.

Цезарь

Хуш келибсан.

Антоний

Мишнатдорман.

Цезарь

Утир.

Антоний

Ўзингдан бўлсин.

Цезарь

Майли, ихтиёринг.

Утиришадн.

Антоний

Қулоғимга етган баъзи гапларга кўра
Гарчи асло бўлмаса-да мутлақо дахли
Еқмаганмиш сенга менинг баъзи ишларим.

Цезарь

Келиб-келиб арзимаган ишлар учун ҳам
Хафа бўлсам сендан, тоза қурирди шўрим.
Гар ўзимга нодахлдор ишлар учун ҳам
Жаҳлим чиқса, ҳар қадамда юрсам ёжиниб,
Кўпчилликка майна бўлиб қолардим албат!

А н т о н и й

Менинг Миср тупроғида туриб қолганим
Сенга қандай таъсир қилди, билсам бўларми?

Цезарь

Римда ўзим қолганимда, не кўйда бўлсанг,
Мен ҳам шундай аҳволотда қолганлигим рост.
Мабодо сен турсанг ҳамки Миср элида,
Менга қарши найрангларни ишлатган бўлсанг,
Барибир деб кетавермас эдим мутлақо.

А н т о н и й

Найрангларни ишга солдинг, деганинг нима?

Цезарь

Наҳот бунинг изоҳига қолса эҳтиёж?
Хотининг ва биродаринг бирлашиб туриб,
Сенинг номинг бўлган ҳолда уларга дастак,
Менга қарши бош кўтариб қилишди жанглар.

А н т о н и й

Бўлмағур гап. Менинг номим бўлмаган зарур,
Укам Люций изламаган ундан ҳеч паноҳ.
Ўзинг билан бир тўдада жанг қилганлардан
Тўплаганман анча-мунча тўғри гапларни.
Наҳот укам сенга қарши бош кўтарсаю
Бунинг билан менга асло солмаса кўлка?
У сен билан олишсаю мен қолсам четда?
Икковимиз бир одаммиз, ишлар ўртада,

Бу борада ўзинга ҳам йўллагандим хат.
 Мабодо сен бирор ғалва чиқармоқ бўлсанг,
 Сабабини бўлак ердан ахтар, гапим шу.

Цезарь

Мени ҳозир ноинсофга чиқариб буткул,
 Кўтармоқчи бўлаяпсан ўзингни кўкка.
 Бунинг эса баҳонадан йўқ бўлак оти.

Антоний

Йўқ, йўқ. Сира борма бундай хаёлга, дўстим.
 Ўзинг ўйла, наҳотки мен — сенинг ҳамкоринг,
 Ишимизнинг илдизини қирқмоқчи бўлган
 Укамни нақ ишга солиб, гиж-гижлаб қўйсам?
 Хотинимга келганда-чи? На чора, сенга
 Шу хил хотин йўлиқишин қиламан орзу.
 Енгил экан жilовини тутмоқ жаҳоннинг
 Жilовлашдан кўра уйда шундай хотинни.

Энобарб

Эҳ, ҳаммамизнинг хотинларимиз шунақа жангари
 бўлишса қани эди! Ўшанда юришларда ҳам хотингина-
 миз ёнгинамизда бўларди.

Антоний

Цезарь, мени тўғри тушун, таассуфдаман,
 Хотиниму биродарим бошлашган исён,
 Қизиққонлик шон-шуҳратга бўлиб омухта
 Сарсон қилган сени жуда, бузган ороминг,
 Ташвишларинг етмагандай қотирган бошинг.
 Сенга қандай ёрдам қилай? Айтгин бемалол.

Цезарь

Ушанда мен ёдим хатлар, қилмадинг парво,
Гарқ бўлгандинг ўшал пари базмларига.
Чопар борса яқинингга йўлатмай асло,
Масхаралаб, қувиб солиб, ўқймай хатин
Бир чеккага улоқтирдинг.

Антоний

Чопаринг бўлса
Бейжозат кирмоқ бўлган тўғри бостириб,
Ушанда мен уч подшоҳга бериб зиёфат
Турган эдим, кайфиятим эди берироқ.
Эртасига йўқлаб қолдим чопарни ўзим,
Кечиримга баробардир бу ишим, билсанг,
Бироқ булар арзимаиди сарфлашга вақт.
Галва учун бўлак сабаб ахтарсанг маъқул.

Цезарь

Содиқликка қасам ичиб, буздинг онтингин.
Энди эса нақ ўзимни қилмоққа айбдор,
Қандай тилинг борар сени?

Лепид

Ўзни бос, Цезарь.

Антоний

Қўявер, Лепид!
Тўкиб-солсин дилидаги неки борини,
Менинг шаъним шубҳалардан турар юксакда.
Тўхтамасдан гапиравер.— Буздим онтимни...

Цезарь

...Илк илтимос қилдим сендан: сўзинг аяма,
Ишинг билан мадад бергил; сен-чи, рад этдинг.

Антоний

Очиғини айтсам агар, қилмадим диққат,
Шароит ҳам шундай эди. Бошим айланиб,
Мия айниб, базмларда қолгандим чалғиб.
Гуноҳимни тан оламан, бош товламайман.
Тан олиш-ла қадр-қимматим урмайман ерга,
Қудратимни бўшаттириб қўймайман асло.
Ажаб эмас, Фульвия ҳам қилганда исён,
Қутқармоқни хаёл қилган мени Мисрдан,
Шу тариқа кулфатларга бўлдим сабабкор.
Ундай бўлса ҳар нарсанинг чегараси бор,
Мен ҳам энди ор-номусга туширмасдан доғ
Узр сўраб қолмоқчиман.

Лепид

Ажойиб сўзлар...

Мецеят

Утган ғалва-ғавғоларнинг муҳокамасин
Тўхтатсак-чи, барчасини этсак-чи ушут,
Эътиборни қаратсак-чи ҳозирги кунга
Вазият ҳам, яраш, дейди.

Лепид

Жуда ўринли.

Энобарб

Жўнроқ қилиб айтганда, бир-бирларингга меҳр деган нарсадан жиндай қарз беринглар. Помпей ҳақидаги мишмишлар тўхтагандан кейин, қарздан узилишасизлар. Ушанда бекор қолиб, бемалол ғижиллашаверасизлар.

Антоний

Аралашма бу ишларга. Жангчисан холос.

Энобарб

Унутибман, ҳақ гап ҳатто худога ёқмас.

Антоний

Тилингга эрк бераверма. Жим бўлсанг-чи, бас.

Энобарб

Майли, майли, сасим чиқмас мисоли бир тош.

Цезарь

Гарчи қўпол айтилса ҳам аслида тўғри.
 Ҳаракатда бирлигимиз бўлмаса сира,
 Дўстлигимиз қолажакдир таҳликада хўп.
 Қани энди бизни маҳкам тутган чегани
 Қайдалигин билсам агар, топмай қўймаслим,
 Борар эдим шу дунёнинг чеккасига ҳам.

Агриппа

Ижозат бер, Цезарь, менга.

Цезарь

Сўйла, Агриппа.

Агриппа

Сенинг синглинг Октавия ҳуснда танҳо,
Шоң-шавкатли Антоний-чи, ҳозир сўққабош,
Хотини ҳам ўлиб қолди.

Цезарь

Бас қил, Агриппа!

Клеопатра бу сўзларни эшитса борми,
Беодоблик бобида хўп шўринг қуритиб,
Ҳар қанча айб ёпиштирса, гуноҳлар қўйса,
Бадбахт деса, ҳақли бўлар.

Антоний

Уйланганим йўқ,

Агриппа ўз сўзин, майли давом эттирсин.

Агриппа

Бир умрга дўсту ёрон бўлмоқлик ҳамда
Уртадаги оқибатни маҳкамлаш учун
Юракларни қовуштирмоқ бўлғуси жониз.
Антонийни уйлантирмоқ керак синглингга.
Соҳибжамол Октавия қилсин бахтиёр
Пешонаси ярқираган ушбу бандани.
Антонийнинг одобию, муносиб хулқи,
Ростин айтсам, таърифлардан турар баландда.
Бу икки қалб қовушса-чи, битар ғалвалар,

Жанжаллару қўрқувларга қолмайди ўрин.
 Оқибатлар ҳар жиҳатдан бўлғуси яхши.
 Кўнгилларни хира қилган ярим-ёлғонлар
 Чин бўлса-да, кейин сизга беролмайди панд.
 Октавия иккисизни баробар кўрса,
 Бир-бирингга меҳрларинг ортгуси шаксиз.
 Кўпчиликнинг кўнглин овлаб оласиз албат.
 Бу фикрни виждон бурчим эслатар кўпдан,
 Шу босидан журъат этдим сўзлашга, уэр.

А н т о н и й

Нима деркин бунга Цезарь?

Ц е з а р ь

Аввал Антоний

Ушбу гапга не дейишин билдирса яхши.

А н т о н и й

Ғалваларнинг чокларини бостирмоқ учун
 Агриппада кўрсам эдим бирор ваколат,
 Деяр эдим: «Бу гапларинг маъқул, Агриппа».

Ц е з а р ь

У ҳокимлик бобида ҳам тенглашур менга,
 Уйлайманки, қайтармайди синглим ҳам гапин.

А н т о н и й

Бундай маҳкам ва бахтиёр иттифоқликдан,
 Бош тортмоқлик тушимга ҳам қирмайди ҳатто.

Қўлингни бер, Цезарь, тезроқ. Иноқлигимиз
Мангуликка. Давом этгай, чорлагай бизни
Олий, эзгу мақсадларга.

Цезарь

Мана, қўлим ол.
Севолмайди сингисини ҳеч ким менчалик.
Энди эса, тутмоқчиман сенга қўш-қўллаб.
Синглим буткул ҳаётини бахшида қилсин,
Юртларимиз, юрагимиз иноқлигига.
Ўртамизда меҳр бўлсин.

Лепид

Шундай бўлуր ҳам.

Антоний

Вақти келиб, фурсат етиб, Помпейга қарши
Ўйламовдим сира қилич кўтаришимни.
Помпей эса пича аввал, яқингинада
Баҳоси йўқ бир яхшилик қилганди менга.
Энг аввало айтай унга ташаккурларим,
Ношукур деб хаёлига келтирмасин ҳеч.
Сўнгра эълон қилсам қилай, майлига, уруш.

Лепид

Шошилмасак бўлмас сира, кечиксак борми,
Бизлар қолиб, унинг ҳамла қилмоғи тайин.

Антоний

Манзилгоҳи қайда?

Цезарь

Мизен тоғи пастида.

Антоний

Қуруқликда ҳоли қалай, баландми қўли?

Цезарь

Баландликка анча баланд, қудрати ҳам зўр.
Денгизга у бошқаларни бийлатмай қўйган.

Антоний

Ана шундай мишмишларни эшитганим бор,
Уйлайманки, куч синамоқ пайти ҳам етган.
Аммо жиба, дубулғалар киймасдан бурун,
Керак майда машмашалар илдизин қирқмоқ.

Цезарь

Бош устига, азиз дўстим, сени ҳозироқ
Сингилгинам ҳузурига бошлайин.

Антоний

Лепид,

Бизлар билан бирга бўлгин.

Лепид

Шонли Антоний,
Бўлсам ҳамки, ушбу дамда хастаю бемор,
Қололмасман бу ерда ҳеч, бирга борурман.

Бурғулар чалинади. Антоний, Цезарь ва Лепид чиқиб
кетяшади.

Меценат

Хуш келибсан, бизнинг Римга, дўстим Энобарб.

Энобарб

Цезарнинг ўнг қўли, ажойиб Меценат! Олижаноб
дўстим Агриппа!

Агриппа

Олижаноб Энобарб!

Меценат

Бу ёғи чиройли чиққани жуда яхши бўлди-я. Сиз-
лар Мисрда роса маза қилган кўринасизлар.

Энобарб

Нимасини айтай! Азбаройи кеч турганимиздан хи-
жолат бўлиб офтоб ҳам афтимизга қараёлмасди. То тун-
нинг ранги уятдан оқармагунча маишатдан бош кўтар-
масдик.

Меценат

Ун икки кишилик нонуштага саккизта тўнғиз гўшти
кетгани ростми?

Э н о б а р б

Бу бизга бургут чивин ютгандай гап эди. Баэмларимизда шунақанги нарсалар бўлардики, ҳар қанча айтсам ҳам оз.

М е ц е н а т

Мишмишларга ишонадиган бўлсак, Клеопатра зўр наrsa эканда-а?

Э н о б а р б

Киди дарёсидаги биринчи учрашувдаёқ Марк Антонийни ўзига ошиқу шайдо қилди қўйди.

А г р и п п а

Уни кўрган одам алдамаган бўлса, чиндан ҳам зўр экан.

Э н о б а р б

Ҳозир сенга барчасини айтаман бир-бир.
У маҳлиқо тушган кема Киди дарёсин
Сувларида жилва қилар мисли олтин тож.
Кемасининг ўмови ҳам қўйма тилладан,
Елканлари тикилганди қирмиз шоҳидан.
Азбаройи таратгандан хушбўй исларни
Шамол ишқдан сархуш ҳолда бош урарди, бош.
Най садосин мақомида кумуш эшкаклар
Сувга ботар эшкакларни ювган томчилар
Ишқ селида тугён уриб эргашар эди.
Маликанинг таърифига ожизман-ожиз,

Унинг ҳусну малоҳати йўқдир Зухрода,
 Манман деган таърифлар ҳам лолу афтода.
 Андак қия ёнбошлаган ҳолда ётаркан,
 Боши узра жилваланар барқут соябон.
 Икки ёнда турган кўркам, барно ўғлонлар
 Ҳар биттаси кўз олгулик елпугич ила
 Маликага бахш этишар роҳатбахш салқин.
 Буни кўрган Антонийнинг жўш урди қони,
 Вужудига сиғмай қолди қайноқ юрак ҳам.

А г р и п п а

Буни кўр-а! Хўп бахтиёр экан Антоний!

Э н о б а р б

Маликанинг канизлари сезгир ва ҳушёр
 Нерейдлар каби ҳар зум, ҳар бир лаҳзада
 Нигоҳидан сезишарди кўнгил тўлқинин.
 Бир канизи борар эди кемани ҳайдаб,
 Қўллари-чи, мисли гулдай нозик ва латиф..
 Шул боисдан каниз қўли теккан жиҳозлар
 Жон киргандай қолар эди зумда титрашиб.
 Ҳар тарафга тараларди муаттар ҳидлар,
 Одамлар ҳам бу асрордан қолишганча лол,
 Шаҳар қолиб, силжишарди дарёга томон.
 Антонийга макон бўлган бозор майдони
 Шу тариқа кўз олгунча қолди тез бўшаб.
 Ушбу дамда фақат ҳаво эди ҳамроҳи,
 Учар эди илож топса шунда ҳаво ҳам!

А г р и п п а

О, баҳосиз аёл-да бу!

Э н о б а р б

Соҳил томонга.

Етганида маликанинг соҳир кемаси,
Антоний ҳам чопарларни юбориб зумда,
Маликани таклиф қилди базми жамшидга.
Назокатин ишга солиб Клеопатра ҳам,
Саркардани даъват этди бўлмоққа меҳмон.
Антонийни биласизлар — одобда ўткир,
Аёл сўзин қолдирмайди мутлақо ерда,
Соқолини ўн мартача роса қиртишлаб,
Базм сари юзланганда ўйнарди кўзи.

А г р и п п а

Аёл деган шундай бўлса! Юлий Цезарнинг
Қиличи ҳам шу малика қурбони бўлган,
У қўш ҳайдаб, малика-чи хирмон кўтарган.

Э н о б а р б

Бир кун, десанг, ўшал санам кўзим ўнгида
Элик одим масофадан ўтаркан чопиб,
Нафас деган жонвор сиқиб, ўпкаси шишиб,
Оғзин каппа очганича ютарди ҳаво.
Бундай ҳолат бошқаларни кўрсатар хунук,
Унинг ҳусну жамолига берарди сайқал.

М е ц е н а т

Антоний ҳам энди ундан қутулса керак.

Э н о б а р б

Қутулишни хаёлига келтирмас сира.
Клеопатра турган жойда ёшлик абадий,

Ғамзалару ишвалари тегмагай жонга.
 Шундай бўлар: баъзиларнинг кўзи тушганда
 Клеопатра юракларга ўт ёқар жуда,
 Эсингни ҳам қелтиради зумда жойига.
 Иштаҳада қолишмайди унча-мунчадан,
 Лек буниси ярашади ўзига буткул.

М е ц е н а т

Анча-мунча эси бўлган, камтар ва хушрўй
 Аёл зоти Антонийга хуш келса борми,
 Октавия саркардага мисли бир жаннат.

А г р и п п а

Қани энди, йўл бошланглар. Йўқ дея кўрма,
 Шу ерларда эканинга, дўстим Энобарб,
 Бўлажаксан азиз меҳмон.

Э н о б а р б

Раҳмат, биродар.

Кетадилар.

3-САҲНА

Уша жой. Цезарнинг уйидаги бўлма.
 Цезарь, Антоний, Октавия хос навқари ва
 туғдорлари билан бирга кириб келишади.

А н т о н и й

Зиммамдаги юксак бурчим, давлат ишлари
 Айирмоғи мумкин бизни,

О к т а в и я

Ҳижрон кунлари

Эртаю кеч тиз чўкканча, кўтармай бошим
Дуо қилгум.

А н т о н и й

Хайрли кеч, шавкатли Цезарь,
Қулоқ солма мишмишларга, қилма эътибор,
Октавиям, гуноҳкорман сенинг олдингда,
Булар бари ўтган-кетган ишлардир, билсанг.
Тунинг яхши ўтсин, Цезарь.

Ц е з а р ь

Хайрли бўлсин.

Цезарь билан Октавия кетишади. Қуръачи кириб
келади.

А н т о н и й

Хўш? Согиниб қолгандирсан Мисрни жуда?

Қ у р ь а ч и

О, қанийди, мен у ердан жилмаган бўлсам!
О, қанийди, у ерга сен бормаган бўлсанг!

А н т о н и й

Сабаб-важи борми? Нима? Қани жавоб бер!

Қуръачи

Тилим билан айтмоқлигим мушкулдир жуда,
Аммо чиндан сездим, тезроқ қайтгин Мисрга.

Антоний

Қани айт-чи, тақдир боқар кимга жилмайиб,
Кимнинг қўли узун бўлар: менми ё Цезарь?

Қуръачи

Цезарь, албат. Илож топсанг ундан йироқ бўл,
Османий фариштанг-ку девкор мададкор,
Мағлубият нелигин билмайсан асло.
Енгилмайди сендаги руҳ ҳеч бир балода,
Цезарь билан бўлсанг бунинг кўрасан ақсия.
Олисроқдан гаплашавер, яқин йўлама.

Антоний

Бундоқ дема, тилингни тий, тушундингми?

Қуръачи

Пўк,

Сендан бўлак бир кимсага очмайман оғиз,
Аммо шуни билиб қўйгин, Цезарь билан сен
Неки ўйин ўйнасанг-да, ютқазининг ҳақ.
Сўндиргуси сенинг шуъланг унинг жилваси.
Такрор дейман: қилолмайсан асло тириклик
У бор жойда, йироқда-чи — қудратлисан сен!

Антопий

Боравер! Айт Вентидийга, бу ёққа келсин.

Қуръачи кетади.

Бас, отлансин йўлга энди. Тасодифми ё,
 Валийликми, ҳар ҳолда рост қуръачи сўзи:
 Цезарь деса тин қолади ҳатто суяклар,
 Тенг келолмам унга асло зафар бобида.
 Ютқазимиз турган гапдир ҳар бир ўйинда,
 Чек ташласак унинг ғолиб чиқмоғи тайин,
 Гар иккимиз хўроз тутиб уриштирак ҳам,
 Хўрозимни қочиргуси униг дакани.
 Мен Мисрга тезроқ бориб, муқаддас никоҳ
 Ришталарин маҳкам боғлай, ўрнатай тинчлик.
 Бахтим эса кун чиқарда чопадир албат.

Вентидий киради.

Келганингдан хурсанд бўлдим, Вентидий сенинг,
 Парфиялик душманларга отлангил шитоб.
 Юр. ваколат васиқасин берай қўлингга.

Кетишади.

4-САҲНА

Уша жой. Қўча.

Лепид, Меценат ва Агриппа кириб келишади.

Лепид

Бундан нари кузатмоқнинг йўқдир ҳожати,
 Боринг энди, саркардалар қолди кутишиб.

А г р и п п а

Жиндай сабр, Октавия билан Антоний
Хайр-маъзур этсин. Сўнгра жўнармиз.

Л е п и д

Узимизга хўп ярашиб тушган яроғлар
Таққан ҳолда учрашамиз. Яхши қолинглар.

Демак,

М е ц е н а т

Гапинг тўгри, Мизен тоғин этакларига
Сендан олдин боражакмиз, албатта, Лепид.

Л е п и д

Иш туфайли олис йўлни босмасам бўлмас,
Сизлар эса икки кунни ютишинглар ҳақ.

М е ц е н а т билан А г р и п п а

(бараварида)

Оқ йўл.

Л е п и д

Хайр.

Кетадилар.

5-САҲНА

Искандария. Саройдаги девони хос.

Клеопатра, Хармиана, Ирада ва Алексас кириб келишади.

Клеопатра

Биздек севги қулларига хуш келадиган
Наволарни истаб қолди бу хира кўнгил.

Мулозим

Созандалар! Қаердасиз?

Мардиан кириб келади.

Клеопатра

Қўй, ҳожати йўқ.

Қани, бўл тез, Хармиана, соққаларни ол.

Хармиана

Қўлим оғрир, ҳарам оға билан ўйнай қол.

Клеопатра

Гапинг тўғри, фарқи йўқдир аёлга асло —
Хотин билан ўйнайдими, ночор қул билан.
Ўйнаймизми? Эплайсанми?

Мардиан

Урилиб кўрай.

К л е о п а т р а

Ким бўлса ҳам уринса бас, чиқмаса-да наф,
 Оширади мурувватим, товлар меҳримни.
 Йўқ, ўйнагим келмай қолди! Унинг ўрнига
 Йўл олайлик дарё томон қўлда қармоқ-ла.
 Олислардан куй садосин тинглабон масрур,
 Қармоғимни яхши сезмай комига тортган
 Қизил қанот балиқларни тутай бирма-бир.
 Нақ ўшанда Антоний деб фараз қиламан
 Қармоғимга тушиб қолган ҳар бир балиқни.
 Ва дейманки: «Ҳолинг қалай, тушдингми қўлга!»

Х а р м и а н а

Эсингдами, бўлган эди тоза ҳам кулгу,
 Икковларинг кўп тутишга гаров бойлашдинг,
 Сен юборган ғоввос ғоят эпчиллик қилиб,
 Қармоғига илиб чиққан ўлик балиқни,
 Тутдим, дея Антоний хўп бўлганди хурсанд.

К л е о п а т р а

Ушанги кун ўлганда ҳам чиқмас ёдимдан!
 Ушал кунги кулгим роса қўзғади жаҳлин.
 Ушал тунги кулгим эса қилди бахтиёр,
 Эртасига субҳидамда ошириб кайфин,
 Турфа-турфа кийимларим кийдириб қўйдим,
 Узим эса Филипдаги жангда иш берган
 Зўр қилични белга тақиб, туриб олдим тек.

Ч о п а р к и р а д и .

Италиядан келяпсанми? Қани, бўл тезроқ,
 Кушхабарлар айтиб қондир диллар чанқоғин.

Ч о п а р

О, малика! О, малика!

К л е о п а т р а

Бўлдими ҳалок?

«Ҳа» десанг бас, ўлдирасан маликангни ҳам.
 Антонийнинг тириклигин, кайфи чоғлигин,
 Озодлигин ҳозир менга етказсанг борми,
 Истаганча олтин берай, қилмам зиқналик,
 Манман деган шаҳаншоҳлар қалтираб ўпган
 Қўлим чўзай, марҳаматим тутмайин дариг.

Ч о п а р

О, маликам, юрибди у мисли жаннатда.

К л е о п а т р а

Мана олтин. Олгин яна... Ахир марҳумлар
 Тилга тушса, уларни ҳам деймиз: «Жаннатда!»
 Мабодо сен шу маънода сўзлаган бўлсанг,
 Ўзим тутган олтинларим эритиб ҳозир
 Шундай мудҳиш калом чиққан оғзингга қуйгум.

Ч о п а р

Маликам, бир эшитиб кўр.

К л е о п а т р а

Майли, айтавер.

Хушxabардан умидимни қўйганман узиб.

Асир тушмай, соғ-саломат бўлса Антоний,
 Шодиёна чехранг қани? Қовоғинг солиқ.
 Олиб келган бўлсанг агар менга шум хабар,
 Ҳар бир мўйи илон бўлиб биланглаётган
 Махлуқ эмас, одам янглиғ турибсан-ку сен?

Ч о п а р

Гапларимга қулоқ солмоқ борми кўнглингда?

К л е о п а т р а

Юлиб ташлаш истаги бор асов кўнглимда.
 Антонийнинг асир тушмай Цезарь қўлига,
 Соғ-саломат юрганини гапирсанг ҳозир
 Бошингдан зар ёмғирин ёғдиргум сени.
 Унутмассан яхшилигим.

Ч о п а р

У соғ-саломат.

К л е о п а т р а

Минг бор шукур.

Ч о п а р

Цезарь билан апоқ-чапоқ у.

К л е о п а т р а

Сен кўнгли оқ одамсан-да.

Ч о п а р

Иккови қалин дўст.

К л е о п а т р а

Сенга борим садақадир.

Ч о п а р

Ташаккур, бироқ...

К л е о п а т р а

«Бироқ?» Ушбу сўзга йўқдир ҳеч бир тоқатим,

«Бироқ» сўзи ўлимидир хуш дебочанинг.

«Бироқ» — худди зиндондаги хароб маҳбусни

Озод қилган зиндонбонга ўхшайди. Эшит,

Айлантирма гапни, энди яширма мендан,

Борини айт, тўкиб солгин, яхши-ёмонни.

Озодми у? Цезарга дўст бўлгани ростми?

Ч о п а р

«Озод» деган сўзни тилга олмадим ҳали,

Октавия билан ҳозир қаттиқ боғланган.

К л е о п а т р а

Октавия? Хўш, нимаси ёқибди унинг?

Ч о п а р

Тўшаги.

К л е о п а т р а

Ҳм... Хармиана, музлар баданим.

Ч о п а р

Икковлари бир ёстиққа қўйишдилар бош.

К л е о п а т р а

Худо урсин сени!

(Чопарни уриб ағдаради.)

Ч о п а р

Раҳм эт!

К л е о п а т р а

Нима дединг сен?

(Уни дўппослайди.)

Йўқол бундан, ярамас қул! Йўқ эса ҳозир,
Сочинг юлиб, кўзларингни ўйиб ташлайман!

(Уни қаттиқ силталайди.)

Темир косов билан боплаб савашар сени,
Ундан кейин паст оловда, зира-пиёзлаб
Қовуришар сени, ҳа-ҳа.

Ч о п а р

Тамом бўлдим-ку!

Бунда йўқдир менинг қўлим, чопарман холос.

К л е о п а т р а

Бу сўзларинг ёлғонлигини айтсанг мабодо,
 Ер-сув берай. Мартабангни оширай зумда.
 Кек сақламай кечирайин ёлғон гапингни.
 Газабимни келтирдинг сен, мен эса урдим —
 Бас, тенг бўлдик. Тортиқ қилай сенга кўп нарса
 Бунақасин кўрмагансан ҳатто тушингда.

Ч о п а р

У уйланди.

К л е о п а т р а

Кунинг битиб қопти, лаънати.

(Ханжарин олади.)

Ч о п а р

(четга)

Қочиб қолай!..

(Клеопатрага.)

Гуноҳим не? Айбим йўқ-ку ҳеч.

(Қочади.)

Х а р м и а н а

Узингни бос, тўхта энди, шошма, маликам!
 Наҳотки бу ишда чопар бўлса айбдор?

Клеопатра

Урарми ҳеч чақмоқ бу хил ғуноҳкорларни?
 Бутун Миср Нил сувига бўлсин мустагриқ!
 Кабутарлар айлансинлар аждаҳоларга!
 Қайтаринглар чопарни тез! Қаҳру захримни
 Сочмагайман унга асло! Қайтаринглар тез!

Хармиана

Утакаси ёрилди-ку.

Клеопатра

Урмайман энди.

Хармиана чиқиб кетади.

Гар айбдор бўлсам ҳамки барига ўзим,
 Беҳудага қулни уриб, қийнаб ўзимни,
 Қўлимни ҳам ҳаром қилдим.

Хармиана чопар билан кириб келади.

Киравер, қўрқма.

Қалтис ишдир шум хабарни келтирмақ доим.
 Хуш хабарни айтаверар кўринган одам.
 Шум хабарни айтмаса ҳам сезилар шундай.

Чопар

Ўз бурчимни бажардим мен.

Клеопатра

Уйландими у?

Яна бир бор «ҳа» десангми, тошар қазабим,
Боягидан баттар бўларди.

Чопар

Ҳа, у уйланди.

Клеопатра

Лаънат сенга! Бу сўзингдан қайтмайсанми ҳеч?

Чопар

Ҳушим йўқдир ёлғонга ҳеч.

Клеопатра

Ёлғон бўлсайди!

Сувга ботиб кетсин майли Мисрнинг ярми,
Газандалар уя қурсин унда ҳар ёққа!
Йўқол! Гўзал бўлсанг ҳамки оламда танҳо,
Менинг учун жирканч, хунук бир бедавосан.
Уйланганми, айт!

Чопар

Маликам...

Клеопатра

Уйланганми, айт!

Ч о п а р

Ғазабингни тоширганим рост, ўзингни бос,
Итоатли бўлганимга қийнама ортиқ.
Октавия Антонийга никоҳ бўлди-да!

К л е о п а т р а

Шундай ёвуз хабар билан бош суққан одам
Қолишарми ёвузлардан? Йўқол, тез йўқол!
Римдан келган либосларнинг йўқдир ҳожати,
Қурбим етмас, молинг билан қўшмозор бўлгин!
Қоранг ўчсин!

Ч о п а р кетади.

Х а р м и а н а

Озроқ сабр қилгин, маликам!

К л е о п а т р а

Антонийни роса мақтаб, ургандим ерга
Уша буюк Цезарни-я.

Х а р м и а н а

Жуда кўп марта.

К л е о п а т р а

Мана олдим жазойимни. Кетдик. Мадор йўқ...
Ииқиламан... Хармиана! Тез бўл, Ирада!
Хайрият-е, ўтиб кетди. Югур, Алексас,

Тўхтатгину чопарни, сўнг Октавиянинг
 Ҳусну кўркин, феъл-атворни, ёшии суриштир.
 Сочин ранги қандайлигин сўрагин албат.
 Қандай бўлса барин келиб айтасан менга.

А л е к с а с кетади.

Айрилдим-ку мен умрбод! Йўқ, йўқ, истамам!
 Гоҳида у туюлади мисли Горгона,
 Гоҳи эса Марс сингари тўкар салобат.

(Мардианга)

Алексасга уқтириб айт, билсин чопардан
 Бўйи басти қандайлигин Октавиянинг.
 Хармиана, гапирма, бас, раҳм қил менга.
 Қани бошланг ётоғимга, тирнаманг ярам.

Кетадилар.

6-САҲНА

Мизен тоғи этагидаги қароргоҳ.

Бургулар ва поғоралар садолари остида бир тарафдан Помпей билан Менас, иккинчи тарафдан Цезарь, Антоний, Лепид, Энобарб ва Меценат навкарлари, яроқбардорлари билан кириб келадилар.

П о м п е й

Гаровдаги одамларни алмашлаб олдик,
 Жанг олдидан сўзламоққа етди фурсат ҳам.

Ц е з а р ь

Биз ҳам асли музокара тарафдоримиз,
 Шул боисдан йўллаб эдик анча муқаддам
 Мактуб ила таклифларни сенга ўзимиз.

Ажаб эмас, яхши гаплар шаштинг қайтариб,
 Қиличингни ўз қинига киритса зора.
 Аламларинг тарқалсаю, уйни соғиниб,
 Йўл олишса Сицилия навқиронлари,
 Улиб кетмай бу ерларда.

Помпей

Сўрайман сиздан,
 Жавоб қилинг, худоларнинг ноиблари — Сиз,
 Сиз — бу олам ҳукмдори бўлган азизлар!
 Отам ўчи олинмасдан қолади наҳот,
 Дўстларию ўғли унинг турганда тирик?
 Юлий Цезарь топганди-ку ахир иложин:
 Ул Брутга соясини рўбарў қилди,
 Унинг учун мана сизлар олдингиз-ку ўч?
 Нега энди рангпар Кассий ҳамда диловар,
 Римликлардан Брут, бошқа эрксеварлар ҳам
 Юлий Цезарь бошин кесиб, Капитолийни
 Қизил қонга бўямоққа қилдилар журъат?
 Бир кишининг кўпчиликка бош бўлмоғини
 Исташмади улар асло. Мен ҳам шу кўйда
 Бор кемамни тўплаб, йиғиб, юкларни ортиб,
 Бу ғазабкор уммонни ҳам солиб ларзага,
 Додин бериб жиноятчи ношукур Римнинг,
 Отам ўчин олмоғим бор.

Цезарь

Қизишма, Помпей.

Антоний

Қўрқитмагин сен бизларни кемалар билан.
 Денгизда ҳам беллашмоққа кучимиз етар.
 Қуруқликда ғоят зўрмиз, ўзингга аён.

Помпей

Қуруқликда қудратинг-ку жуда зўр: ҳатто
Огам уйин ўтказдинг-ку ихтиёрингга.
Уя қурмоқ одатмас-ку каккуларга, бас,
Сен ҳам унда яшайвергин фурсат етгунча.

Лепид

Бу гапларнинг ишга мутлоқ алоқаси йўқ.
Аввалига бизлар қилган таклифларга тез
Жавоб этсанг яхши бўлур.

Цезарь

Гап ҳам шу ҳақда.

Антоний

Елвормаймиз бизлар ҳеч вақт. Манфаатингни
Кўзлагину бор гапларни айтавер бир-бир.

Цезарь

Кўнгил қурғур тусар доим анча нарсани.

Помпей

Сизлар менга тутмоқчисиз Сицилияни,
Сардиния билан бирга инъом ўрнида.
Мен қувлайман денгиздаги қароқчиларни,
Бошдан-оёқ тўлдираман буғдойга Римни.
Шунда қилич мертик бўлиб, қалқон тешилмас,
Мақбул келса, тарқаламиз.

Цезарь, Антоний ва Лепид

(бараварига)

Ҳа, худди шундай.

Помпей

Таклифларинг дилимга хуш келгани учун
 Бу ерга бош суққанимни билиб қўйинглар.
 Марк Антоний газабимни келтирди бироқ.
 Унга қилган яхшилигим юзга солсам ҳам,
 Камайтирмай, пасайтирмай айтган бўламан.
 Билиб қўйгин, уканг сенинг Цезарга қарши
 Бош кўтарган кунларида, бечора онанг
 Сицилия тупроғида паноҳ топганди,
 Қўрган эди иззат-икром, меҳру оқибат.

Антоний

Эшитгандим буни, Помпей. Хурсандман беҳад,
 Миннатдорман, раҳмат сенга.

Помпей

Бергин қўлингни.
 Уйламовдим сени бунда учратаман деб.

Антоний

Шарқликларнинг тўшаклари кўп юмшоқ экан.
 Мен мабодо сен туфайли қайтганимда ҳам,
 Зиён қилмай наф кўрардим — ўзимга аён.

Цезарь

Ростин айтсам сенга, Помпей, ўзгарибсан кўп,
Сўнгги марта дийдорингни кўргандан бери.

Помпей

Шум тақдирнинг ажинлари из солди юзга,
Сабабини билолмайман. Аммо қалбимни
Қаритолмас, буни ўзим яхши биламан.

Лепид

Учрашувдан кўп хурсандмиз.

Помпей

Ўзим ҳам жуда.

Бундан чиқди, битишувга келганимиз рост.
Энди эса бор шартларни хатга тушириб,
Муҳр босмоқ кифоядир.

Цезарь

Галга солмай, тез.

Помпей

Базм қуриб, бир-биримиз сийлаймиз энди,
Ким бошлашин — ташланган чек қилар бир ёқлик.

Антоний

Навбат менга!

Помпей

Чек ташлаймиз, тўхта, Антоний.
Навбат сенга қачон етар бўлса ҳам, албат
Баб-баравар мақтагаймиз ғоят самимий,
Бир-биридан аъло Миср неъматларини.
Юлий Цезарь хўп семирмиш Мисрда энди,
Ҳалол намак ёққан эмиш мизожига ҳам.

Антоний

Кўп нарсалар эшитибсан, қойил қолдирдинг.

Помпей

Хафа қилмоқ хаёлимдан йироқдир сени.

Антоний

Иззат-нафсга тегадиган сўзлар айтмадинг.

Помпей

Кўп нарсалар эшитганмиш. Айтишларича,
Аполлодор олиб келган елкада гўё...

Энобарб

Бўлди, бас қил! Олиб келса, хўш, нима бўпти?

Помпей

Нима олиб келган эди?

Э н о б а р б

Цезарга атаб
Олиб келган маликани қопига жойлаб.

П о м п е й

Танигандай бўлдим энди. Қалай юрибсан?

Э н о б а р б

Ёмон эмас. Бундан буён яна соз бўлур,
Тўрт базмнинг кайф-сафосин сурамиз ҳали.

П о м п е й

Қани, жангчи, қўлингни бер. Душман эмасман,
Жанглардаги чиранишинг кўрганимда мен
Минг офарин ўқиганман жасурлигингга.

Э н о б а р б

Сени анча мақтаганман, тонмайман бундан,
Жуда сенга меҳрим зўрмас, рост айтсам, бироқ
Жасоратинг мақтовига сўз тополмайман.

П о м п е й

Мен-чи, сенинг ростгўйлигинг учун мақтайман.
Ҳозир эса кемам сари юринглар дейман.

Цезарь, Антоний ва Лепид

(биргаликда)

Эргашурмиз энди сенга.

Помпей

Юринглар, кетдик.

Энобарб ва Менасдан бўлак ҳаммалари чиқиб кетишади.

Менас

(бир четга)

Помпейнинг отаси ўлса ҳам бунақа шартнома туз-
маган бўларди. (Энобарбга.) Сени илгари қаердадир
кўргандайман-а?

Энобарб

Денгизда бўлса керак.

Менас

Шунақага ўхшайди.

Энобарб

Сен денгиздаги ботирлигинг билан ном чиқаргансан.

Менас

Сен эса қуруқликдаги ботирлигинг билан.

Энобарб

Мақталганим яхши, албатта. Дарвоқе қуруқликда у-
булар қилганимдан кўз юммайман.

Менас

Мен бўлсам — сувда.

Энобарб

Ҳа. Шунга қарамай кўрсатган баъзи бир ишларимдан ўзим ҳам уяламан. Сен денгиз қирғинининг пирисан.

Менас

Сен эса қуруқликдаги қароқчиликни боқлайсан.

Энобарб

Бўйин товлаш навбати энди менга келди. Қўлингни бер, Менас. Мабодо кўзларимизда ҳукм чиқариш ҳуқуқи бўлганида борми, улар оғиз-бурун ўпишаётган қўш қароқчини ҳозироқ қамаган бўларди.

Менас

Қўллари қанчалар қонлигига қарамай ҳар бири кўринишдан фариштага ўхшайди.

Энобарб

Чиройли жувоннинг чеҳрасига ўхшамайди ишқилиб,

Менас

Гапингни қара-я. Хотинлар ҳусилари билан қароқчилик қилишади.

Энобарб

Сеплар билан куч синашсак дегандик.

Менас

Афсуски, энди ичкиликбозликда куч синашамиз, холос. Помпейга бугун бахтининг таъзиясида маишат қилиш насиб этса керак.

Энобарб

Энди ҳар қанча жүз ёши қилса ҳам бахтини тирилтириб ололмайди.

Менас

Қаёқда дейсан. Биз, Марк Антоний бу ёққа қадам ранжида қилар, деб ўйламовдик. Унинг Клеопатрани олгани ростми?

Энобарб

Цезарнинг синглисини Октавия деб аташади.

Менас

Ҳа. У Гай Марцелнинг хотини эди,

Э н о б а р б

Ҳозир Марк Антонийнинг жуфти ҳалоли.

М е н а с

Гапларинг ростми?

Э н о б а р б

Бор гапни айтяпман-да.

М е н а с

Бундан чиқди, Антоний билан Цезарь ўртасидан қил ўтмас экан-да.

Э н о б а р б

Агар авлиё бўлганимда, бунақанги башорат қилишдан ўзимни тийган бўлардим.

М е н а с

Бу никоҳда ишқдан кўра кўпроқ сиёсат борга ўхшайди.

Э н о б а р б

Менимча ҳам шундай. Мана кўрасан — оилавий ришталар уларнинг дўстлигини мустаҳкамлаш ўрнига

бўйинларига сиртмоқ бўлади. Октавия покиза, совуққон ва камгап жувон.

М е н а с

Бунақа хотинга ким жон демайди?

Э н о б а р б

Марк Антоний сира ҳам унақа одаммас. У яна мисрлик маҳбубасининг ёнига боради. Ана ўшанда Октавиянинг оҳ-зори Цезарь кўнглидаги ўтни алангалатади. Ўшанда, сенга ўзим айтганимдай, қанчалар яқин бўлишса, айрилишлари ҳам шунча оғир кўчади. Антоний ишқ лаззатини маҳбубасини қолдирган жойидан излайди. У бир мўлжал билан уйланган-ку.

М е н а с

Бўлса бордир. Биз ҳам кемага борсак. Сенинг соғлигинга ичсам дейман.

Э н о б а р б

Гапинга қўшиламан. Мисрдалигимизда хурмачамизни бунақага жуда ўргатиб олувдик.

М е н а с

Бўлмаса кетдик.

Қетадилар.

7-САҲНА

Мизен буруни яқинидаги Помпей кемасининг борти. Мусиқа.
Бир неча хизматкорлар шароб ва ноз-неъматлар
кўтариб кирадилар.

Биринчи хизматкор

Бу ёққа келишяпти. Манави баҳайбат эманларнинг
илдизлари аранг тутиб турибди. Сал шамол бўлса бор-
ми — қулашлари аниқ.

Иккинчи хизматкор

Лепид бўлса қисқичбақадай қизариб кетибди.

Биринчи хизматкор

Ҳозир ҳаммалари ўшанинг қорнига қўйишяпти.

Иккинчи хизматкор

Улардан бири иккинчисига оғирроқ гап қилса бор-
ми, Лепид: «Етар бас!» деб қичқириб, йўқ ғалвани қўз-
ғатмоқчи бўлади, ўзи эса май оташида ёняпти.

Биринчи хизматкор

Уларни яраштиряпти-ю, ҳеч оёқда туrolмаяпти.

Иккинчи хизматкор

Катта одамлар даврасига суқилишга ҳаққинг бўл-
маса, ана шунақа кўйга тушасан. Ўзинг кўтаролмаган

зилдай найзадан сенга нима наф? Ингичка хивичдан
ҳам фойда чиқмагандай бир гап-да.

Биринчи хизматкор

Манаман деганларнинг даврасига суқилсангу ўзинг
ҳеч балога арзимасанг, башарани хунук кўрсатадиган
кўзсиз тешикнинг ўзи бўласан қоласан.

Бургулар чалинади. Цезарь, Антоний, Помпей,
Лепид, Агриппа, Меценат, Энобарб, Мена
ва бошқа саркардалар киршади.

Антоний

Мисрда бор шундай одат, ҳар бир эҳромда
Нил сувини ўлчайдиган белги-селги бор.
Сув мабодо баланд бўлса — ҳосил мўллиги,
Акс ҳолда, қургоқчилик чиқар авжига.
Сув қуригач, деҳқон ташлар лойқага донни,
Ундан кейин ҳосил пишиб, ўрим бошланар.

Лепид

Сизларнинг ўша томонларингизда ғалати газанда-
лар бўлади, деб эшитувдим.

Антоний

Бўлади, Лепид.

Лепид

Уша газандалар Миср ботқоқларида ўзларини Миср
офтобига солиб ётишармиш. Мана, масалан, тимсоҳ.

А н т о н и й

Тўғри.

П о м п е й

(Лепидга)

Утир. Қани ол. Лепиднинг саломатлигига!

Л е п и д

Мен ўзим унчаликмас-ку... Ҳалиям тура оламан.

Э н о б а р б

Тўрт оёқлаб, дегин.

Л е п и д

Ҳа, мен чиндан ҳам Птоломиднинг ўша эҳромлари ажойиблигини эшитгандим. Йўқ, йўқ, тортишманглар, буни нақ ўзим эшитганман.

М е н а с

(Помпейга, секингина)

Помпей!

П о м п е й

(Менасга, оҳиста)

Нима дейсан? Аста қулоғимга айт.

М е н а с

Сал четроққа чиқсак, девдим. Гапим бор сенга.
Бор-йўғи икки оғиз.

П о м п е й

Шошилма. Ҳозир.

(Овозини баландлатиб.)

Қани, Лепид соғлиғига ичайлик, дўстлар!

Л е п и д

Қандоқ буюм ўзи тимсоҳ деганлари, а?

А н т о н и й

Кўринишидан худди ўзига ўхшайди. Узунлиги ҳам ўзининг узунлиги, эни ҳам ўзининг эни. Ўз оёқларида юради. Нима топса емиши ўша бўлади. Ўлса ҳидланади, жони бошқа жониворга ўтади.

Л е п и д

Туси қанақа?

А н т о н и й

Ўзининг туси.

Л е п и д

Ғалати газанда экан.

А н т о н и й

Нимасини айтасан. Кўз ёшлари эса ҳўл бўлади.

Цезарь

Бунақа таърифдан қониқармикин?

А н т о н и й

Қорнига Помпей қуйган шаробларни қўшсак борми,
бу таъриф қаноатлантирар дейман. Қаноатлантирмаса
чинакам очопатнинг ўзгинаси бўлади.

П о м п е й

(Менасга, секин)

Тинч қўй энди! Нима дейсан? Нар и борсанг-чи!
Сенга ахир айтмоқдаман!

(Баланд овозда.)

Май косам қани?

М е н а с

(секин)

Шу жойингдан тез турсангу чиқсанг бир четга.
Е муносиб эмасманми, эшитсанг гапим?

Помпей

(оҳиста)

Жинни-пинни бўлганмисан? Нима гап ўзи?

Помпей билан Менас бир четга ўтишади.

Менас

(секингина)

Тақдирингга содиқ бўлиб келганман доим.

Помпей

(оҳиста)

Садоқат-ла хизмат қилдинг. Гапдан тўхтама!

(Овозини баландлатиб.)

Хўш, дўстларим, нега жимиб қолдинглар?

Антоний

Лепид,

Ўшаб қопсан юшоқ қумга ботган одамга,
Қадди-бастинг тўғри ушлаб турсанг-чи, дўстим!

Менас

(секингина)

Истайсанми сен оламга ҳоким бўлмоқни?

Помпей

(оҳиста)

Нима?

Менас

Ҳоким бўласанми оламга, дейман.

Помпей

(оҳиста)

Қандай қилиб юз берар бу?

Менас

(секингина)

Рози бўсанг бас!

Гарчи ўзим бир чақага арзимасам ҳам,
Сенга олам ҳадя этай.

Помпей

(секин)

Қайфинг йўқми, а?

Менас

(оҳиста)

Қосаларга ҳаттоки лаб теккизганим йўқ.
Истасанг бас — бўлажаксан Ер Юпитери.

Уммонлару тепадаги осмондан бўлак
Ер-сувларинг чегаранинг нелигин билмас.

Помпей

(секин)

Қандай қилиб бари, бари меники бўлар?

Менас

(оҳиста)

Триумвирлар жам бўлишган кемангда шу чоғ,
Бутун олам учовининг қўлига қарам.
Мен арқонни қирқаман тез. Кейин уммонга
Чиққанида учовини зумда бўғизлаб
Ташлагаймиз. Сўнг оламнинг султони ўзинг.

Помпей

(секингина)

Ёвузликдир иш қилмоқлик ими-жимиди,—
Менинг учун доим шундоқ. Сен учун эса
Ўз хўжангга хизмат қилмоқ — туб ўзга эмас.
Номусимни ўз нафсимга алмашмайман ҳеч,
Ишни расво қилганингни ўз тилингнидан кўр.
Содир бўлган ишни кўрсам маъқуллар эдим;
Қоралайман аммо, билгил, ёвуз ниятни.
Бу гапларни эсдан чиқар. Май ич.

Менас

(чеккага)

Бас, етар.

Сўнаётган юлдузнинг мен этагин тутмай.

Кимки бирор ишни кўзлаб, эплай олмаса.
У ношудга қиё боқмас қайтиб омад ҳам.

Помпей

Лепид учун сипқорайлик, дўстлар, яна бир!

Антоний.

Соҳил томон кузатмоқнинг вақти ҳам етди.
Лепид учун алёрни ҳам айтаман ўзим.

Энобарб

Ичаман, сен учун, Менас.

Менас

Дўстим, сен учун.

Помпей

Тўлдириб қуй.

Энобарб

(Лепидни кўтариб бораётган қулни кўрсатиб.)

Менас, қара, роса кучли экан!

Менас

Не бўпти?

Энобарб

Бу оламнинг учдан бирин опти елкага.

Менас

Учдан бири кайфда экан. Агар ҳаммаси —
Маст бўлганда,— гандираклар эди эҳтимол.

Энобарб

Гандираклар, бу тайин гап — ўзинг ҳам оп тур.

Менас

Қани майли битта-битта олайлик, дўстим.

Помпей

Бироқ, айтсам! Искандария базмларига
Етмоғимиз кўп қийиндир.

Антоний

Унча узоқмас.
Қани энди, бир олайлик. Омон бўл, Цезарь.

Цезарь

Кечир мени, ичавериб гангиди бошлар,
Бу дунёда бундан оғир иш йўқдир дейман.

Антоний

Ушбу лаҳза амри шундоқ. Бўлак чоранг йўқ.

Цезарь

Ушал лаҳза қилса эди менга итоат,
Тўрт-беш куннинг насибасини тиқиштиргандан,
Тўрт-беш кунлаб оч юрмоқни кўрардим афзал.

Энобарб

(Антонийга)

Мисрликлар удумини сақлаган ҳолда
Шу базмнинг интиҳоси шарафига бир
Ерни депсиб рақсга тушсак.

Помпей

Зўр гап бўлади!

Антоний

Қани, тез қўл ушлашинглар! Ҳа, бўлинглар! Тез!
Ақлу ҳушни банд айлаган кайфлар тарқамай,
Уйин бошлаб чиқажакмиз роса хумордан.

Энобарб

Қўл ушлашиб, қани тезда ясанглар давра
Созандалар тушингизлар жазавага тез!
Худди шундоқ. Шундоқ туринг. Бошла, болажон!
Бизлар эса нақоратни оламиз авжда.
Овозларни аямасдан айтайлик қўшиқ!

Музыка. Энобарб даврага бошчилик қилади.

Помпей

Ота ҳовлим босиб олган эдинг, Антоний,
Биз барибир эндиликда жонажон дўстмиз.
Қайиққа туш.

Энобарб

Ҳой секинроқ, ҳушёр бўлинглар.

Энобарб ва Менасдан бўлак ҳаммалари кетишади.

Мен-чи шунда қолажакман.

Менас

Қаютам — сенга.

Ноғоралар, бурғу найлар янграсин роса!
Буюк мардлар билан бўлган хайр-маъзурни
Эшитсин-да, шу уммоннинг худоси ҳам бир.
Битирманглар қулоқларни, ҳой жин ургурлар!

Бурғулар ва ноғоралар чалинади.

Энобарб

Қани энди, қалпоқларни отинг осмонга!

Менас

Э-ҳой! Кетдик.

Кетадилар.

УЧИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Суриядаги паст текислик.

Вентидий, Силий ва бошқа римлик саркардалар қўшинлари билан кирадилар. Олдиндагилар парфияликлар шаҳзодаси Пакорнинг жасадини кўтариб келадилар.

Вентидий

Тор-мор бўлди Парфиядек жанговар ўлка.
Улган Красс ўчин ол, деб буюрган тақдир.
Парфиянинг шаҳзодаси не ҳолдалигин
Ҳар бир жангчи ўтаётиб кўриб қўйсин бир.
Красс ўчин шу ўглингдан олдик, ҳой Урод.

Силий

Сен ушлаган қилич ҳали совугани йўқ,
Парфиянинг қони турар унда буғланиб,
Шундай ҳолда совумасдан қочқинларни қув,
Мидиядан ҳамда дарё оралиғидан.
Ана шунда Антоний ҳам эъзозлар жуда,
Кўмиб ташлар инъомларга сени.

Вентидий

Йўқ, Силий!

Етар шунча жанг қилганим. Билиб қўй шуни,
 Тобе одам шов-шувлардан йироқ турса соз.
 Саркарда йўқ маҳалида шуҳрат қозонсанг,
 Аҳволингга маймун йиғлар, ундан маъқул саҳв.
 Цезарь билан Антоний ҳам жуда кўп маҳал
 Қозонганлар ўзга қиллич ишлатиб зафар.
 Ўтмишдошим Соссий аввал Сурия келиб,
 Жангларда кўп баҳодирлик кўрсатганида,
 Тошган эди Антонийнинг қаҳру ғазаби.
 Ким қолдирса саркардасин пича орқада,
 Уша одам саркардалар шоҳи саналур.
 Шу ваядан ҳам мағлубият зафардан кўра,
 Нафли бўлар саркардадан ўтмоқчи бўлган —
 Ҳарб кишисин ўпкасини босиб қўйишга.
 Антонийнинг фойдасига кўп ишлар қилсам,
 Фашини тез келтирмоғим турган гап, аён.
 Унда барча зафарларим чиқар чиппакка.

Силий

Сен, Вентидий, исботини қўйдинг ўрнига
 Аскар нархи қиличга тенг, баробарлигин.
 Антонийга нималарни ёзасан энди?

Вентидий

Ёзадиган гапим шундоқ. Антоний зўрдир,
 Руҳлантириб номи билан бахш этди зафар.
 Роза қилиб олиб келган легионлари
 Бургут янглиғ ботирлари бошчилигида
 Парфиянинг аскарларин қилди тору мор.

С п л и й

Қайда ҳозир?

В е н т и д и й

У Афина томонга борар.
Афинага Антонийдан олдин етмоқ-чун,
Қанча халал берса ҳамки ўлжаларимиз,
Тез фурсатда сафар отин сурмасак бўлмас.
Шундай қилиб, дўстлар, қани, чиқайлик йўлга!

Кетадилар.

2-САҲНА

Рим. Цезарь уйининг айвони.
Икки томондан А г р и п п а билан Э н о б а р б кириб кели-
шади.

А г р и п п а

Куёв билан қайнағанинг хўшлаши қалай?

Э н о б а р б

Жавоб бериб Помпейга, тез уч олампаҳоқ
Муҳр билан маҳкамлашди ўшал битимни.
Октавия ҳўнграмоқда ҳижрон олдидан,
Цезарь хафа, Лепид эса ўшандан бери
Қайт қилармиш, келолмасмиш ўзига сира.
Бу гапларнинг барин менга билдирди Менас.

А г р и п п а

Зўр одам-да Лепид!

Э н о б а р б

Танҳо, монанди йўқ ҳеч!
Цезарь деса, аямасдан жонин беради.

А г р и п п а

Антонийни ҳурматлашин бир кўрсанг эди!

Э н о б а р б

Хўш, Цезар-чи! «Ер юзининг Юпитери-ку!»

А г р и п п а

«Юпитерлар султонидир бизнинг Антоний!»

Э н о б а р б

«О Цезарь! О! Тенги йўқдир ушбу оламда!»
«Марк Антоний! Афсонавий қушлар Ҳумоси!»

Э н о б а р б

«У — Цезардир! — демоқдан ҳам борми зўр таъриф!»

А г р и п п а

Икковига таърифни у тақсимлар бир хил.

Э н о б а р б

Кўпроғини Цезарь олар. «О, Марк Антоний!»--
Антонийга меҳри буюк, бундай меҳрни
Хонандаю мусаввиру нотик, мунажжим,
Куйлай олмас, чиза олмас, сўзлай олмас ҳеч.

Аммо Цезарь қаршисида йўқотар ўзин.
Забони ҳам келмас сўзга.

А г р и п п а

Жуда хуш кўрар.

Э н о б а р б

Лепид эса мисли қўнғиз, улар қанотдир.

Бурғу овози

Бас! Омон бўл, олижаноб дўстим Агриппа!

А г р и п п а

Оқ йўл сенга, мустаҳиқ мард, дўстим Энобарб.

Чеккага чиқиб кетишади.

Цезарь, Антоний, Лепид ва Октавия кириб келишади.

А н т о н и й

Шу ергача кузатдинг, бас, қолавер шунда.

Цезарь

Юрагимнинг бир парчасин олиб кетяпсан.
Хафа қилма, яхши қара.— Синглим, ўтинчим,
Антонийга шундай хотин бўлки, оқибат
Ваъдалару умидларим оқлансин тамом.
Дўстлигимиз зўрлигини кечаю кундуз
Хаёлингдан кеткизмагин, Антоний, сира;
Йўл қўйма ҳеч, дўстлигимиз кўрмасин раҳна.
Губор қўнмай порлаб турсин тиниқ, покиза,

Дўстлигимиз устунидан тўқдир кўнглимиз.
Доғ туширмай асрасак бас.

А н т о н и й

Менга ишонмай

Жуда хафа қилмоқдасан.

Цезарь

Айтдим борини.

А н т о н и й

Майли, роса титкилайвер, сенда ихтиёр,
Ваҳимангга, баҳонангга асос топилмас.
Худолар ўз паноҳида асрасин сени,
Римликлар ҳам кеча-кундуз қилсинлар дуо.
Бизга энди ижозат бер, тушайлик йўлга.

Цезарь

Хайр, синглим, яхши боргин, бўл соғ-саломат!
Эзгулик кўр, ғам-ғуссадан тургин йироқроқ.
Азиз бошинг омон бўлсин! Оқ йўл, азизам!

О к т а в и я

Оғажоним!..

А н т о н и й

Севгимизнинг баҳорида бу кўз ёшларинг
Мисли апрель ёмғиридир. Қўлга ол ўзни.

О к т а в и я

(Цезарга)

Кўзинг ташлаб юр куёвинг қўналғасига,
Яна бирор кор-ҳол бўлиб...

Цезарь

«Яна»си нима?

Октавия

Айта қолай қулоғингга.

Антоний

Тили шунақа,
Тили сира бўйсунмагай қалбин сасига,
Қалби эса не учундир забондан маҳрум.
Фақат шундай кўйга тушар оққушнинг пати,
Ихтиёри тўлқинларга ўтган маҳалда.

Энобарб

(Агриппага, оҳиста)

Кўз ёш қилиб қолмасмикин, дейман, Цезарь ҳам?

Агриппа

(Энобарбга эгилганича)

Тиришмоқда пешонаси.

Энобарб

(Агриппага, секин)

Эҳ, афсус, афсус!
Пешонага доғ тушса гар бўлолмас ҳусн.
Инсон тугул ҳатто оддий тўбичоққа ҳам.

А г р и п п а

(Энобарбга, оҳиста)

Антоний ҳам Юлий Цезарь ҳалок бўлганда
Сал қолганди ҳўнграб йиғлаб, дод солишига.
Филипда ҳам Брут учун тўкканди кўз ёш.

Э н о б а р б

(Агриппага, секин)

Уша йили бўлган эди Антоний тумов,
Душманларин қириб, йиғлаб улар ҳолига.
Мен йиғласам — шунда инон кўз ёшларимга.

Ц е з а р ь

Тўқ қилавер кўнглингни сен, меҳрибон синглим,
Канда қилмай хат жўнатиб тураман ўзим.
Сени ташлаб қўймайман, ҳа.

А н т о н и й

Бўлди қил, Цезарь,
Октавия севгисига кўпроқ ким молик —
Бўлишини кўражакмиз. Қетар олдидан
Бағримизга босайлик-чи бир-биримизни.
Сўнгра эса худоларга топшириб сени,
Аста йўлга чиқай энди...

Ц е з а р ь

Хуш бор. Бахтли бўл!

Л е п и д

Қоинотнинг бор нурафшон ёритгичлари
Йўлларингни ёруғ қилсин.

Ц е з а р ь

(Октавияни ўпиб)

Яхши бор!

А н т о н и й

Хайр!

Бурғулар чалинади. Ҳаммалари чиқиб кетишади.

3-САҲНА

Искандария. Ҳовлидаги бўлма.

Клеопатра, Хармиана, Ирада ва Алексас ки-
риб келишади.

Клеопатра

Хўш, қаерда чопар?

Алексас

Чопар киргани қўрқар.

Клеопатра

Бўлмағур гап!

Чопар киради.

Қир, чўчима сира.

А л е к с а с

Маликам!

Ғазаблансанг боқа олмас кўзингга асло,
Яҳудийлар рўдапоси Ирод ҳаттоки.

К л е о п а т р а

Буйруқларим бажо этмоқ учун ҳаттоки,
Бўлса борми яқинроқда бизнинг Антоний,
Нақ калладан айриларди Ирод рўдапо.

(Чопарга.)

Яқин кел-чи.

Ч о п а р

Мурувватли маликам, соғ бўл!

К л е о п а т р а

Қани, менга сўзлаб бер-чи Октавиядан:
Тузук-қуруқ кўролдингми яқинроқдан ҳеч?

Ч о п а р

Ҳа, маликам.

К л е о п а т р а

Қайда ўзи?

Ч о п а р

Шаҳри Римда у,
Яқинроқдан кўрмоқ менга бўлмади насиб,
Ҳамроҳ эди эри билан Цезарь ёнида.

К л е о п а т р а

Бўйи мендан пастми, баланд?

Ч о п а р

Баландмас, пастроқ.

К л е о п а т р а

Овози-чи, жарангдорми ёки заифми?

Ч о п а р

Овози ҳам аранг чиқар чийиллаб...

К л е о п а т р а

Ҳа, ҳа...
Антонийнинг севгиси ҳам чўзилмас кўпга...

Х а р м и а н а

Уни севиш? Бу мутлақо бўлмагур бир гап!

К л е о п а т р а

Мен ҳам шундай фикрдаман. Чийилдоқ овоз

Ушал пакар хотин албат қолар чеккада.
Бундай, қадам босишида салобат борми?

Ч о п а р

Оёғини аранг судраб босганидан у
Юряптими ёки йўқми — бўлмайди билиб.
Кўрган одам жон борлигин билмайди унда.
Аёл эмас, бир ҳайкалнинг ўзи, чамамда.

К л е о п а т р а

Роса олдинг, ростми гапинг?

Ч о п а р

Кўзларим ўткир.

Х а р м и а н а

Чопар сезгир, бир чўқишда қочирав дейман
Ҳар қандайин мисрликни.

К л е о п а т р а

Кўриб турибман,
Улгудайин сезгир экан. Қурғур чопарнинг
Гапларида маъни бор-да.

Х а р м и а н а

Бўлганда қандай.

К л е о п а т р а

Неча ёшга борганини айтоласанми?

Ч о п а р

Улгурибди эри ўлиб бева қолишга.

К л е о п а т р а

Эри ўлиб? Эшитдингми, Хармиана? А?

Ч о п а р

Уттизларга бориб қолган ёши наздимда.

К л е о п а т р а

Юзи қалай, чўзинчоқми ёки юмалоқ?

Ч о п а р

Юзи шундай ялпайганки, айнийди кўнгил.

К л е о п а т р а

Бундай хунук хотинларда бўлмайди ақл,
Сочи қандай? Рангига ҳеч тушдими кўзинг?

Ч о п а р

Сочи қора. Пешонаси ўлгудай энсиз.

К л е о п а т р а

Мана олтин, олавергин. Қўй, бўлма хафа,
Утган сафар қаҳру ғазаб қилганимга ҳеч.
Калланг дуруст ишлар экан. Тараддудинг кўр,

Қайтараман яна сени келган йўлингга.
Хатни ёзиб қўяй.

Чопар кетади.

Хармиана

Жуда виждонли экан.

Клеопатра

Ҳа, сен ҳақсан. Афсусдаман, олдинги сафар
Бераҳмлиқ қилдим унга. Октавиянинг
Арзимаган нарсалигин кўриб турибман.

Хармиана

Арзнмайди ҳеч нарсага.

Клеопатра

Ўткир кўз чопар

Ажратаркан буюкликни сохтадан тезда.

Хармиана

Бўлмаса-чи! Чопар сенинг қўлингга ахир
Куни кеча келган эмас.

Клеопатра

Ҳой, Хармиана,

Яна баъзи нарсаларни билсайдим дедим.
Бўпти, майли, юборарсан чопарни кейин,
Яхши бўлар ишлар дейман.

Хармиана

Ишонавер, ҳа.

4-САҲНА

Афина. Антоний уйдаги бўлма.

Антоний билан Октавия кириб келишади.

Антоний

Этирозга, Октавия, ўрин йўқ буткул.
 Кечирардим жоним билан, ушбу гапингга
 Қўшган ҳолда бошқа талай нарсаларни ҳам.
 Аканг Помпей билан яна бошлади уруш,
 Васият ҳам ёзиб, ўқиб бермиш барчага.
 Менинг номим айтилибди ўшанда зўра,
 Хизматларим тўғри санаш керак бўлганда,
 Жуда қисқа тўхталибди мақтовларга ҳам.
 Одам йиғиб ваъзхонликлар қилганда эса,
 Элу юртга қилган барча яхшилик билан,
 Кўп шарафли ишларимни таъриф этганда,
 Улганининг кунидан у олармиш тилга.

Октавия

Естиқдошим, ишонмагин барига бирдай,
 Ишонсанг ҳам ҳаммасига, чиқмасин жаҳлинг,
 Уртангизда бирор ғалва чиққудай бўлса
 Икки хундор душманни ҳам дуо қилгувчи
 Оламдаги бадбахт хотин бўламан ўзим.
 Ибодатим хуш келмайди худоларга ҳам,
 «Мадад беринг, қўллангизлар эримни сизлар!»—
 Десам, сўнгра аксин қилиб ёлворсам янз:
 «Мадад беринг, қўллангизлар акамни!» ахир —
 Мурувватли худоларни кулдираман-ку,
 Қайси биринг енгиб чиқсанг — менга мусибат.
 Икки тараф олишганда бўлма ўртада.

А н т о н и й

Октавия, илтимосим, муҳаббатингни
Бағишлагин аъло кўрсанг қай биримизни.
Номусимдан айрилганим — ўлганим ўша,
Эринг бўлиб қололмайман мутлоқ номусиз.
Ундан кўра сендан жудо бўлганим беҳроқ,
Бизни агар яраштириш бўлса кўнглингда,
Уриниб кўр. Эндиликда ҳозирлик кўрай
Аканг юзин қаро қилар ўшал урушга.
Ҳаракатинг қилавергин, қолмагин доғда,
Орзуларинг чиқаверсин албат рўёбга.

О к т а в и я

Миннатдорман. Ҳаммадан ҳам қудратли бўлган
Юпитер ҳам мадад берсин мен нотавоиға.
Яраштирай икки жондош, қондошларимни,
Қилсангизлар борми уруш — дарз кетар замин,
Ҳамда уни тўлдиражак тоғ-тоғ мурдалар.

А н т о н и й

Заҳрингни соч бу галваннинг сабабкорига,
Тинч қўймагин, уришавер, таъобини торт.
Шу ишдаги гуноҳимиз бўлса баробар
Олар эдинг меҳрингни ҳам бўлиб теппа-тенг.
Отланавер. Шерикликка танла одамлар,
Ҳа, кўнглингга нима келса, қайтарма асло.

К е т а д и л а р,

5-САҲНА

Уша жой. Бошқа бўлма.

Энобарб билан Эрос икки томондан кириб келишади.

Энобарб

Хўш, Эрос, қандай янги гаплар бор оламда?

Эрос

Аломат янгилликлар.

Энобарб

Қанақа экан?

Эрос

Цезарь билан Лепид Помпейга қайтадан уруш бошлашибди.

Энобарб

Бу эскирган янгиллик. Ким кимни енгибди?

Эрос

Цезарь Помпейни Лепид ёрдамида енгувди, энди уни ўзига тенг кўрмай шон-шухратдан махрум қилмоқчи. Бунинг устига Лепид унинг Помпейга бир замонларда ёзган эски хатларини рўқач қилиб, душман билан тилинг бир, деб айбламоқда. Хуллас, триумвир шўрлик ҳозир қамоқда ётибди, ўлим то халос этгунча ўшандай ётаверадиганга ўхшайди.

Энобарб

Икки коми аждаҳо бор энди оламда.

Тўймасларга берсанг ҳамки ҳар қанча озиқ,

Бир-бирини гажир, қўймас, тинчимас сира.

Қайда ҳозир Антоний, а?

Э р о с

Боғда юрар у,
 Босиб юрар хўп қуриган ўтларни бир-бир.
 «Аҳмоқ Лепид» деб тишимсиз бақирганича,
 Ўч олмоқчи ҳозир Помпей қотилларидан.

Э н о б а р б

Адади йўқ денгизчилар сафарга тайёр...

Э р о с

Босмоққа шай Италияда Цезарни. Асли
 Олиб кетмоқ учун келдим сени, Антоний.
 Кейинроқ ҳам айтовраман янги гапларни.

Э н о б а р б

Тушмайдими менга деса осмон узилиб,
 Қани, бошла Антонийга.

Э р о с

Кетдик бўлмаса.

Кетадилар.

6-САҲНА

Рим. Цезарь уйидаги бўлма.
 Цезарь, Агриппа ва Меценат кириб келишади.
 Октавия мулозимлари билан кириб келади.

Цезарь

Римни мазах қилмоқ ҳозир асосий иши.
 Одамларнинг айтишича, Искандарияда

Кумушсимон тепаликда Антоний билан
 Клеопатра ўтирармиш тахти тиллода.
 Цезарион ўйнар эмиш пойиларида
 (Менга ота ҳисобланмиш одамнинг ўғли)
 Ҳамда яна анча-мунча зурриётлари.
 Миср тугул Фаластину, Лидия, Қибрис —
 Улкаларни бошқаришни қўш-қўллаб бутун
 Маҳбубага топширганмиш бизнинг Антоний.

М е ц е н а т

Халойиққа билдирмишми буларнинг барин?

Ц е з а р ь

Айтганда ҳам нақ минбардан туриб айтибди.
 Яна икки фарзандлари шаҳаншоҳ эмиш;
 Арманилар, парфиялик, мидияликларга
 Ҳоким қилиб тайинлабди Искандарини.
 Птоломей деганига айламиш тортиқ
 Сурияю, Қиликия, Финикияни.
 Клеопатра ўшал куни кўринмиш элга
 Изиданинг энг муборак, зўр либосида,
 Бир мартамас, кўринибди жуда кўп марта.

М е ц е н а т

Рим аҳлини огоҳ этмоқ лозимдир бундан.

А г р и п п а

Кўпчилиكنинг ҳафсаласи пир эди ундан,
 Ҳалқ ҳам юзин чирт ўгирса ажаб эмас ҳеч.

Цезарь

Халқ биледи; Антонийнинг сенатга ёзган
Айбнома рўйхати ҳам келгандир етиб.

Агриппа

Қимни айблар Антоний? А?

Цезарь

Албатта мени,
Тортиб олиб Сицилияни Помпей қўлидан
Ўзатмабман Антонийга унинг ҳаққини.
Қарзга берган кемаларин олмабди қайтиб,
Ва ниҳоят айбламоқда Лепид жўнидан.
Триумвирлик мартабаси қўлидан кетиб,
Мол-мулкидан айрилгани ёқмабди унга.

Агриппа

Жавоб бермоқ лозим эди барига, Цезарь.

Цезарь

Жавоб бордир, чопар учиб бормоқда йўлда,
Мен хатимда ёздим Лепид бераҳмлигин;
Мартабасин сунистеъмол қилгани учун
Ҳайдалганини айтдим. Олар Антоний албат,
Ўлжа бўлган мол-мулклардан ўз улушини.
Ўзи эса босиб олган арманлар элин
Ҳамда ўзга диёрлардан берсин тегишим.

Меценат

Антонийдан ён беришни кутмагин сира.

Цезарь

Биз ҳам унда бўш келмасдан тураверамиз.

Октавия мулозимлари билан кириб келади.

Октавия

Салом сенга, акажоним ва ҳукмдорим!

Цезарь

Эри ташлаб кетиб қолган сенмисан, синглим?

Октавия

Мени бундай атамоққа йўқдир сабабинг.

Цезарь

Нега энди билдирмасдан писиб келдинг сен?
 Наҳот Цезарь синглисига шу иш муносиб?
 Триумвир жуфтига-я? Ахир авваллар
 Доим қўшин кузатарди, келмасдан олдин
 Хабар бериб билдирарди кишнаб тулпорлар;
 Шохларига чиқиб олган бекорчилардан
 Эгиларди дарахтлар ҳам беролмайин дош.
 Бамисоли еру кўкни тутиб кетарди
 Қарвондаги туёқлардан кўтарилган чанг.
 Ўзинг эса оддий авом, фуқаро каби
 Халқ хоҳишин назар-писанд қилмаган ҳолда
 Даранг-дурунг қилмай тўғри кславерибсан.
 Меҳр гули эътибордан қолса тез сўлар,
 Буни эсда тутмаганнинг ҳоли ҳам ночор.
 Қуруқликда эмас, балки денгизларда ҳам
 Чиқар эдим сени қутлаб истиқболингга,
 Ҳар қадамнинг олқишларга кўмиб ташлардик.

О к т а в и я

Узим шуни истовдим-да, меҳрибон акам,
Буни менга биров мажбур қилгани ҳам йўқ.
Эрим эса, билганидан жанг бошлашингни
Ҳасратларин бир-бир менга айлади баён.
Ижозат бер, Римга қайтай,— дедим унга мен,
У ҳам кўнди илтижоли бу ўтинчимга.

Ц е з а р ь

Кўнглин бўлиб, маишатдан турсанг айириб,
Жон-жон дея бунга кўнмай бўларми ахир.

О к т а в и я

Ундай гапни айтма, ака.

Ц е з а р ь

Сезиб юрибман.

Ишларидан хабарим бор, турибди етиб.
Қаерда у ҳозир?

О к т а в и я

Ака, Афинада у.

Ц е з а р ь

Тагин сени алдабди у! Клеопатра
Аллақачон олган эмиш Мисрга чорлаб.
Бор давлатин тутган эмиш ўшал расвога.
Энди эса урушмоқни кўзлаганидан

Кун чиқарнинг подшоларин қипти жамулжам:
 Ливиянинг подшоҳи Бокҳ ҳам ёнида;
 Фракияликлар шоҳи — Адаллас; араб —
 Шоҳи Малиҳ; подшойи Пафлагония —
 Филадельф, шоҳ Ирод, яна Понтия шоҳи,
 Каппадокия султони Архелай билан
 Комагенлар ҳукмдори бўлмиш Митридат;
 Мидиянинг шоҳи — Аминт; Ликаония —
 Подшоси Полемон бор, яна қанчаси...

О к т а в и я

Шўрим қурсин! Қалбимни тенг иккига бўлиб,
 Душман бўлган бу дўстларга бағишлар эдим.

Ц е з а р ь

Хуш келибсан, ўзинг ёзган ўшал мактублар
 Эринг билан ғаразимга бўлганди тўсиқ.
 Энди бизга таҳдид қилиб, сени-чи алдаб,
 Уртадаги душманликни айлади равшан.
 Матонатни қўлдан берма. Тортишмагин ҳам,
 Оқибатда ҳарна ишлар бўлар муқаррар.
 Кейин нима бўлишини қўйиб беравер
 Тақдир азал иродасин ўзгинасига.
 Оламдаги бор нарсдан менга аълосан.
 Эринг эса мана сени шармисор этди.
 Унинг энди жазосини бермоққа бизнинг,
 Қўнглимизга ғазаб солди худолар. Юпан,
 Келганингдан ҳамма хурсанд.

А г р и п п а

Шундай, маликам,

М е ц е н а т

Хуш келибсиз. Сизни кўриб Рим аҳли хурсанд.
Юракларнинг меҳри қўри сизга аталган.
Фақатгина бетамизнинг, Марк Антонийнинг
Бошигача гуноҳларга ботгани етмай,
Сизни ҳайдаб гарга бермиш ҳокимиятни,
Дунёга ўт қўядиган расво хотинга.

О к т а в и я

Ростмикин-а шу гап, ака?

Ц е з а р ь

Афсус, бари ҳақ.
Хуш келибсан, сингилгинам. Фақат илтимос,
Бардошли бўл, қаноатга зўр бер, бўшашма.

Кетадилар.

7-САҲНА

Акциум бурни ёнидаги Антоний қўналғаси.
Клеопатра билан Энобарб кириб келишади.

К л е о п а т р а

Бир гаплашиб қўймоқчиман кўнглинг бўлсин тўқ.

Э н о б а р б

Нима учун? Гуноҳим не? Айбим нимада?

К л е о п а т р а

Клеопатра қўшин билан юрмасин деган,
Гапни айтган расво кимса ўзинг бўласан.

Э н о б а р б

Наҳот бўлса бу юришнинг бирорта нафи?

К л е о п а т р а

Ҳамла қилса бир-бирига иттифоқдошлар,
Нечук энди бўлмагайман қўшин ёнида?

Э н о б а р б

(чеккага)

Жавобим шу; қўшинларда сақласалар гар,
Айғир билан бир қаторда бияларни ҳам,
Мутлақ фойда чиқмас эди айғир отлардан:
Устидаги суворийси билан баробар
Бияларга сакрар эди.

К л е о п а т р а

Нелар деяпсан?

Э н о б а р б

Антонийга фақат халал берасан, билсанг,
Жасорату, ақлу ҳуши ва бор вақтини
Ҳозир сенга сарфламоқнинг эмас фурсати
Ўшасиз ҳам, уни енгил деб юрганлар бор,

Римда қолган чўрилару ҳарам оғаси
Зимдан роса ишляпти, деган гаплар бор.

К л е о п а т р а

Қуриб кетсин ўша Риму, гап ташувчилар.
Мамлакатнинг жиловини тутгандан кейин
Сафарларда эркаклардан сира қолишмай
Юраман ҳам, тураман ҳам. Қолишим аниқ,
Қоч, йўлимда тўсиқ бўлма.

Э н о б а р б

Индамайман, хўп.

Ана келди сардоримиз.

А н т о н и й билан К а н и д и й кириб келишади.

А н т о н и й

Қандоқ, Қанидий,

Бурундзий ҳамда ўша Тарентдан илдам
Иония денгизини қолдириб ортда
Шитоб билан Торинани ишғол этди у?
Бундан воқиф бўлувдингми, жоним, севгилим?

К л е о п а т р а

Зўр эпчиллик қолдиради танбални доғда.

А н т о н и й

Баракалла! Жангчилардан қай бири сендай
Имиллашга бероларди бунчалар баҳо?
Ҳа, Қанидий, жанг қиламиз денгизда энди.

К л е о п а т р а

Денгизда! Ҳа, қайда яна?

К а н и д и й

Нимага энди?

А н т о н и й

Цезарь бизни чорламоқда денгиз жангига.

Э н о б а р б

Ол-а! Бундан бир оз олдин яккама-якка
Олишувни қилмовдингми сен унга таклиф?

К а н и д и й

Юлий Цезарь Помпейни хўп дабдала қилган
Фарсалда жанг қиламиз деб, айтсанг бўларди.
Душман қабул айламади бенаф таклифинг,
Ихтиёринг ўзда, энди билганингни қил.

Э н о б а р б

Кемадаги одамларнинг ҳеч мазаси йўқ:
Деҳқонлару эшак ҳайдаб юрганлар бари
Бир юмалаб денгизчилик касбин олганлар.
Цезардаги денгизчилар бутунлай бошқа,
Секст Помпей адабини берган шоввозлар.
Кемаларинг бари зилдай, уларда — акси.
Денгиздаги жангни агар бурсанг қуруққа,
Сира бўлмас на уяти, на хижолати.

А н т о н и й

Йўқ, денгизда олишаман!

Э н о б а р б

Шонли сардорим!

Бу гапингни айтиш билан менсимаяпсан,
Саркардалик санъатингни ўзинг мутлақо.
Бу, билиб қўй, ёши ўтган аскарларингни
Довдиратар, тажрибанг ҳам. Наф бермай қолар.
Зафарга ёр йўлдан нечук юз буриб бирдан,
Тақдирингни таваккалга бермоқ истайсан?
Қандай гап бу? Тасодифми?

А н т о н и й

Олишаман бир.

К л е о п а т р а

Шу чоққача Цезарь ҳали сира кўрмаган
Бордир яна олтмиш кема менинг қўлимда.

А н т о н и й

Кемаларнинг баъзиларин ёндириб ташлаб,
Одамларин мадад учун тақсимлагаймиз.
Цезарь билан тўқнашамиз Акциумда биз,
Гар денгизда аскарларни қилмасак мағлуб,
Қуруқликда енгажакмиз.

Ч о п а р киради.

Не хабарлар бор?

Ч о п а р

Хукмдорим, тўғри чиқди: Цезарь олипти,
Торинани ишғол қипти. Рост экан бу гап.

А н т о н и й

Бўлмағур гап. Цезарь бошлиқ бўлган қўшинлар
Шитоб билан ўтибдими манзилма-манзил.
Канидий, бил, энди бўлар ихтиёрингда
Ўн тўққизта легиону, унга қўшимча
Ўн икки минг отлиқ аскар, ҳазилмас сира.
Мен кемага йўл оламан! Кетдик, санамжон!

К е к с а а с к а р к и р а д и .

А с к а р

Сира наф йўқ олишмоқдан денгизда, шоҳим!
Тақдирларни чирик тахта, қололмас сақлаб,
Мана, менинг қиличим кўр, яраларим кўр!
Финикияликлар, майли мисрликлар ҳам,
Ўрдак каби шўнғисинлар сувда — ихтиёр.
Биз римликлар оёқ қўйиб она тупроқда
Зафарларга эришмоқни қилганмиз одат.

А н т о н и й

Бас, старли! Кемаларга қараб юрайлик!

А н т о н и й , К л е о п а т р а в а Э н о б а р б к е т а д и л а р .

А с к а р

Сўзларим ҳақ, Геркулес-ла ичаман қасам.

К а н и д и й

Сўзларинг ҳақ, аскар, сенинг, аммо саркарда
Ихтиёрин қўлдан берган. Тизгин бировда.
Ҳаммамиз ҳам бир хотинга мутемиз шу дам.

А с к а р

Қуруқдаги бор аскару суворийларнинг
Ихтиёри ўзингдами?

К а н и д и й

Денгизчиларга

Публикола, Марк Юстий, Марк Октавий
Ҳамда Целий бош бўлишган. Ўзимда эса
Қуруқдаги аскарлар бор. Цезарни қара:
Шитобию, жадаллиги солар дағдаға.

А с к а р

Ҳали Римдан чиқмай туриб, аскарларин кўр:
Шунча жойдан ҳеч сездирмай келишган ўтиб,
Майда-майда дасталарга бўлиниб улар,
Панд беришган йўллардаги айгоқчиларга.

К а н и д и й

Ким саркарда ҳозир унинг қўшинларига?

А с к а р

Мишмишларга қараганда, Тавр деган зот.
Шундай деган гап юради.

К а н и д и й

Менга таниш у.

Ч о п а р киради.

Ч о п а р

Император йўқлаяпти сени, Канидий.

К а н и д и й

Кўп хунукдир бу замоннинг янгиликлари
Ҳар лаҳзада содир бўлар бирорта кор-ҳол.

Кетадилар.

8-САҲНА

Акциум яқинидаги текислик.

Цезарь ва Тавр саркорлари билан кириб келишади.

Цезарь

Тавр!

Тавр

Тинглай жон қулоқ-ла. Гапиравергил.

Цезарь

Денгиз жанги то бир ёқлик бўлмагунича.
Жим туравер, киришмагин курашга сира.

Кўрсатмалар айтилган бу бурама хатда.
 Сен буларга амал қилгин. Бир нарсани бил:
 Шу ерда ҳал бўлгусидир истиқболимиз.

Кетадилар.

9-САҲНА

Текисликнинг бошқа қисми.

А н т о н и й билан Э н о б а р б кириб келишади.

А н т о н и й

Суворийлар туришажак тепа ортида,
 Цезарь келса рўбарўдан чиқмоқлик учун,
 Биз душмanning кемаларин тепадан туриб
 Санаб кўриб, не қилишни ҳал этармиз, ҳал.

Кетадилар.

10-САҲНА

Текисликнинг бошқа қисми.

К а в и д и й қ ў ш и н л а р и билан кириб келади. Улар саҳна-
 нинг ўнг томонига ўтишади.

Т а в р ҳам қ ў ш и н л а р и билан кириб келади. Улар саҳна-
 нинг иккинчи томонига ўтишади.

Денгиздаги жанг шовқини эшитилиб туради. Э н о б а р б кириб
 келади.

Э н о б а р б

Тамом! Тамом! Адо бўлдик! Лаънатлар бўлсин!
 Клеопатра берган кема — «Антониада»
 Шарт бурилиб қорасини кўрсатмай қочди.

Мисрликлар инъом қилган етмиш кема ҳам
Қуён бўлди. О, қанийди кўр бўлсам ҳозир!

С т а р киради.

С т а р

О, худолар! О, фалакнинг беҳад кучлари!

Э н о б а р б

Не гап, Стар? Нима учун хит бўлмоқдасан?

С т а р

Бемаънилик бошга етиб, тамом айрилдик
Бу жаҳоннинг тенг ярмидан. Алмашдик яна
Бўса учун вилояту ҳокимликни ҳам!

Э н о б а р б

Нима билан тугайди жанг сенинг фикринг-ча?

С т а р

Бу вабонинг оқибатин сўраяпсанми?
Ажал билан тугайди у. Йлоҳим ўша
Маликанинг башарасин ел есин буткул!
Зафар билан мағлубият эгизак бўлиб
Ҳал қилувчи лаҳза етган маҳалда эса
Клеопатра бошлиқ бўлган жойдаги кема
Елканларин кўтардию, мисоли ёзда
Нақ десангиз сўна чаққан бир сигир каби
Думин хода қилиб бирдач қочиб қолса-я!

Э н о б а р б

Мен ҳам кўриб турдим буни. Бўлмай охири
 Қаролмадим чидаш бермай бу манзарага.
 Нима қилай, ноиложман.

С т а р

Кема қочганда

Жодугарга ўзин тиккан Антоний тезда
 Жангни ташлаб, мисли ошиқ ўрдак сингари
 Елканини қанот қилиб ёзиб олганча,
 Маъшуқасян қорасини олди жадаллаб.
 Шу чоққача бўлмагандим бундай шармисор,
 Жасурлигу тажрибанинг тупроқ билан тенг
 Бўлганини энди кўриб туришим.

Э н о б а р б

Эвоҳ!

К а н и д и й киради.

К а н и д и й

Жони чиқиб бораётган ҳарбий шаънимиз
 Чўкмоқдадир кўк денгизнинг қаърига ҳозир.
 Саркардамиз айнимаса, ютардик жангда,
 Қочиб қолиб, майдондан у шармандаларча
 Яхши ибрат кўрсатмади.

Э н о б а р б

(четга)

Шумиди фикринг?

Ундай бўлса, ҳаммамизнинг битди кунимиз.

К а н и д и й

Улар энди йўл олишди Пелопоннесга.

С т а р

Олис эмас. Мен ҳам кетдим. Қўрамиз ҳали
У ёқдаги ишлар нима бўлажагини.

К а н и д и й

Ўз қўшиним билан таслим бўлай Цезарга.
Иттифоқдош подшоҳлардан нақ олтитаси
Таслим бўлиб бу борада бердилар ибрат.

Э н о б а р б

Сўнса ҳамки Антонийнинг бугун юлдузи,
Гарчи ақлим бўйсунмасдан қарши шамолдай
Турса ҳамки, мен изидан бора қолайини.

Кетадилар.

11-САҲНА

Искандария. Саройдаги зал.

А н т о н и й ў з м у л о з и м л а р и билан киради.

А н т о н и й

Эшитинглар. Гўё фарёд қилмоқда замин,
Қийнамагин мени ортиқ, дсмоқчи бўлар.
Антонийни кўтаришдан қилар номус-ор,
Кўз ўнгимни шундай зулмат чулғаб олганки,

Бу дунёдан йўлим топиб кетишим маҳол.
Нарироқда турар ҳамон олтинли кема,
Хазинани тезда бўлиб олинг, дўстларим,
Тез учинглар, Цезарь билан топишарсиз тил.

Антонийнинг яқинлари

Бизда асло қочиш бўлмас!

Антоний

Мен ўзим қочдим,
Душманларга кўрсатганча фақат елкани,
Қўрқоқларга мен ўргатдим:— Қочинг, дўстларим!
Битта йўлни танлаганман сизлардан ҳоли,
Жонингизни сақланг фақат. Кўрфазга боринг,
Хазинани топиб, сўнгра бўлиб олинглар.
Номусимдан ерга кириб кетгудайман мен,
Қочганимни эслаганда кимга эргашиб.
Сочларим ҳам олишмоқда бир-бири билан:
Оқи сўкар қорасини бемаънисан, деб,
Қораси-чи, оқни айблар қўрқоқлик, ишқда.
О, дўстларим, тез қочинглар! Хат ёзиб берай,
Йўлларингиз очиқ бўлгай ўшандан кейин,
Хафа бўлмай, оғир кунда менинг ўтинчли —
Таклифимга кўниб тезда чиқинглар йўлга.
Ўзин сотган одам яна сотилаверар.
Тезроқ чопинг деңгиз томон, сизларга ўзим
Ҳадя қилдим кема билан бор хазинани.
Мени эса қолдиринглар. Сиздан илтимос.
Бўлак буйруқ бермоқликка сиғмайди ҳаддим.
Ўтинчим шу, биродарлар, кўришармиз боз.

Ўтиради.

Эрос билан Клеопатра кириб келишади. Клеопатрани
Хармиана билан Ирада қўлтиқлаб олишган.

Эрос

Тасалли бер, унга яқин бориб, малика.

Ирада

Яқинроқ бор, малика.

Хармиана

Юпат уни, бошқа чора йўқдир, малика.

Клеопатра

Мен ўтирай. О, Юнона!

Антоний

Йўқ, йўқ, йўқ, йўқ, йўқ!

Эрос

Кўзингни оч, император!

Антоний

Уят! Номус! Шармандалик!

Хармиана

Малика!

Ирада

Қадрли, малика!

Эрос

О, ҳукмдорим!

Антоний

Ҳа... Цезарь... У Филиппда мисли бир раққос
Тутган эди ўшал бенаф қиличин қўлда.
Ер тишлатдим ўша куни ориқ Кассийни,
Мағлубият шаробини тутдим Брутга...
Цезарь ишга солган эди бировлар кучин,
У ҳарбу зарб санъатида билармонмасди.
Маана энди... барибир...

Клеопатра

Оҳ! Қаранглар менга!

Эрос

Ҳукмдорим, малика бор, малика шунда.

Ирада

Яқин бориб сўзлаша қол, тенгсиз маликам.
Уят, номус, хижолатдан боши жуда хам.

Клеопатра

Хўп... Бўлмаса сизга турай суяниб.

Э р о с

Урнингдан тур, олампахоҳ, эй ҳукмдорим,
Ҳузурингга келаётир гўзал малика.
Бошин эгиб зўрға бир-бир қадам ташлайди.
Руҳинг тетик қил, акс ҳолда кетар кўз юмиб.

А н т о н и й

Уз шаънимни ерга урдим, тупроққа қордим,
Шармандаман эл олдида.

Э р о с

Малика келди!

А н т о н и й

Не кунларга солдинг мени, Миср гўзали!
Мана энди қилавергин роса мазаммат.
Узим вайрон қилиб буткул тупроққа қорган
Бор нарсалар қаршисида бўлдим шармисор!

К л е о п а т р а

Бегим менинг, ҳукмдорим, валинеъматим!
Мени қўрқоқ кемаларим учун айбситма,
Қочади деб ўйламовдим сени мутлақо.

А н т о н и й

Билар эдинг, ўзимдамас қалбим тизгини,
Қайга борсанг, соянгдайман ҳозир у нозир.
Юрагим ҳам измингдадир, Миср офати.

Билардинг-ку, менга қараб бош ирғаб қўйсанг,
Худоларнинг қасамин ҳам қилиб нописанд,
Қалбим тутиб, чурқ этмасдан тураверишим.

К л е о п а т р а

Кечир мени!..

А н т о н и й

Бечораман, мажбурман энди
Элчиларни йўлламоққа гўдак болага,
Ялинишга, эгилишга ва бўлмоққа хор,
Уйнар эдим бу оламнинг ярмини қўлда,
Тақдирларни қилар эдим якка ўзим ҳал!
Сенинг севги тузоғингга тушгандан бери,
Қиличим ҳам ўралишиб ишқнинг торига,
Сенинг севгинг қаршисида бош эгиб қолди.

К л е о п а т р а

Кечир мени!.. Айбимдан ўт!

А н т о н и й

Тўкмагил кўз ёш.
Қанча дунё топган бўлсам, сарфлаган бўлсам —
Арзимади бари сенинг томчи ёшингга.
Битта бўлсанг барчасининг ўрнин босади.
Болаларим мураббийсин йўлладим бугун,
Элчи қилиб ҳузурига, ўша Цезарнинг.
Келмадими ҳали қайтиб? Севгилим, ҳозир
Ғазабимдан тутамоқда аъзон вужуд!

Ҳой, ким бор? Ҳой, май келтиринг, таом келтиринг.
 Парво этма! Майли қисмат қувғинди қилсин,
 У қисматдан эса доим кулганим кулган!

Кетадилар.

12-САҲНА

Мисрдаги Цезарь қароргоҳи.
 Цезарь, Долабелла, Тирей ва бошқалар кирадилар.

Цезарь

Майли кирсин Антонийнинг ўшал элчиси.
 Ким экан у?

Долабелла

Болаларин мураббийсиммиш,
 Гўё юлиб қанотидан кичикроқ патни
 Бизга томон элчи қилиб йўллагани-чун,
 Антоний ҳам кучсизланиб қолган эҳтимол.
 Элчи қилиб йўлларди у шоҳларни аввал.

Евфроний киради.

Цезарь

Яқинроқ кел. Гапиравер.

Евфроний

Нима бўлса ҳам,
 Келдим бунда Антонийнинг элчиси бўлиб.

Шу чоққача эдим унинг назарида мен
Одам эмас, зарраларнинг зарраси гўё.

Цезарь

Майли шундай бўла қолсин. Не юмушинг бор?

Евфроний

Олқишлайди Антоний ҳам ҳукмдорини,
Ҳам Мисрда қолмоқликка сўрар ижозат.
Бу бўлмаса, унда — оддий фуқаро каби
Афинада ўз кунини кўриб юрмоқчи.
Соф ҳаводан нафас олиб умр сурмоқчи.
Клеопатра ўтинади сендан, эгиб бош:
Птоломей тожин олма ўғилларидан.
Не деганда, ҳозир бари сенинг ҳукмингда.
Ўғилларнинг қисмати ҳам ихтиёрингда.

Цезарь

Антонийнинг ўтинчига қулоқларим кар.
Клеопатра сўзларига келганда эса,
То Мисрдан ҳайдалмаскан унинг ўйнаши,
Ўлдирилмас экан токи расво ўйнаши,
Қулоқ солиб ўтирмайман бу гапларга ҳеч.
Мана шу шарт бажарилса қарашай унга.
Икковига менинг ушбу жавобимни айт!

Евфроний

Зафар доим ёр бўлишин тилайман сенга.

Цезарь

Урдугоҳдан олиб ўтиб кузатиб қўйинг.

Евфроний кетади.

Ишга солгин, Тирей, энди фасоҳатингни,
 Вақти етди, уриниб кўр, ажратишга бир
 Антонийдан собиқ Миср маликасини.
 Ўтинчлари бажарилар ортиғи билан.
 Хуллас, тилга неки келса, сира қайтарма.
 Ваъдаларни беравергин менинг номимдан.
 Бахти келиб турганда ҳам аёл беқарор,
 Фалокат-чи рўпochни ҳам чиқарар ишдан.
 Шундай Тирей, бўш келма ҳеч. Меҳнатинг учун
 Не бойгоза кераклигин айтарсан кейин.
 Не истасанг сўзсиз уни бажарай тайин.

Тирей

Кетдим.

Цезарь

Махфий кузатиб юр, ҳоли нелигин
 Антонийнинг мағлубият алаmidан сўнг.
 Уриниб кўр, билгин ўзин тутишларидан
 Не фикр бор манҳус бошда.

Тирей

Биларман, Цезарь.

Кетадилар.

13-САҲНА

Искандария. Саройдаги зал.

Клеопатра, Энобарб, Хармиана ва Ирада киб келадилар.

Клеопатра

Хўш, Энобарб, нима ишлар қиламиз энди?

Энобарб

Каллаларни бир ишлатиб, ўламиз кейин.

Клеопатра

Бу ишларда ким айбдор? Антоний ё мен?

Энобарб

Антонийнинг ўзгинаси; шаҳвоний нафсга
 Ҳеч ўйламай ақлу ҳушни едирди қўйди.
 Авзойи-ла бир-бирларин жунбишга солган
 Қўшинларни кўриб, уруш турқидан қочдинг.
 У-чи, нега қуён бўлди? Ушбу оламнинг
 Олишганда бир-бири-ла икки қўчқори,
 Барчасига ёлғиз ўзи айбдор бўлган
 Саркардамиз ҳисни кўрди бурчдан аълороқ.
 Кемасида қочар экан ксманг кетидан,
 Ўз аскарни ҳамда душман сафлари аро
 Беномуслик — енгилишдан эди оғирроқ.

Клеопатра

Тўхта... Жим бўл...

А н т о н и й б и л а н Е в ф р о н и й к и р а д и .

А н т о н и й

Шуми ҳали унинг жавоби?

Е в ф р о н и й

Ҳа, тақсирим.

А н т о н и й

Агар мени тутиб берсалар,
Маликага ён бергум деб, ваъда қилдимми?

Е в ф р о н и й

Унинг сўзи шундай бўлди.

А н т о н и й

Унга ўзинг айт.

(Клеопатрага.)

Йўлласанг гар оқ аралаш сочли бошимни
Ушал гўдак Цезарь томон эҳтиром ила,
Сенга инъом этар экан талай юртларни.

К л е о п а т р а

Сенинг бошингга-я?

А н т о н и й

(Евфронийга)

Тез қайт Цезарь ёнига.

Унга айтгин, ўн гулидан биттаси ҳали
 Очилмаган чоғда қилиб баҳодирликлар,
 Солиб қўйсин бу оламни роса ҳайратга.
 Пул, мол, кема, аскар деган талай нарсалар
 Насиб этар ҳатто қўрқоқ кимсаларга ҳам.
 Қўл остида бўлган ҳарбий саркардалар ҳам,
 Гарчи муте эрсалар-да гўдак болага,
 Зафарга ёр бўлмоқлари мумкиндай эди.
 Йиғиштириб қўйсин энди буларнинг барин,
 Мен ҳам энди айрилганман бору йўғимдан,
 Олишамиз энди икков яккама-якка.
 Сенга ёзиб берайин хат. Қани юр, кетдик.

А н т о н и й билан Е в ф р о н и й кетишади.

Э н о б а р б

(четга)

Бу қандай гап! Цезарь бўлса эртадан то кеч,
 Зафар қучган қўшинларин бериб жавобин,
 Қиличбозлик хаёл қилар гладиатордай.
 Одам агар айрилса-чи, ташқи файзидан,
 Йўқолгуси кўп маънавий фазилатлари:
 Бахт кетганда, айриламиз ақлдан паққос,
 Айрилмаган бўлсанг ҳали ақлу ҳушингдан,
 Ўзинг қуруқ бўла туриб наҳот тенглашсанг,
 Бўй ўлчашмоқ бўласанми улкан Цезар-ла?
 Цезарь сени ўшал жангда мағлуб этганда,
 Ақлингни ҳам олган экан хўп қатрон қилиб.

М у л о з и м киради.

М у л о з и м

Элчи келди маликага Цезардан.

К л е о п а т р а

Ия!

Бедабдаба, тўппа-тўғри! Буни қаранг-а,
 Ғунча деса муккасидан кетгучи одам
 Лўппи гулдан бугун юзин бурмоқчи бўпти.
 Қирсин.

Э н о б а р б

Тағин иш қиляпман виждонга қарши
 Овсарликни ўзимасми овсарга хизмат?
 Саркардаси мағлубидан асло чўчимай
 Садоқат-ла хизмат қилиб юрган одам ҳам,
 Голиб келган рақибидан устунроқ бўлиб
 Ўз номини шу тариқа ёзар тарихга.

Т и р е й киради.

К л е о п а т р а

Цезарь нени истар?

Т и р е й

Агар қолса ўзимга,
 Холи қолиб, юзма-юз бир гаплашсак, девдим.

К л е о п а т р а

Хавфсирама. Булар бари менинг дўстларим.

Т и р е й

Антонийга ҳам дўст булар. Шундай эмасми?

Э н о б а р б

Дўсти қанча бўлса агар Цезарнинг ҳозир,
Антоний ҳам шунчасига эгалиги ҳақ.
Эҳтимолки, ҳожатимиз йўқдир бизнинг ҳам,
Дўстлашади бизнинг хўжа Цезарь хўп деса,
Демак, биз ҳам дўстидирмиз улуғ Цезарнинг.

Т и р е й

Маъқул.— Цезарь деди,— бориб айт маликага,
Бошга тушган кўргиликлар унут бўлсин, тез.
Сен Цезарнинг Цезарлигин унутмасанг бас.

К л е о п а т р а

Шоҳона гап. Тўхтамасдан гашираверар, бўл.

Т и р е й

Сени отган Антонийнинг багрига ишқмас,
Қўрқувлигин Цезарь билар жуда ҳам яхши.

К л е о п а т р а

О!

Т и р е й

Номусингга путур етган, шаънингда бор доғ,
Бу ҳаммаси зўравонлик касри, захмати.
Шу боисдан Цезарь қилмоқ бўлар мурувват.

К л е о п а т р а

Цезарь — худо, ҳақиқатнинг билар борини,
 Номусимга путур етса — жанг оқибати,
 Қўнгил билан қилмадим мен буни.

Э н о б а р б

(четга)

Наҳотки?

Антонийдан билайин-чи бир суриштириб,
 — Жанг майдонин ташлаб қочдинг сен шўринг
қурғур,
 Биз ҳам шундай қилиб энди қочмасак бўлмас,
 Бу борада — ўзинг ибрат, йўқса ўламиз.

Кетади.

Т и р е й

Нима деяй Цезарга мен сенинг тўғрингда?
 Бағринг очиқ бўлмоғини истаркан кўнгли,
 Чўзмоқчидир ибодатга сени деб у қўл.
 Цезарь ўзин сезар эди гоят бахтиёр,
 Мабодо сен ясаб асо суйсанг ҳар дам,
 Тақдир унга бахш айлаган улкан омаддан.
 Антонийдан юзни буриб, бўлди тескари,
 Ҳозир сезар қанотингда ўзин бемалол,—
 Деган хабар шод айлағай ҳукмдорни хўп.

К л е о п а т р а

Исминг нима?

Тирей

Тирей.

Клеопатра

Тингла, мухтарам элчи,
Бориб айтгин шу сўзларни буюк Цезарга:
Зафар қучган, шон чулгаган қўлларини мен
Ўнажакман тиз чўкиб тез, пойида тожим.
Олам интиқ бўлиб турган бөл забонидан
Миср учун манзур ҳукмин эшитсам дейман.

Тирей

Мана буни зўр гап деса бўлгуси тўғри.
Бахт-иқболга донишмандлик бўлса тесқари,
Озига ҳам қаноатда бўлган маъқулроқ,
Даҳшат солмас тасодифлар ана ўшанда.
Ижозат бер: бурчни ўташ белгиси қилиб,
Лабим қўйиб муҳр босай сенинг қўлингга.

Клеопатра

Бир вақтлари ота бўлмиш катта Цезарь ҳам
Тушиб қолса улкан юриш тараддудига,
Ушбу қўлим ушлаб, сийпаб ҳамда эркалаб
Бўсаларга кўмиб ташлар эди бесаноқ.

Тирей унинг қўлини ўнади.

Антоний билан Энобарб кириб келишади.

Антоний

Нималарни кўрар кўзим? Мадад қил, тангри!—
Ким бўласан?

Т и р е й

Келдим амрин этгани бажо,
 Ҳар бир айтган сўзи мисли қонундай бўлган
 Энг қудратли шарифул инсон сўзларин.

Э н о б а р б

(четга)

Таъзирингни беражаклар сени.

А н т о н и й

Эй, қуллар!

Шу чоққача кўрмадим-а, бундай аблаҳни!
 Бунни қаранг, ҳой иблислар, сиз ҳам, тангрилар!
 Қайда қолди ҳукмин маним? Илгарилари
 «Ҳой!» десам, бас, ҳамма шоҳлар гўдаклар каби
 «Лаббай!» дея гизиллашиб келишарди-ку.
 Қулоқларинг кар бўлдим?

Х и з м а т к о р л а р к и р и ш а д и.

Антонийман-ку.

Хўп савалаб дўппосланг бу масхарабозни.

Э н о б а р б

(четга)

Жон талваса қилаётган шерга тегишмоқ,
 Шер бачча-ла ўйнашмоқдан бўлур қалтисроқ.

Антоний

Ой-юлдузлар, бу ишга сиз бўлинглар шоҳид!
 Дўппосланглар ярамасни! Цезарга тобе —
 Йигирмага яқин шоҳлар келиб мабодо
 Лабларини теккизишга қўлига унинг,
 Қалтаклатган бўлур эдим мутлақ аямай.
 Афтларини бужмайтириб: «Дод! Раҳм қилинг!»—
 Демагунча уринг, тепинг, судранг ҳар томон!

Тирей

Марк Антоний! О, Антоний!

Антоний

Оқ калтак қилинг!

Шундан кейин мактубимни қўлида тутиб,
 Ҳукмдорин ҳузурига бўлсин равона.

Хизматкорлар Тирейни олиб кетадилар.

Ёдингдами ярим сўлиб, рангларинг кетиб
 Қолган эди икковимиз учрашган кезде.
 Қелганимда иссиқ ўрним совутиб бунда,
 Хуш адо, ёш хотинимни қолдириб уйда
 Фарзанд кўрсам бўлар эди бари қонуний.
 Не умидлар билан келсам ҳузурингга мен,
 Ерга уриб, расво қилдинг ишқи йўқ ўйнаш.

Клеопатра

Ҳукмдорим!

А н т о н и й

Сендайларга қолмади ишонч!
 Мабодо биз ботган бўлсак гуноҳга роса,
 Қўр бўламиз, ақлимиз ҳам олар худолар,
 Фаросатдан жудо бўлиб, телбарак, манҳус,—
 Улим сари кетарканмиз қаҳқаҳа отиб,
 Суришади иккимизни қусурлар сари,
 Хатоларга йўл қўямиз.

К л е о п а т р а

Шуми оқибат?

А н т о н и й

Марҳум Цезарь қолдирувди менга сарқитин,
 У ҳам энди етмагандай Гней Помпей ҳам,
 Бўлган экан бу неъматдан бир вақт баҳраманд.
 Тўшагингга яқинлашган жуда кўп беном —
 Қимсаларни ҳозир бир-бир санамайман ҳам.
 Жилови йўқ иштаҳангни биламан яхши,
 Рўпочлигу босиқликдан йироқсан тамом.
 Уз-ўзингни тиёлмайсан.

К л е о п а т р а

О, ундай дема!

А н т о н и й

Бир калтафаҳм хушомадгўй довлаб юрагин,
 Қўлинг ўйнаб, лабларига қўйса бемалол,
 Жон роҳатим, дил оромим эрур қўлларинг

Дахлсизу муқаддасдир, наҳот билмасанг!
 Утирардим бўлсам агар Базон тоғида,
 Ҳуркиб қочар эди шунда бир пода буқа!
 Қутурмоққа ҳозир менинг бордир ҳуқуқим!
 Ким осилса дорга, айтмас жаллодга раҳмат,
 Мен ҳам ҳозир офариндан йироқман.

Хизматкорлар Тирей билан бирга қайтиб киришади.

Қалай?

Биринчи хизматкор

Саваладик.

Антоний

Сал-пал дод-вой солдимми?

Ҳеч ялиниб-ёлвордимми?

Биринчи хизматкор

Афв сўради.

Антоний

Қиз бўлсайдинг бу кўйларга тушмас эдинг сен,
 Нобакорим ўғлим, дея йиғласин отанг.
 Бемаҳалда бу Цезарнинг ушлаб этагин
 Юрганингдан ўзинг энди кўз ёш қилавер.
 Роса калтак ейишингга шу бўлди сабаб,
 Босаверар титроқ, кўрсанг аёл қўлини.
 Ҳузурига бориб энди ўша Цезарнинг
 Очиқ-ёриқ айтиб бер не кўрганларингни.

Менинг ҳозир қандай кўйга тушиб қолганим —
 Хусусида юрган эмиш Цезарь чулдираб;
 Билар-билмас гаплар айтиб юргандан кўра,
 Илгари ким бўлганимни тутсин ёдида.
 Осмондаги чарақлаган юлдузим сўниб,
 Йўл олганда жаҳаннамнинг зулмат қаърига,
 Ғазабим ҳам қўзғалади осон ва енгил.
 Ушбу ишим ва гапларим ҳукмдорингга,
 Хуш келмас, қўлидаги Гиппарх исмли
 Одамимдан олаверсин билганча ўчин.
 Осадими, қийнайдами — унда ихтиёр!
 Энди эса йўқол кўздан, гумдон бўл, йўқол!

Т и р е й кетади.

К л е о п а т р а

Бас, бўлдимиз энди?

А н т о н и й

Етар, моҳи пайкарим!
 Ойдаи ботиб қолганингни ўзи ҳам энди,
 Антонийнинг ҳоли хароб деган белгидир.

К л е о п а т р а

Гапиравер, чидаш бериб туравераман.

А н т о н и й

Назаримда, Цезарга хуш келмоқчи бўлиб,
 Оҳу кўзинг сузиб турдинг палид малайга.

Клеопатра

Мени яхши билмайсан-да.

Антоний

Кўнглинг қолдимми?

Клеопатра

О, азизим! Сендан кўнглим совиса борми,
Худоларнинг продаси кўнглим музларин
Айлантирсин кўкдан ёғар заҳарли дўлга,
Ушал дўлда ўзим аввал бўлайин ҳалок,
Ундан кейин Цезарион бўлсин жувонмарг.
Майли, ўлсин, бирортаси қолмасин омон,
Ўзим кўрган зурриётдан бирортаси ҳам.
Маҳв бўлсин элу юрту бор халойиқ ҳам,
Ҳар қадамда ер тишласин мурда-сурдалар,
Пашшалару чивинларга ётсин таланиб.

Антоний

Бўлди, бас қил, ишонаман, ҳар бир сўзингга.
Қамал билан олмоқ бўлар Искандарияни.
Бу бир хаёл. Олишаман Цезарь билан мен.
Қўшинларнинг руҳи ҳали тушганича йўқ,
Пароканда кемалар ҳам жим бўлган ҳозир.
— Ҳой, қаерда қолган эдинг мардлигим менинг?
— Қулоқ солгин энди гапга, жангда мабодо
Мавҳ бўлмасам, бу лаблардан ўпарман яна.
Қайтажакман душман қонин тўкиб, қиличим
Билан ўзим битажакман йилномага ҳам.
Ҳа, умид бор!

К л е о п а т р а

Мана менинг қаҳрамоним — ким!

А н т о н и й

Куч қўшилар кучларимга, ортар мардлигим,
 Жанг қиламан паққос тиним билмай, даргазаб.
 Зафарга ёр кунларимда беғам душманни
 Аяр эдим кўпинча мен, қилардим халос.
 Энди эса жўнатаман Тартарга буткул
 Ким кўндаланг бўлиб қолса йўлимга менинг.
 Қел нозанин, ўтказайлик шу тунни икков,
 Майл-иштиёқ, завқ-шавққа тўлсин икки дил.
 Руҳи тушкун саркардалар келсин бу ерга.
 Қосаларни тўлдирайлик. Тун-ла олишиб,
 Бир ёзайлик кўнгилларни.

К л е о п а т р а

Бунинг устига,

Мен туғилган кундир бугун. Ёуни муқаррар,
 Мусибатли бўлар девдим, йиғларман девдим.
 Ўзинг яна ўзим билган Антоний бўлсанг,
 Мен ҳам сенга ўша-ўша Клеопатраман.

А н т о н и й

Вақти чоғлик билан ўтар бу оқшом.

К л е о п а т р а

Шоҳим,

Саркардалар йиғилишин қилмоқда хоҳиш.

А н т о н и й

Ҳа, уларга айтажакмиз. Шу кеча роса
Юзлардаги чандиқлари қизарсин майдан.
Қани, юргин, маликам. Бор танда қувват,
Жанглар қилиб тортадирман душман танобин.
Майдонга от солганимда душман бир кўрсин,
Бу қиличим солажагин қанчалар даҳшат.

А н т о н и й, К л е о п а т р а ва мулозимлар чиқиб кет-
тишади.

Э н о б а р б

Бу осмонда яшин, чақмоқ чақиб турса ҳам
Антоний ҳеч титрамайди, сира ҳам қўрқмас.
Қўрқув, даҳшат ваҳимаси газабга ўтса,
Қаптар човут солар эмиш тўғри бургутга.
Саркардамиз ботирлиги ўзига лойиқ,
Ақли билан жасурлиги ортар дамодам.
Жасурлигинг етарлигу, бўлмасанг оқил,
Қиличинг ҳам ожиз қолар, заиф, афтода.
Назаримда тезроқ қочиб қолмасам бўлмас.

Кетади.

ТУРТИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Цезарининг Исқандария ёнидаги қароргоҳи.
Қўлида хат кўтарган Цезарь, Агриппа, Меценат ва
бошқалар кириб келадилар.

Цезарь

Бу ерлардан тамомила қувиб солмоққа,
Мени фаҳмлаб мисли гўдак қилмоқда таҳдид.
Элчим борса, аямай хўп дўппослатибди,
Ўзи билан олишувга чорлайди мени.
Мен қайдаю у қайдадир. Ана томоша!
Қалла бўлса эди агар бу уришқоқда,
Тушунарди, мабодо мен истасам ўлим,
Бошқаларнинг кўмагисиз топиб олишим.

Меценат

Улугларни тарк этганда ақлу фаросат,
Фарқ қилмайди қўлга тушган жондордан сира.
Эртаю кеч юрган экан бўлиб дарғазаб,
Қисти-басга олмоқ керак ҳеч тиним бермай.
Жаҳл чиқса муҳофаза бўшроқ бўлади.

Цезарь

Саркардалар ҳозир албат қўйишсин билиб,
 Нақ эртага сўнгги бора жанг бўлишни.
 Қўшин ичра бордир аввал Антоний билан
 Бирга бўлиб, хизматини қилган одамлар.
 Уларга айт, Антонийни ушлаб олишсин.
 Ҳар бир жангчи ўйнаб-кулсин, бунга бор ҳаққи.
 Антонийга ачинаман: ҳолидир хароб!

Кетадилар.

2-САҲНА

Искандария. Саройдаги бўлма.
 Антоний, Клеопатра, Энобарб, Хармиана,
 Ирада, Алексас ва бошқалар кирадилар.

Антоний

(Энобарбга)

Якка-якка олишувдан у тортдими бош?

Энобарб

Ҳа.

Антоний

Нимага?

Энобарб

Кучи сендан ўн марта ортиқ
 Одам асло кўтармайдн бир кишига қўл.

А н т о н и й

Мен эртага ҳам денгизу ҳам қуруқликда
 Цезарь билан қиламан жанг. Е қолиб тирик,
 Еки қоним тўкиб, ювай оғир гуноҳим.
 Жангга ҳозир ташнамисан?

Э н о б а р б

Бўлганда қандай?
 «Таваккал!» — деб ташланишим ҳақ.

А н т о н и й

Ҳазилкаш-е!
 Қани энди, чақиравер хизматкорларни!

Хизматкорлар киришади.

Бу оқшом бир ясайсизлар катта зиёфат!
 — Қўлингни бер, менга содиқ хизматчи эдинг!
 Сен ҳам, сен ҳам, сен ҳам, сен ҳам; барингиз менга
 Қилдингизлар кўп шоҳлардан ҳалолроқ хизмат.

К л е о п а т р а

(Энобарбга)

Бу нимаси?

Э н о б а р б

(Клеопатрага)

Гоҳи пайтда алам-мулибат
 Ақли расо одамни ҳам солар шу кўйга.

Антоний

— Сен ҳам эдинг менга содиқ.— Сен ҳам вафодор.
 Қани энди жойларимиз қолса алмашиб.
 Бир айланиб бўлиб қолсам сиздай хизматкор,
 Сизлар эса менга, яъни шу Антонийга.
 Қани энди хизмат қилсам сизларга ўхшаб.

Хизматкорлар

Иўл қўймаслар бунга буюк худолар.

Антоний

Дўстлар

Бу оқшом ҳам хизматимда бўлинглар энди.
 Қосаларни тўлдилинглар доим пайдар-пай.
 Бажаринглар ҳар неки бор қилсам ихтиёр.
 Бу оламда бўлса эди яна бир диёр,
 Одамлари сизлар каби турса хизматда.

Клеопатра

(Энобарбга)

Нима истар?

Энобарб

(Клеопатрага)

Одамларни йиғлатмоқчи-да.

А н т о н и й

Хизматимда турибсизлар ҳозирча менинг.
 Эҳтимолки, шунинг билан тугаб насиба
 Кўролмай ҳам қоларсизлар мени бутунлай,
 Ё ўлигим йўлингизда бўлар кўндаланг.
 Ажаб эмас, эрта билан янги ҳукмдор
 Фармонларин берса сизга, қилса амрлар.
 Шу боисдан «Хайр» дегандай қоламан қараб,
 Сизни қувлаш эса ҳатто хаёлда ҳам йўқ.
 Бори-йўғи икки соат қилинглар хизмат,
 Яхшилиги худолардан қайтади ахир.

Э н о б а р б

Кўнгилларни эзвординг-ку, йиғида ҳамма,
 Мен бўлсам-ку тиёлмайман кўз ёшларимни.
 Ҳаммамизни хотинлардай қўйдинг йиғлатиб.

А н т о н и й

Улай агар, бу нарсани кутмовдим асло,
 Ёш-яланглар қилғусидир энди мурувват.
 Ирод этган сўзларимдан ботибсиз ғамга,
 Кўзингизда ёш кўринди, азиз дўстларим.
 Уйлагандим кўнглингизни кўтарарман деб.
 Истар эдим, зулумотни машъаллар билан
 Қувиб солиб, нари суриб ташлашингизни.
 Машъалистон ҳаёт сари бошлайман сизни.
 Улим бизга яқин келмас. Бир базм қилиб,
 Ғуборларни тарқатайлик май ичиб роса.

Кетадилар.

3-САҲНА

Уша жой. Сарой олди.
Иккита аскар кириб келади.

Биринчи аскар

Яхшимисан, биродарим. Эрта не бўлар?

Иккинчи аскар

Ҳамма нарса равшан бўлар. Омадинг берсин.
Ҳеч нимани билмадингми?

Биринчи аскар

Асло, нимади?

Иккинчи аскар

Миш-миш бўлса керак бари. Уйқунг тинч бўлсин.

Биринчи аскар

Шу нарсани ўзингга ҳам тилайман, ошна.

Яна иккита аскар киради.

Иккинчи аскар

Биродарлар, бу кечада ҳушёрлик даркор.

Учинчи аскар

Ўзларинг ҳам анқайманглар. Уйқу тинч бўлсин.

Биринчи ва иккинчи аскар сарой олдида соқчиликка турадилар.

Тўртинчи аскар

Бизларнинг жой мана шу ер.

Учинчи ва тўртинчи аскар бошқа тарафда соқчиликка турадилар.

Эртага яна

Бўш келмаса кемалар бас, қуруқликда ҳам
Душманларни енгиб, зафар қучмогимиз шарт.

Учинчи аскар

Жангчиларнинг ҳаммаси ҳам ботир, азамат.

Саҳна остидан гобой садолари эшитилади.

Тўртинчи аскар

Жим! Нима бу?

Биринчи аскар

Эшитдингми?

Иккинчи аскар

Бу қандай овоз?

Биринчи аскар

Ҳа... музика.

Учинчи аскар

Ер тагидан келяпти, қара.

Тўртинчи аскар

Бу яхшилик белгисими?

Учинчи аскар

Чамамда, акси.

Биринчи аскар

Ҳай, секинроқ гапирсанг-чи... Нима экан-а?

Иккинчи аскар

Геркулесни ҳисобларди ўзига паноҳ,
Энди ўша худо юзин буриб тескари
Антонийни этмоқда тарк.

Биринчи аскар

Чақирайлик, юр,—

Улар ҳали эшитмаган бўлишса керак.

Бошқа соқчилар турган жойга яқинроқ боришади.

Иккинчи аскар

Бирор овоз келяптими?

Ҳаммалари

Қанақа овоз?
Ҳа, келмоқда.. Бу ниманинг аломатийкини?

Биринчи аскар

Ажаб!

Учинчи аскар

Сиз ҳам бу овозни эшитяпсизми?

Биринчи аскар

Хизматимиз йўл қўйганча борайлик яқин,
Билайлик-чи, қандай овоз?

Ҳаммалари

Қандай мўъжиза!

Кетадилар.

4-САҲНА

Ўша жой. Саройдаги бўлма.

Антоний, Клеопатра, Хармиана ва уларга
яқин бўлган бошқа кишилар кириб келадилар.

Антоний

Қурол-яроғ келтир, Эрос!

К л е о п а т р а

Ётиб, ухлаб ол.

А н т о н и й

Вақт ҳам етди, эй севгилим.— Қани, бўл, Эрос!

Э р о с Антонийнинг қурол-яроғларини кўтариб киради.

Зирҳларга бурка мени, меҳрибон дўстим.
Юзин бурса зафар мендан, билгинки албат,
Бунга сабаб бўлган — ундан кулиб юршим.
Қани, тезроқ бўла қол, ҳа.

К л е о п а т р а

Кел, қарашайин

Мана бунга борми ҳожат?

А н т о н и й

Теккизма қўлинг!

Юрагимнинг бўлсанг ҳамки қуролбардори,
Нокерагин олаяпсан. Анавини ол.

К л е о п а т р а

Кел, қарашиб юборайин. Мана шундайми?

А н т о н и й

Шундай, шундай... Энди менга жанглар

писандмас.—

(Эросга.)

Мана шундай, ўрган дўстим. Ўзинг ҳам отлан.

Э р о с

Ҳозир.

К л е о п а т р а

Тўғри солдим чоғи, иллагини, а?

А н т о н и й

Шундай, шундай. Қойил! Энди бўлса, бесўроқ
Буларга қўл теккизганлар бўлгуси хароб.
— Нега энди имиллайсан, бўлсанг-чи, Эрос.
Янги қуролбардоримнинг ишин кўрсанг-чи.
— Қани энди, сен севгилим, кўриб бу жангни,
Тушунсайдинг маънисига озроқ бўлса ҳам,
Санъати ҳарб нелигини қўярдинг билиб.

Қуролланган а с к а р киради.

Салом, аскар. Сени шундай, бир кўришдаёқ
Ботирлигу жасурлигинг билиб олдим мен.
Барвақт туриб борамиз-да ўз ишимизга,
Сўнг кетармиз унга шўнғиб, ўзни унутиб.

А с к а р

Гарчи бўлса ҳамки барвақт, олампаҳоҳим,
Бошдан-оёқ зирҳда бўлган минглаб одамлар
Туришибди соҳил ёқда, сенга мунтазир.

Шовқин-суронлар. Бурғулар овози.

С а р к а р д а б и л а н а с к а р л а р к и р а д и л а р .

Саркарда

Тонг ҳам отди.— Ҳукмдорга бўлсин шарафлар!

Ҳаммалари

Ҳукмдорга шон-шарафлар!

Антоний

Хурсандман, дўстлар,

Довюраклик туймоқдаман сўзларингиздан.

Ном чиқариш мақсадида юргап навқирон

Аскар янглиг тонг ҳам отар илдам, пурзиё.

— Анавини бериб юбор. Бўлди, хўп раҳмат.

Хуш қол энди, маликам, бас бу ёғи — тақдир.

Бир аскарнинг бўсасини қабул этгайсан,

Пайти эмас, ҳозир оғиз кўпиртириб мен

Гаплар сотиб, сени мақтаб ўтирсам ҳадеб

Энди сен-ла хайрлашиб, ўрнига қўяй,

Менга берган эгнимдаги зирҳим амрини.

— Қани энди, бўшашманглар, мард лочинларим!

Мен бошлайман сўнгги жангга.— Хайр, алвидо!

Антоний. Эрос ва саркардалар чиқиб кетадилар.

Хармиана

Ижозат эт, ётоғинга қўяй кузатиб.

Клеопатра

Кетдик, қани. Аскарларин бошлади жангга.

Тезроқдина ҳал бўлсайди жанг оқибати,

Ҳоли қолиб икковлари олишганда бир.
Ана шунда Антоний ҳам... Энди-чи... Кетдик.

Кстадилар.

5-САҲНА

Антонийнинг Искандария яқинидаги қароргоҳи.
Бургулар чапнади. Антоний билан Эрос кириб келиша-
ётганларида рўбарўларидан кекса аскар чиқиб қолади.

А с к а р

Зафарни ёр қилсин сенга, албат худолар.

А н т о н и й

Ушанда мен ишонсайдим чандиқларингга,
Қуруқликда жанг қилардим душманим билан.

А с к а р

Ҳа. Ушанда атрофингдан жилмасди сира,
Мағлуб бўлган шоҳлар билан, бугун тонг саҳар
Қочиб қолган дилга яқин одамнинг бешак.

А н т о н и й

Тонг саҳарда? Қим бўлди у?

А с к а р

Қимлигин айтсам,
Яқин тутган одамингу, мабодо ҳозир:
«Энобарб» деб, чақирсанг гар, ажабмас шунда
Жавоб берса у Цезарнинг қароргоҳидан:
«Сенга хизмат қилмайман», деб.

А н т о н и й

Жинни бўлдингми?

А с к а р

Цезарь ёққа қочиб кетди.

Э р о с

Хукмдор, аммо
Қолиб кетган Энобарбнинг моллари бунда.

А н т о н и й

Қочдимми?

А с к а р

Ҳа! Бошим билан бераман жавоб.

А н т о н и й

Не қилардик, майли, Эрос, жўнатиб юбор
Топган-тутган нарсаларин битта қолдирмай.
Мактуб ёзиб, унда менинг алвидомни айт
Бахт тилайман, яна шундоқ умидим борки,
Хўжасини янгиламай хизмат этсин у.
Хатни тез ёз, унга ўзим имзо чекаман.
О, шум тақдир! Ҳалолларни қиласан хоин.
— Бора қолгин энди. Эрос. Эҳ, сен Энобарб!

Кетадилар.

6-САҲНА

Цезарнинг Искандария яқинидаги қароргоҳи.
Бургулар чалинади. Цезарь, Агриппа, Энобарб
шотирлари билан кириб келишади.

Цезарь

Жангни тезроқ бошламасак бўлмас, Агриппа,
Антонийни тириклайин қўлга олишни
Одамларга тайин қилгин.

Агриппа

Бажаргум албат.

(Кетади.)

Цезарь

Биз истаган кунлар қолди анча яқинлаб.
Шундан кейин соя ташлар зайтуни шохлари
Бу оламнинг бизга тобе уч бўлагига.

Чопар киради.

Чопар

Жангга кирди Антоний.

Цезарь

Тез Агриппага айт:

Қочқинларни қўйсин фақат олдинги сафга.
Ана шунда Антоний ҳам бутун қаҳрини
Сочгусидир нақ ўзининг одамларига.

Цезарь шотирлари билан кетади.

Энобарб

Алексас ҳам чиқди хоин, Антоний уни
 Юборганди бир иш билан Ёҳудияга,
 Боргандан сўнг, у Иродни хўп алдаб-сулдаб,
 Цезарь томон қочмоқликка кўндирди атай.
 Цезарь эса ажал билан сийлади уни.
 Канидийни дўстлари-ла олди хизматга,
 Бироқ сира ишонмайди, кўнгил эмас тўқ.
 Мен ҳам тутдим қабоҳатга юзим охири,
 Шу боисдан шодлик менга тамом бегона.

Цезарнинг аскарни киради.

Аскар

Ҳой Энобарб, юборибди сенга Антоний,
 Уша ерда не орттирган бўлсанг барини.
 Қўйган ўзин ҳадяларини. Чодирингга чоп,
 Туширмоқда юкларингни келган бир одам.

Энобарб

Ҳаммасини ўзинг олгин.

Аскар

Қўйгин ҳазилни.

Мен борини айтаяпман. Яхши бўларди,
 Гар кузатсанг ўша ёқдан келган одамни.
 Мен борардим, аммо имкон бермас хизматим.
 Ҳукмдоринг сахий экан нақ Юпитердай.

Э н о б а р б

Бу оламда ҳеч топилмас мендай палиди,
 Хўп биламан буни ўзим. Зўрсан, Антоний!
 Сахийлигинг йўқдир чеки, хиёнатни сен
 Олтин билан турганингда шунча эъзозлаб,
 Не берардинг бурчга содиқ ўз одамингга?
 Юрагимни алам қийнар, яқин орада
 Бу қийноқлар жондан жудо қилмаса борми,
 Топажакман бунинг осон ва аниқ йўлин.
 Аламим ҳам етар бунга, биламан аниқ.
 Антоний-ла олишайми? Йўқ, ундан кўра,
 Ахлат тўла бир ариқни топай қидириб,
 Уша ерда майли, ўлай. Ифлос қанча мўл —
 Бўлса шунча ярашгуси разил ўлимга.

Кетадилар.

7-САҲНА

Икки қароргоҳ ўртасидаги жанг майдони. Жанг шовқини. Бур-
 гулар ва ногоралар овози эшитилади.
 Агриппа саркардалар билан кириб келади.

А г р и п п а

Ичкарига хўп кирибмиз, қайтайлик энди!
 Ушбу жангда раҳнамодир Цезарнинг ўзи.
 Биз душмандан кутмагандик бунчалар зарбни

Кетадилар.

Жанг шовқини. Антоний билан яраланган Стар киради.

С т а р

Жанг жанглигин қилади-да, эй ҳукмдорим!
Биз шиддатли ҳамла билан ташлансак агар
Абжағини чиқарардик душманни зумда.

А н т о н и й

Ҳамма ёғинг беланибди қоп-қора қонга.

С т а р

Қўш жароҳат «Т» ҳарфидай бўлиб турганда,
Яна бир ўқ келиб тегиб унинг ёнига,
«Н» ҳарфига ўхшаб қолди.

А н т о н и й

Қочиб қолди-ку!

С т а р

Биз уларни ирғитамиз ифлос ариққа!
Бўш келмайман, баданимда соғ жойларим кўп,
Чидагайман ҳали қанча жароҳатларга.

Э р о с киради.

Э р о с

Тирақайлаб қочди душман, қўлимиз баланд,
Буни энди зафар деса ярашар жўла.

С т а р

Тиним билмай қилич солиб бормоқлик керак!
 Қўрқоқларни қуён қилиб қувсангиз борми,
 Топилмайди бундан яхши эрмак дунёда.

А н т о н и й

Менга маъқул келди сенинг хушчақчақлигинг.
 Ун баробар сенга берай инъомни ортиқ.
 Кетдик!

С т а р

Кетдик, бир оёқда бўлсак ҳам ҳатто!

Кетадилар.

8-САҲНА

Искандария деворининг ёнида.

Жанг шовқини эшитилиб туради. Антоний ва Стар қў-
 шинлари билан кириб келадилар.

А н т о н и й

Биз душманини улоқтирдик қароргоҳига,
 Қим бор бунда — маликага беринглар хабар.
 Қуёш ҳали жамолини кўрсатмай туриб,
 Биз душманнинг томирида қолган қонни ҳам
 Тирқиратиб, жонни олмай қўймаймиз албат.
 — Миннатдорман барчангиздан, азиз аскарлар,
 Зиммадаги бурчингизни тушунган ҳолда
 Матонатли жанг қилдингиз майдони ҳарбда.

Мен деганда, айладинглар жонларни нисор,
 Ҳар бирингиз Гектор янглиғ билмайсиз қўрқув
 Энди эса шаҳар бориб ором олинглар,
 Дўстларни-ю, хотинларни босиб бағирга,
 Жанглардаги жасурликдан сўзлаб беринглар.
 Қўзларидан тўккан севинч ёшлари ила
 Қонингизу терингизни ювсинлар улар,
 Жароҳатлар даволансин бўсалар билан.

(Старга.)

Қўлингни бер.

Клеопатра шотирлари билан киради.

Сўзлагайман ботиригингни

Сеҳр, жоду оламининг маликасига,
 Ўзи айтгай сенга чуқур миннатдорлигин.
 — Кел энди, эй бу оламининг гўзал эркаси,
 Зирҳ ўраган бўйнимга сол латиф қўлларинг.
 Бу шоҳона либосларинг ечмай бўлса ҳам,
 Бағримга кир, зирҳлар сира бўлмасин тўсиқ.
 Эшитгандим арабангининг шўх шалдирашин.

Клеопатра

О, ботирим! Жасурларнинг сардори, нори!
 Мардоналик, довьораклик сенда мужассам!
 Ёвуз тақдир занжирларин парчалаб мағрур,
 Юзинг ёруғ, жангдан қайтдинг.

Антоний

Сайроқ булбулим!

Қўплар қолди ул жанггоҳда мангу ер тишлаб

Сочларимда кўринса ҳам оқлар, малагим,
 Ўйламагин, қудратимнинг бўлган манбан
 Ақлим бордир, ҳали ўзим йўқотганим йўқ,
 Олишаман манман деган йигитлар билан.

(*Старни кўрсатиб.*)

Мана шулдир чин қаҳрамон. Қилгил мурувват,
 Бер қўлингни, лабларига боссин эртароқ.
 — Қани, ўпгин, эй баҳодир!— Яхши жанг қилди,
 Одам зотин қирмоққа аҳд қилган бир худо
 Вужудига жойлашгандай қийратди кўпни.

К л е о п а т р а

Мендан сенга бўлар эъзоз, эй жасур дўстим,
 Подшоларнинг тилла сувли қурол-яроғи.

А н т о н и й

Ёқутларга сероб эди Феб араваси,
 Яроғлар ҳам қолишмасин безак бобида.
 Қўлни бергин менга, дўстим, Искандарияга
 Қилич, найза тешган ушбу қалқонларимиз
 Ғолибона юриш билан олиб кирайлик.
 Қўшинимиз, афсус, сизмас саройимизга,
 Сизса борми, ўтирардик ҳаммамиз бирга,
 Эртанги жанг шарафига сўнардик қадаҳ.
 Тақдиримиз ҳал этилар ушбу жангда ҳам.
 — Қани, чалинг энди, тинмай ҳой бурғучилар,
 Ногоралар бир кўтарсин шаҳарни бошга.
 Еру осмон шарафласин бу садо ила
 Жанг майдонин ғолиблари бўлган зотларин.

Кетадилар.

9-САҲНА

Цезарь қароргоҳи. Аскарлар соқчиликда туришибди. Энобарб киради.

Биринчи аскар

Урнимизга одам келар бир соатдан сўнг,
Келишмаса бориб хабар қилмоқлик даркор,
Кеча ойдин, субҳидамги соат иккида
Яна қайта жанг бўлади, деган гаплар бор.

Иккинчи аскар

Ростин айтсам, кеча бўлди ҳолимиз кўп танг.

Энобарб

Сен шоҳидим бўла қолгин маним, эй кеча!

Учинчи аскар

Ҳой, кимдир у?

Иккинчи аскар

Жим тур... Аста қулоқ солайлик.

Энобарб

Ой ҳам шоҳид эрур менга ҳозирги дамда!
Хоинларни нафрат билан авлодлар эслаб —
Қўйганида, тасдиқлагин: шўрбахт Энобарб
Пушаймон-ла сенга кўз ёш қилганлари-ю,
Уқинганин...

Биринчи аскар

Энобарбми?

Учинчи аскар

Жим бўл... Қулоқ сол.

Энобарб

Қайғу деган мамлакатнинг, эй ҳукмдори!
 Ушбу тунга хўп сочибсан оғуни тўплаб —
 Вужудимга эзиб сочгин,— майлига у жон,
 Тутқунликда яшагунча ўлгани афзал.
 Жиноятнинг тоши билан парчалаб юбор
 Аламлардан адо бўлган бу юрагимши,
 Чек қўйилар шунда барча ғаму андуҳга.
 О, Антоний, сенсан буюк одил тождор,
 Энобарб-чи, ғоят тубан, аблаҳ ва муфлис,
 Кечиргин сен кечиргандай одамни одам.
 Мен розиман майли, мени қўрқоқ хоинлар —
 Рўйхатига тиркасинлар сира аямай!
 О, Антоний!

(Улади.)

Иккинчи аскар

Чақирайми, нима дейсизлар?

Биринчи аскар

Қулоқ солиб турайлик-чи. Зора Цезарга
 Керак бўлган бирор гапни валдираб қолса.

Учинчи аскар

Майли, қара, ўхшайди-ку ухлаб қолганга.

Биринчи аскар

Ҳушдан кетган бўлса керак. Ётар олдидан
Ким бунчалар зўр ибодат қиларди, дейсан.

Иккинчи аскар

Уйғотайлик.

Учинчи аскар

Тур ўрнингдан, қимирласанг-чи!
Кимсан? Гапир!

Иккинчи аскар

Жавоб бер, ҳой! Эшитяпсанми?

Биринчи аскар

Ётар ўлим қучоғида.

Олисдан ногора товушлари эшитилади.

Қара! Ногора

Ухламоқчи бўлганларни аста уйғотар.
Бу ўликни топширайлик қоровулларга,
Ўйламагин, авомлардан деб уни.

Учинчи аскар

Кетдик.

Ажабмаски, бир оздан сўнг қолса уйғониб.

Аскарлар Энобарбнинг жасадини олиб кетадилар.

10-САҲНА

Иккала қароргоҳ оралиғидаги жанг майдони.
 Антоний ва Стар қўшинлари билан кириб келадилар.

Антоний

Денгизда жанг қилмоқликни кўзлашар улар,
 Билишади қуруқликда келмайди омад.

Стар

Денгиз билан қуруқликда жанг бўлмоғи ҳақ.

Антоний

Нақ осмону оташда ҳам жанг бўлса майли!
 Ҳар ерда ҳам қодирдирмиз зарба бермоққа.
 Қани энди ишга келсак. Пиёдаларни
 Тепаликка қўяжакмиз, шаҳарга яқин.
 Кемаларнинг бари чиқиб бўлган денгизга.
 Биз у ердан туриб яхши кузатсак бўлар
 Ғанимларнинг ҳар қандайин ҳаракатларин.

Кетадилар.

Цезарь қўшинлари билан қиради.

Цезарь

Жойингизда қимир этмай тураверинглар,
Улар ўзи то ҳужумга ўтмагунича.
Душман сара қўшинларни барин йўллади
Кема турган томонларга. Бизга зафар ёр.

Кетадилар.

Антоний билан Стар қайтиб киришади.

Антоний

Икки томон кемалари тўқнашди ҳозир,
Қарағайли тепаликдан кўринар бари.
Бораману, тезда қайтгум сенинг ёнингга.

Кетади.

Стар

Малиқанинг кемасининг арқонларига
Қалдирғочлар уя қўймиш. Авгурлар сокин,
Улар турқи, кўриниши хунук жуда ҳам.
Антоний ҳам гоҳида ҳуд, гоҳида беҳуд.
Куч-қувватдан қайтиб қолган, иқбол ҳам уни
Аввалгидай сал-пал боқиб, қилар умидвор —
Гоҳ зафардан, гоҳо эса роса қўрқитар.

Денгиз жангининг шовқини эшитилади.

Антоний қайтиб киради.

Антоний

Бу не қисмат! Бу не ҳолат! Жанг барбод яна!
Яна қилди бу мисрлик аёл хиёнат!

Барча кема қочиб ўтди душман томонга,
 Ана кўргин, қалпоқларин отиб осмонга
 Шаробхўрлик қилишмоқда аскарлар бирга.
 Ҳў, лаънати, сотқин, расво! Майда болага
 Мени сотиб юбординг-а. Юрагим энди
 Олишгуси хўп беаёв юрагинг билан.

(Старга.)

Қўшинларни қилгин озод. Мен энди фақат
 Жодугар-ла ҳисоб-китоб қила олсам бас.
 Ҳаммасига жавоб бериб, қутқар ўзингни.

С т а р кетади.

О, қуёшим! Энди асло қайтиб кўрмайман
 Тонг паллада ётоғингдан кўтаришинг бош.
 Қўлни-қўлга бериб ҳозир хайр-хўш қилар
 Иқбол билан Антоний ҳам шу дамда жадал.
 Биқинимдан нари кетмай, товоним ялаб,
 Нима десам фармонларим бажо қилганлар,
 Эндиликда шарбат янглиғ ёйилиб оқиб,
 Қўшилмоқчи бўладилар Цезарь тўпига.
 Барчасидан юксак бўлган бир кедр эса
 Пўстлоқлари тилинганча турибди яккаш,
 Мени сотиб юбординг-а, мисрлик маккор,
 Қуриб кетсин жодуларинг, расволигинг ҳам!
 Менга кўзинг тикканингда сеҳринг зўридан
 Жанг пайтида тушган эди қиличим қўлдан.
 Оғушингни ҳар нарсадан қўярдим устун,
 Истакларим тожи билан муддаом, дердим!
 Мана энди ишга солиб бор айёрлигин
 Мени забун, хароб этди бу лўливачча!
 Ҳозир эса ғирт гадоман.— Эрос! Ҳой, Эрос!

К л е о п а т р а киради.

Эй, алвасти! Сенми? Йўқол!

К л е о п а т р а

Недир гуноҳим,
Ғазабингни сочиб қолдинг муҳаббатингга?

А н т о н и й

Қоранг ўчир! Мен ҳозироқ қонингни ичиб,
Цезарнинг бор хурсандлигин қиламан барбод.
Зўр бўларди, Цезарь сени қора халқига
Эрмак учун эртаю кеч қилса сазойи.
У ўтирган аравадан кейинда ўзинг
Аёл шаънин хўп таҳқирлаб юрсанг судралиб.
Кўрсатишса арзимаган сариқ чақага
Ҳар қадамда санғиб юрган ҳар бекорчига.
Октавия етар эди ўз орзусига
Тирноқлари тигдай ботгач жирканч юзингга.

К л е о п а т р а кетади.

Хайриятки, кетдинг ҳозир фойдангни кўзлаб,
Бу дунёда топиларми наф деган нарса?
Ғазабимда қўйганимда сени ўлдириб,
Кўп ажалдан сақлармидим сени бегумон.
— Ҳой, Эрос! Ҳой! Эгнимда бор Несс берган
кўйлак,
Қувват бергин, ҳой Геркулес, мадад қил, суя!
Қулни ҳозир отсам дейман ой ўроғига,
Сенинг зилдай гурзинг билан йўқотмоқчиман
Бу дунёда ўзим азиз кўрган нарсани.
Алвастига ўлим! Мени сотди гўдакка...

Қурбониман фитнанинг мен. У эса энди
Буving учун дучор бўлур ўлимга! Эрос!

11-САҲНА

Искандария. Саройдаги бир хона.
Клеопатра, Хармиана, Ирада, Мардиан ки-
риб келадилар.

Клеопатра

Тезроқ, тезроқ! Ердан беринг! Дарғазаб жуда,
Шиддати зўр қалқон тутган Теламондан ҳам,
Фессалия тўнғизидай ғазабкор, ёмон.

Хармиана

Кириб олгин хилхонага, асра ўзингни,
Антонийга айтажакмиз сени ўлди, деб.
Хукмдорнинг тарк этмоғи улуғворликни,
Жони тандан чиқмоғидан анча мушкулроқ.

Клеопатра

Ҳа, қочайин хилхонага.— Сен-чи, Мардиан,
Тезда бор-да Антонийнинг ҳузурига, айт:
Клеопатра қасд қилди ўз жонига ўзи.
Ўлаётиб айтди бир сўз фақат — «Антоний».
Бориб тезда тушириб қўй уни ҳовридан,
Сўнг айтарсан не кўйларга тушганин унинг,
Югур тезроқ.— Хилхонага чопайлик энди.

Кетадилар.

12-САҲНА

Уша жой. Бошқа бўлма.

Антоний билан Эрос кириб келадилар.

Антоний

Қаршингдаги Антонийми, ё бошқа биров?

Эрос

Сиз ҳукмдор, Антонийсиз.

Антоний

Гоҳо булутлар

Бирдан кириб қолгусидир аждар тусига.
Қуюқ тортган буғлар гоҳо қолади ўхшаб,
Айиқ, арслон ёки қалъа деворига, ё —
Эгилган бир қоя ёки тоғлар қатига,
Ё бўлмаса ўрмон босган яшил тепага.
Ҳаво шундай алдаб қўяр кўзларимизни.
Оқшом ғира-ширасида кўрганинг борми?
Шундайини бир мўъжизани?

Эрос

Ҳа, ҳукмдорим.

Антоний

Кўз олдингда турган бир от, ўшал лаҳзада
Булутларнинг сингиб кетиб тезда қаърига,
Сувга тушган томчи янглиғ кетар кўринмай.

Эрос

Шундай бўлиб турар баъзан.

Антоний

Меҳрибон, Эрос,
 Ҳозир мен ҳам бир шарпаман, шундай омонат.
 Рост бўлса-да, менинг ҳозир Антонийлигим,
 Эриб-тугаб бормоқдаман. Наҳот Миср деб,
 Уруш қилган бўлсам-а мен? Малика эса
 (Юрагини бағишлаган девдим ўзимга,
 Уйловдимки, унга мафтун юрагим каби
 Гумдон бўлган миллионларча юракка ўхшаб.)
 Найрангларни ишга солиб, қилиб айёрлик,
 Душманим-ла тил топишиб пинҳон ва зимдан
 Шон-шаънимни пуллаб, унга олибди зафар!
 Қўй, йиғлама, эс-ҳушим ҳам ўзимда экан,
 Қандай ўлим танламоққа етади кучим.

М а р д и а н киради.

Менга қара, ўғирлабди ўшал маликанг
 Қиличимни.

Мардиан

Асло бундай дема, Антоний.
 Севар эди маликамиз сени бағоят,
 Тақдирини қўшган эди тақдирингга ҳам.

Антоний

Овозингни ўчир, сурбет! Даф бўл кўзимдан!
 Менга қилди зўр хиёнат ёвуз маликанг.
 Бунинг учун жони кетар.

М а р д и а н

Инсон икки бор

Жонин сира нисор этмас, ўлолмайди ҳеч.
Узилгандир малика ҳам ушбу қарзидан.
Истакларинг бўлди бажо, қийнама ўзинг.
Мана унинг ўлаётиб айтган сўзлари:
«Шон-шавкатли мард Антоний! Мардим Антоний!»
Кўзин юмиб кетар экан, малика абад
Юрагига жо айлади, исминг такрорлаб
Ўзи билан олиб кетди нариги дунёга.

А н т о н и й

У ўлдими?

М а р д и а н

Ҳа, дунёдан кўз юмиб кетди.

А н т о н и й

(Эросга)

Ечиб олгин энди қурол-яроғларимни,
Ишларим ҳам битди бари, бўлар ухласам.

(Мардианга.)

Омон-эсон қолганингга қилгин шукурлар,
Шунинг ўзи, билсанг, сенга улкан мукофот.

М а р д и а н кетади.

Ечиб олгин!— Аяксинг бу етти қават
 Қалқонлари мени асло сақлаб қололмас
 Нақ бошимга тушаётган бу кучли зарбдан.
 Вақт етди. Ёрил, кўкрак! Гавдам, юрак ҳам
 Гар маҳкамроқ кўринса-да, сендан мустаҳкам,
 Тез парчалаб ташла уни!— Нега сен, Эрос,
 Имиллайсан гўё ҳолдан тойган одамдай!
 Умримда кўп жанглар қилдим. Хуш қолинг энди.
 Жангда ёвдан хўп асраган тиг-яроғларим!
 Қошингизда доим менинг ёруғдир юзим.

Э р о с кетади.

Жудолик ҳам кўпга бормас, ҳа, Клеопатра.
 Кўз ёш тўкиб, сендан узр сўрамоқ учун,
 Тезда тушиб мен изингдан олгайман етиб.
 Имилласам — катта азоб, керак шошилмоқ,
 Чироқ ўчиб қолгандаёқ, лозим ухламоқ.
 Курашмоқдан ҳеч маъни йўқ, бари беҳуда,
 Ўз қудратинг ўз жонингни маҳв этар холос.
 Тамом энди. Фақат муҳр босса кифоя.—
 — Қайдасан, ҳой Эрос!— Мен ҳам кетдим, малика!
 — Ҳой, Эрос!— Ҳой бир оз тўхта, севгилим, маним,
 Қўл ушлашиб икковимиз киргаймиз албат
 Жаннатилар сайр этажак ўшал маконга.
 Ана шунда бизни қуршар, арвоҳлар шодон
 Шунда бизлар Дидона ҳам Эней гуруҳин
 Узимизга оғдирамиз.— Эрос! Ҳой Эрос!

Э р о с киради.

Э р о с

Не истайди, ҳукмдорим, айлаини бажо.

А н т о н и й

У ўлсаю мен қолсам — ғирт номуссизлик бу.
 Худоларнинг қазабига қолиб кетмайин.
 Бу қандай гап! Қиличи-ла дунёни қайта
 Қурган ҳамда денгизларни чўнг кемаларга
 Тўлдирворган соҳибқудрат мендай бир одам
 Мардликка паст кетиб турса аёл олдида,
 Билинмаса сабот, руҳин улугворлиги!
 У ўлимни тахлаб ахир дебди ажалга:
 «Ўз-ўзимдан енгилдим мен, бировдан эмас!»
 Эсла, Эрос, онт ичгандинг, мабодо бирдан
 (Мана ҳозир ўша нарса бўлди-ку содир.)
 Шармандалик, тавқи ланъат тушса бошимга,
 Лйтганимни ўшал замон қилгайсан бажо:
 Бир зарб билан ўлдиргайсан. Фурсати етди,
 Ўзингни бос, мутлақ мени ўлдирмайсан сен,
 Расвосини чиқаргайсан Цезарь базмини.

Э р о с

О, худолар! Асрадингиз жангларда мени,
 Мўлжалланган қанча-қанча ўқлардан роса,
 Наҳот энди одамзодга кўтарсам қўлим?

А н т о н и й

Ё томоша айламоқлик афзалми сенга
 Ҳов, Римдаги деразамнинг тагида туриб:
 Икки қўли боғлиқ бўлган ҳукмдорингнинг
 Уятдан бошин ердан узолмай сира,
 Мағрур Цезарь орқасидан судралишини?
 Ғалабадан масрур бўлган Цезарнинг ахир
 Абгор бўлган асирини мазахлашини?

Э р о с

Йўқ, йўқ, асло!

А н т о н и й

Ундай бўлса, шайлан, биродар!
Бир зарб етар — ўша менга бўлғуси шифо!
Ватан учун кўп хизматлар қилган элпарвар
Қиличингни яланғочла қайтадан яна.

Э р о с

Раҳм-шафқат қилгин менга, ҳашматмаобим!

А н т о н и й

Сени буткул озод қилиб, берганимда эрк
Илк буйруғинг адо этгум, шаксиз муқаррар —
Дея менга сўз бергандинг. Энди, ижро қил
Галга солсанг илгариги хизматларинг ҳам
Сувга оқар. Қани энди қиличингни ол!

Э р о с

Мангу шараф янглиғ балқиб кўзни олгулик
Нурли юзинг четга буриб тургин ақалли.

А н т о н и й

Майли шундай бўла қолсин.

Э р о с

Мана... Қиличим.

А н т о н и й

Қани, бажар, зиммангдаги ўшал юмушни.

Э р о с

Мурувватли хўжам, раҳбар, улуг сардорим,
Сенга ўлим зарбин ҳозир етказмай туриб,
Ижозат бер «Узр» сўзин дадил айтмоққа.

А н т о н и й

Хайр, Эрос.

Э р о с

Алвидо, эй шавкатли сардор!
Ижозатми энди қилич солмоққа?

А н т о н и й

Ҳа, ҳа!

Э р о с

Ундай бўлса...

(Узини қилич устига ташлайди.)

На чорам бор, ақалли шунда.
Кўрмайман-ку Антонийни ўлик ҳолида.

(Улади.)

Антоний

Олижаноб инсонликда тургайсан юксак,
 Жуда яхши сабоқ бердинг, довюрак Эрос.
 Сен, маликам, сен ҳам менинг қуrolдош дўстим,
 Жасурликда ҳаддан зиёд бўлдинглар ибрат.
 Ушбу дамда ўлим билан унашганим рост.
 Энди бўлса, Эрос, мендек бир ҳукмдоринг
 Сенга шогирд сифатида бергусидир жон.
 Жонни нисор этмоқликни ўргатдинг менга,
 Шундай қилай энди.

(Қиличга ўзини ташлайди.)

Нима? Тирикманми мен?
 Ҳой соқчилар! О... Келинглар, ўлдингиз тезда!

Деркет билан соқчилар келишади.

Биринчи аскар

Нима шовқин бўлар бунда?

Антоний

Чаладир ишим
 Утинаман, қолганини тугалланг, дўстлар.

Иккинчи аскар

Юлдуз сўнди.

Учинчи аскар

Бўлар энди қиёмат-қойим.

Ҳаммалари

О, мусибат!

Антоний

Ҳурматларим ҳаққи, ўлдилинг.

Биринчи аскар

Қўлим бормас.

Иккинчи аскар

Мен ҳам.

Учинчи аскар

Ҳеч ким уdda қилолмас

Аскарлар кетишади.

Деркет

Шум тақдир ҳам шум ўлимнинг бўлиб омухта,
Қочиб қол, деб уқтирмоқда одамларингга.

(Антонийнинг қиличини кўтаради.)

Бу қиличу Антонийнинг ўлган хабари
Иўл очади менга Цезарь томон, албатта.

Дномед киради.

Диомед

Қаердадир, Марк Антоний?

Деркет

Манов ерда у.

Диомед

Жони борми, тирикми у? Толқонинг борми?
Нега жавоб бермай туриб қолдинг саррайиб?

Деркет кетади.

Антоний

Диомед,
Утинаман, қилич солиб ўлдир, Диомед.

Диомед

О, шавкатли раҳнамойим, бу ерга мени
Юборганди Клеопатра хабар олгани.

Антоний

Гапир, қачон?

Диомед

Ҳозиргина.

А н т о н и й

Қаерда ўзи?

Д и о м е д

Паноҳ қилган подшоҳларнинг хилхонасин у,
 Бунда ҳозир бир фалокат рўй берганини
 Сизганидан юрагига тушган ғулғула:
 Хиёнатда айблабсан уни беҳуда,
 Ғазабинг ҳам ўшал онда сўнмасди сира;
 Малика ҳам буни яхши тушунганидан,
 Чиқарувди ёлғондакам ўзини ўлдига.
 Оқибатда хунук чиқиб қолишдан қўрқиб,
 Мени сенга йўллар экан, буюрди атай
 Сирдан воқиф этмоқликни, кеч қолдимми ё?

А н т о н и й

Кеч қолдинг, ҳа, кечроқ қолдинг, софдил Диомед.
 Айтганим қил, соқчиларни чақиргин тезроқ.

Д и о м е д

Ҳой, ким бор? Ҳой! Саркарданинг соқчилари, ҳой!
 Тезроқ келинг! Сизни йўқлар шонли Антоний.

С о қ ч и л а р к и р и ш а д и .

А н т о н и й

Хизмат қилинг, сўнгги марта, дўстларим, менга:
 Клеопатра ҳузурига элтинглар жадал.

Биринчи аскар

О, мусибат! Нечун бизнинг ҳукмдоримиз
Кетмоқдадир бу дунёдан, қолиб бошқалар?

Антоний

Рухан тушиб, хурсанд қилманг, эй сафдошларим,
Меҳрибонлик нелигини билмас тақдирни.
Табассум-ла қарши олиб унинг зарбини,
Етказасиз шунинг билан хўп аёвсиз зарб,
Қани энди кўтаринглар. Мен ҳам сизларни
Бошлаганман кўп жангларга. Навбат сизларга,
Юким энди елкангизда. Раҳмат барига.

Соқчилар Антонийни кўтариб чиқиб кетишади.

13-САҲНА

Ўша жой. Шоҳлар хилхонаси.

Тепадан Клеопатра, Хармиана ва Ирада кириб
келадилар.

Клеопатра

Хармиана! Менинг куним битиб, шу ерда
Насиба ҳам тугар дейман.

Хармиана

Ўзингни бос, қўй.

Клеопатра

Йўқ, йўқ, буни истамайман. Не бўлса бўлсин,
Барчасига тайёрдирман, гирифтор ўзим.

Тасаллини сира-сира тиламас кўнглим.
Кулфатим-ку оғир, гам ҳам шунга яраша,
Тасаллига бўй бермайди.

Пастдан Диомед киради.

Гапир! Ҳлдимиди?

Диомед

Жонни ҳали ҳалқумида, ўлим шарпаси
Кўлкасини солмоқдадир устига. Ана
Келишмоқда олиб уни бунда аскарлар.

Пастда Антонийни кўтариб киришадиган аскарлар кўрилади.

Клеопатра

О, қуёшим! Тилка-пора ер-осмоним ҳам!
Зулмат энди қопламишдир бутун жаҳонни.
О, Антоний! О, Антоний, Антоний!.. Севгим!
Бу ён келинг! Хармиана, қарашсангиз-чи,
Ҳой Ирада, қаердасан, жадал элтинглар,
Олиб чиқинг тепага тез.

Антоний

Тилсиз сукунат!

Антонийни Цезарь эмас йиқди Антоний,
Зўр ғалаба қозонди у ўзин устидан.

Клеопатра

Антонийни енгар эди Антоний ўзи.
Шундоқ эди, шунақа, ҳа... Қуриди шўрим!

А н т о н и й

Маликам... О... Менга ҳозир маҳталдир ўлим.
 Гарчи ақиқ лабларингдан ўпиб минг бора,
 Роҳату завқ қилганимга қарамай сўнг бор
 Упмоқ учун турибман-ку умримни чўзиб.

К л е о п а т р а

Узр, пастга тушолмайман, кечир, севгилим,
 Иложим йўқ, истамайман тушмоқни қўлга.
 Турса ҳамки Цзарга ёр бўлиб зафарлар,
 Клеопатра бўлолмайди базмига безак.
 Турар экан қайрилмасдан ханжарнинг дами
 Ҳамда зумда ўлдирувчи илоннинг заҳри,
 Ҳеч нимадан тап тортмайман, чўчимайман ҳам.
 Мўмин-қобил Октавия хўмрайиб боқиб,
 Нафрат билан ғазаб-заҳрин роса сочса ҳам...
 Қани, қани, бунда келгин, жоним Антоний!
 — Ҳой, қизлар, ҳой биродарим, даст кўтаринглар,
 Олиб чиқинг!

А н т о н и й

Тезроқ бўлинг. Жоним чиқади.

К л е о п а т р а

Қўлларимда кўтарган ҳам вақтларим бўлган,—
 Билмас эдик илгари биз бундай эрмакни,
 Қанчалар зил-замбилдирсан, менинг севгилим!
 Қудратинг ҳам вазиларга айланган дейман,
 Нақ Юнона бўлганимда, сени албатта
 Кўтарарди Меркурий ҳам осмон-фалакка.

Юпитер ҳам ёнгинангда бўларди бирга.
Шундай, шундай. Қўп бўлмагур хаёллар эса
Тентакларга муносибдир, хосдир ҳар маҳал.
— Қани, қани, бу тарафга элтинглар тезда.

Антонийни юқорига олиб чиқишади.

Улимингни топишинг ҳақ ҳаёт бор жойда,
Бўса билан сенга, жоним, жон қилай ато.
Қани энди бўлолсайди қудрат лабларда,
Улим деган нарсани ҳеч қўймасдим сира.

Ҳ а м м а л а р и

О, мусибат!

А н т о н и й

Улмоқдаман... Уламан...
Бирор қултум шароб бергин. Айтмоқчиман гап...

К л е о п а т р а

Йўқ, йўқ, навбат келган менга. Айтаман ўзим,
Минг-минг лаънат бизни хазон қилган Тақдирга.
Чил-чил бўлсин, мажақлансин чархи кажрафтор.

А н т о н и й

Шошма, жоним... Сен Цезардан илтимос этгил,
Тинч қўйишин ҳаётингу номус-орингни.

К л е о п а т р а

Икковини кўрмоқ мушкул эрур бир ерда.

А н т о н и й

Қулоқ солгин, сен дилдорим. Сира ишонма
 Цезарь деган зотга яқин бирор кимсага.
 Фақатгина Прокулей...

К л е о п а т р а

Цезарчиларга

Ишонмайман сира. Фақат суянарман мен
 Шиддатимга, ўз кучимга, шу қўлларимиз.

А н т о н и й

Тўкаверма кўз ёшингни битса ҳам куним.
 Бахтли кунлар хотираси берсин тасалли,
 Якка ўзим ер юзининг ҳукмдорлари
 Орасида улуғвори бўлганим эсла.
 Шармандали ажал мени ютганича йўқ,
 Бошдан олмам дубулгамни мен қўрқиб-нетиб,
 Жангда голиб ганимимга тиз ҳам чўкмадим.
 Ҳалол жангда жонни фидо этган римликдай
 Ўлимга ҳам юзим тутдим ҳалол ва мағрур...
 Жоним энди узилмоқда... Кетар мадорим..

К л е о п а т р а

Наҳот мени ташлаб кетсанг, эркаклар нори?
 Не қилайин бу оламда сенсиз тентираб?
 Менга энди офил билан тенгдир бу дунё,
 Тоқатим йўқ унга сира.

Антоний жон беради.

Қизлар, қаранглар!

Вафот этди бу оламнинг буюк султони:
 — О, севгилим!— Сўлди зафар гулин япроғи!
 Одамзод ҳам бамисоли эси кирмаган
 Ҳеч нимани билмайдиган ўсмир сингари.
 Қаҳрамонлик деган нарса кўрмайсиз энди,
 Энди тунда ёғдусини сочгувчи ой ҳам
 Ҳеч нарсани кўрмас ерда.

Х а р м и а н а

Бекачим менинг!

Ундай деманг!

И р а д а

Ўлгандай у.

Х а р м и а н а

Маликам менинг!

И р а д а

Малика!

Х а р м и а н а

Оҳ, маликам! Оҳ, бекачим менинг!

И р а д а

Мисрликлар паноҳию улкан бекаси.
 Ҳукмдори!

Х а р м и а н а

Жим!.. Ирада, жим бўлинглар, жим!

К л е о п а т р а

Малика деб атаманглар, аёлман халос,
Бамисоли бир молбоқар сезаман ўзим,
Қани энди худоларнинг башарасига
Тожу тахтим улоқтириб берсам бақириб:
Дил гавҳарим ўмардинглар, юлиб олдинглар,
Гавҳар ила ўзим ҳам нақ маъбуда эдим.
Кулфат энди гажимоқда қутурган итдай,
Қолмай мадор, бу танимда битди тоқатим.
Шум ўлимнинг масканига шундай, берухсат
Қирмоқликнинг наҳот энди бўлса гуноҳи?
— Нима бўлди, сизларга ҳой, жоним қизларим?
Қўлга олинг ўзингизни! Хармиана, ҳой!
О, жонимдан азизларим! Олам зимистон,
Гўё қуёш тамом ботиб кетган ҳечликка.
— Кўрсатинглар довьораклик, қани, аскарлар,
Сардоримиз кўмайлик зўр ҳурматлар билан.
Ундан кейин мард баҳодир римликлар мисол
Ажални ҳам ўйнатамиз, очдириб қучоқ.
Қудратли руҳ парвоз қилган, жавлонлар урган,
Бадан деган бу буюм ҳам унсиз ва совуқ!
Дўстдан ортиқ бўлган инсон етди манзилга,
Энди эса боражакмиз унинг изидан.

Антонийнинг жасадини кўтариб чиқиб кетишади.

БЕШИНЧИ ПАРДА

I-САҲНА

Цезарнинг Искандария яқинидаги саройи.

Цезарь, Агриппа, Долабелла, Меценат, Галл,
Прокулей ва бошқалар кириб келадилар.

Цезарь

Долабелла, айтгин унга, бўлсин тез таслим,
Енгилгани аниқ-равшан, қаршилиқдан ҳеч
Чиқмагай наф.

Долабелла

Буни адо этаман, Цезарь.

(Кетади.)

Деркет қўлида Антонийнинг қиличини кўтариб киради.

Цезарь

Кимсан ўзинг? Қўлда қонли қилич кўтариб,
Қандай журъат этдинг бунда кириб келмоққа?

Деркет

Исмим Деркет. Урим бўйи ҳалоллик билан
Антонийга хизматимни қилдим аямай,

Бу борада бошқаларни қолдирдим ортда.
 Оёғида юриб, тили сўзлаб тургунча
 Хўжам дедим, айтганларин айладим бажо,
 Душман билан олишганда аямадим жон,
 Мени олсанг хизматингга садоқат билан
 Бор кучимни аямасдан сарфлагум бешак.
 Йўқ десанг гар жоним турар ҳозир қўлингда.

Цезарь

Бу гапларда не маъно бор?

Деркет

Антоний ўлди.

Цезарь

Ишонмайман. У қуласа борми, ваҳмаси
 Бу оламни кўтарарди мутлоқ бошига.
 Замин бунда таг-тагидан келиб ларзага,
 Ирғитарди саҳроларнинг шерларин бир-бир,
 Шаҳарларнинг тахтиравон кўчаларига,
 Бориб тушган бўлардилар шерлар инига.
 Оддий инсон ажалимас унинг ажали.
 Сабаби бор. Очиқ айтсам, «Антоний» исми
 Бу дунёнинг ярми деган маънони берар.

Деркет

Шундай. Бироқ унинг энди ўлгани тўғри,
 Жонин олган ҳаққоният найзаси эмас,
 Ё бирорта йўлтўсарнинг ҳаром ханжари.
 Тарихга зўр ишларини қайд этган қўли

Мард юракнинг амри билан иш тутган ҳолда
Пора қилди шу юракни. Мана, кўринглар,
Жароҳатдан тортиб олдим ушбу қилични,
Қотиб қолган унда ҳозир табаррук қони.

Цезарь

Бу хабардан маъюс тортиб қолдинглар, дўстлар!
Қасам ичиб айтаманки, худолар ҳаққи,
Бунга йиғлар подшолар ҳам.

Агриппа

Буни қарангки,
Юксак мақсад чиққанида рўёбга энди,
Кўз ёш тўкмоқ лозимлигин айтмиш табиат.

Меценат

Антонийнинг фазилату бор қусурлари
Бир-бири-ла олишарди тинмай, дамо-дам.

Агриппа

Жам бўлишди унда, рости, зўр фазилатлар;
Иллатларни эса бизга бермиш худолар,
Худо эмас, инсон қилиб яратмоқ учун.
Цезарь жуда изтиробда!

Меценат

Рўбарўсида
Пайдо бўлган жуда улкан кўзгуда, ҳозир
Ўзин қандай одамлигин кўрмоқда.

Цезарь

Эвоҳ,

Шундай куйга солдимми, а, Антоний, сени!
 На чораки, танимизни ўзимиз тилиб
 Жароҳатлар очмоқликка бўлсак ҳам мажбур?
 Икковимиз бу оламга қолдик сиғишмай,
 Биримизнинг ўлишимиз турган гап эди.
 Таъзиянгни кўз ёш тўкиб ўтказгум ўзим,
 Ҳар томчи ёш юрагимнинг қони мисоли.
 Ижозат бер, ҳамкориму ҳамбиродарим,
 Ҳукмронлик ишларида раҳнамо эдинг.
 Сафдош эдинг менга доим майдони ҳарбда,
 Вужудимнинг ярми эдинг, жоним бўлаги.
 Тўғри келмай айирдилар ўшал юлдузлар,
 Қабул айла қайғумни сен, мусибат чексиз.
 — Ҳозир эмас, бошқа фурсат айтиб берурман
 Барчасини битта қўймай сизга дўстларим.

Чопар киради.

Айтмаса ҳам бир сўз, билгум унинг юзидан
 Келтирганин қандай хабар.— Сен ким бўласан?

Чопар

Мисрликман. Клеопатра, менинг маликам,
 Хилхонадир ҳозир унинг ёлғиз паноҳи.
 Ўша жойда қимир этмай кутар буйруғинг,
 Тақдирининг не бўлишин билмоқ истайди.

Цезарь

Бориб айтгин, қўрқувларни тарк этсин мутлоқ,
 Кўп ўтмайин бориб бирор яқин одамим,

Айтар унга: «Кўражаксан хуш муомала,
 Қўяжакмиз ҳурматингни жойига албат».
 Бераҳмлик ярашмайди Цезарь шаънига.

Ч о п а р

Худолар ҳам ёрлақагай сени абадий.

(Кетади.)

Ц е з а р ь

Бориб айтгин, Прокулей, маликага тез,
 Таҳқирламоқ ниятим йўқ сира кўнгилда.
 Тилга нима келса қайтмай қилавер ваъда,
 Мағрурликни қўлдан берма, тагин малика
 Қасд қилмасин, эҳтиёт бўл, ўзини жонига,
 Мўлжалдаги ишларимиз бузиб қўймасин.
 Тирик ҳолда элтсак борми биз уни Римга,
 Зафаримиз абадиян бўлмайди унут.
 Сен буларни маликага айтгину тезда
 Олиб келгин жавобини.

П р о к у л е й

Бошим устига.

(Кетади.)

Ц е з а р ь

Уша ёққа сен ҳам жўна, Галл.

Г а л л кетади.

Долабелла!

У ҳам бирга бора қолсин.

А гр и п п а б и л а н М е ц е н а т

(бараварига)

Ҳой, Долабелла!

Цезарь

Ҳожати йўқ, эса тушди топшириқ билан
 Юборганим, келиб қолар зум ўтмай бунда.
 Энди эса қодиримга қараб юринглар,
 Кўрсатаман қўлимдаги бор мактубларни.
 Ушанда сиз ишонасиз босиқлигимга,
 Жанг истамай тинчлик кўзлаб юрганларимни.
 Хоҳишим-ла, мен қилмадим жангни ихтиёр,
 Қани энди, кетдик дўстлар, қолманглар ортда.

Кетадилар.

2-САҲНА

Искандария. Шоҳлар хилхонаси.

Теладан Клеопатра, Хармиана ва Ирада чиқиб
 келишади.

Клеопатра

Бахтсизликлар бермоқдадир ҳаёт сабогин,
 Аянчлидир менга ҳозир ҳукмдор Цезарь:
 У тақдирдан зўр келолмас, қулдир қисматга,
 Бажаради тақдир азал буйруқларини.

Иродасни фармони-ла баридан кечган,
 Тасодифни жиловлаган инсон улуғвор,
 Гадо билан подшоҳларни бирдай боққувчи
 Гўнг ҳидидан кўзин юмиб йўқликка кетган
 Одамзоддан зўр, улуғи топилмас сира.

Пастдан Прокулей, Галл ва аскарлар киришадн.

Прокулей

Салом йўллар Цезарь Миср маликасига,
 Утинади билмоқ бўлиб истакларини,
 Хурсанд бўлар, малика ҳам айтса бемалол.

Клеопатра

Исминг недир?

Прокулей

Прокулей, дейдилар мени

Клеопатра

Тилга олиб сенинг номинг Антоний менга,
 Шу одамга ишонавер, деганди бир кун.
 Ёлгон энди даҳшатини менга сололмас,
 Путур кетган ҳалолликдан. На чора энди,
 Ҳукмдоринг истаса гар, сўрашим садқа,
 Бориб айтгин, ярашмайди ҳукмдорларга
 Подшоҳликдан бери бўлмиш садқа сўрамоқ.
 Шу боисдан ҳадя қилса менинг ўғлимга
 Забт этилган Миср мулкин бутунлай, буткул,
 Ўз мулкимни ўзгинамга қайтаргани-чун
 Қилар эдим мен тиз чўкиб, ҳаққига дуо.

Прокулей

Қўрқма асло, ихтиёринг ҳукмдордадир,
 Ишонавер Цезарга сен астойдил, дилдан.
 Раҳм-шафқат жой олгандир кўнглин тўридан,
 Хуш кўради хоксорларга қилмоқ мурувват.
 Рухсатинг-ла бориб айтай унга бугуноқ
 Ишонишинг ҳукмдорнинг ҳимматларига.
 Голибкоринг ўнглаб қўйиб букик қаддингни,
 Утинади, қайтармагин қўлини сира.

Клеопатра

Бош эгаман ҳукмдорнинг бахт-иқболига,
 Тан оламан қудратини, албат бориб айт,
 Измидадир бугун мана, буюк салтанат,
 Тобе этмоқ санъатига қойил ҳам бўлдим,
 Узин кўрмоқ истаги ҳам бордир қалбимда.

Прокулей

Ҳаммасини етказаман, тўқ қил кўнглингни,
 Гар бўлса ҳам у сабабкор кулфатларингга,
 Ҳамдард эрур шу фурсатда билгил, малика.

Прокулей билан иккита аскар хилхонанинг тепасига нарвон
 қўйиб чиқиб, Клеопатрани ўрашади. Бошқа аскарлар эшик
 тамбаларини олиб, очишади.

Галл

Кўп қийналмай маликани туширдик қўлга,
 Энди Цезарь келгунича қўриқласак бас.

(Кетади.)

Ирада

Буюк малика! Ҳой!

Хармиана

Ҳой, Клеопатра!
Атрофингни ўраб олди душманлар, ана!

Клеопатра

(ханжарни олади)

Тез бўл, қўлим!

Прокулей

(уни қуролсизлантиради)

Шошилмагин, малика, тинчлан!
Сабр қилгин, етказмагин зарар ўзингга.
Сени сотмай қутқарганман.

Клеопатра

Нақ ўлимдан-а?
Мени ҳозир маҳрум қилдинг ҳатто ярадор
Итга насиб бўладиган мурувватдан ҳам.

Прокулей

Қасд қилгудай бўлсанг борми ўз жонингга сен,
Урар эдинг ерга Цезарь сахийлигини.
Цезарь, қандай юмшоқлигин қўйсинлар билиб,

Ўлиб кетсанг, жумла-жаҳон қоларди билмай,
Цезарь қандай одамлигин.

К л е о п а т р а

Қайдасан, ўлим?
Тезроққина жонимни ол! Зерикмадингми,
Чангал солиб гадоё билан гўдакларга сеп?
Мана энди, олавергин малика жонин!

П р о к у л е й

Сабр билан бардошга зўр бергин, маликам.

К л е о п а т р а

Энди менга бегонадир хобу ноз-неъмат,
Шу тариқа жонимни ҳам қиламан нисор.
Цезарь энди тортса ҳамки қанча ташвишлар,
Мен занжирбанд ҳолда бўлмам унга кўндаланг.
Октавия энди менга уюб қовоғин,
Маҳрум бўлар қилмоқликдан тўйиб томоша.
Бўлолмайман жавлон урган римликлар аро
Ҳам масхара, ҳам кулги-ю, ҳамда сазойи.
Жасадимни тезда элтиб кўмсинлар майли,
Шаҳри Римда машҳур бўлган расво ариққа!
Ташласинлар майли мени Нил лойқасига,
Устимдаги либосларим қилсинлар пора!
Мени талаб пашшалару сўналар бари,
Титигимни чиқарсинлар, она юртимнинг
Бир эҳроми дорим бўлсин, минг-минг розиман
Қўл-оёқда қищаң билан оссинлар унга!

Прокулей

Қандай ҳадик сени қийнар, билолмам сира,
Ахир Цезарь қўрқитган йўқ сени.

Долабелла киради.

Долабелла

Прокулей,
Хабари бор ҳукмдорнинг бўлган ишлардан.
Чорламоқда ҳузурига сени, боргин тез,
Маликани қолдирасан менинг қўлимда.

Прокулей

Гапинг маъқул, Долабелла. Бўлма сира қўрс.

(Клеопатрага.)

Нима деяй Цезарга мен? Етказгум унга.
Айтавергин тортинмасдан.

Клеопатра

Истагим — ўлмоқ.

Прокулей билан аскарлар кетишади.

Долабелла

Мен ҳақимда гап кетганда шу чоққача ҳеч
Бирор марта эшитганинг борми?

К л е о п а т р а

Билмадим.

Д о л а б е л л а

Билмоғинг шарт эди мени.

К л е о п а т р а

Наҳотки, ҳозир

Бўлса бирор зарурати билганларимнинг?
Сизларга-ку тушда кўрган нарсаларини
Айтишганда ёш болалар ёки аёллар
Кўп масхара қиласиз-да, бошлаб куласиз.

Д о л а б е л л а

Нима ҳақда сўйлаяпсан маликам ўзи?

К л е о п а т р а

Тушимга ҳам кирганин кўр... Бир замонлари
Бўлган экан мўътабар зот — исми Антоний...
Қани энди ҳозир яна кўрсам тушимда,
Ушандайин бир одамни!..

Д о л а б е л л а

Шошма, малика!..

К л е о п а т р а

Биз яшаган шу заминнинг аянч парчасин
Еритувчи қуёш билан моҳтоб сингари,

Антонийнинг хўп файзиёб юзидан доим
Нур ёғилиб турар эди.

Д о л а б е л л а

Менинг маликам!..

К л е о п а т р а

Йўлда уммон учраса гар ўтарди ҳатлаб.
Фурсат етиб қўлин ишга солганда борми,
Кўрк билан файз бахш этарди кекса заминга.
Гурунглашса овози ҳам бўлиб омухта,
Ярашарди бу оламнинг садоларига.
Бу дунёни қутқармоқчи бўлса мабодо,
Наърасидан гулдурак ҳам эди шарманда.
Сахийликка келганда-чи, зиқна қаҳратон —
Эмас, балки сахий куздай очиқ қўл эди.
Сира тубан кетмасди у эрмак бобида,
Дельфин каби тўлқинларга урар эди тўш.
Отбоқардай хизматида турарди шоҳлар,
Антоний ҳам сочар эди майда тангадай
Оролларни, шоҳликларни...

Д о л а б е л л а

О, Клеопатра!..

К л е о п а т р а

Нима дейсан, кўрарманми иложин топиб
Тушимдаги ул инсонни ўнгимда, а?

Д о л а б е л л а

Йўқ.

К л е о п а т р а

Гапинг ёлғон, худолардир нақ бунга шоҳид!
 Унгим жуда келган эди тушимдан зўрроқ.
 Тасаввурнинг ўйинлари шу қадар нозик,
 Бунда доим доғда қолар она табиат.
 Табиат ҳам уни жуда арзанда қилиб,
 Бор меҳрини бағишлаган эди аямай.

Д о л а б е л л а

Қулоқ бергин сўзларимга энди, малика!
 Бошга тушган бу жудолик ўзингдай буюк.
 Мусибатинг тенг келгулик жудолигинга.
 Бунинг учун айрилсам ҳам ҳатто ўзимнинг
 Манфаатим кўзлаб қилган ниятларимдан,
 Тек туролмай жавоб бергум жароҳатланган —
 Юрагингнинг ҳар садоси, ҳар инграшига.

К л е о п а т р а

Мурувватинг, яшилигинг учун кўп раҳмат.
 Цезарь мени не қилмоқчи, айтолмайсанми?

Д о л а б е л л а

Айтмоқлигим жонз эрур, гарчи аламли...

К л е о п а т р а

Хўш, хўш?..

Д о л а б е л л а

Бағри кенг одаму бироқ негадир...

Клеопатра

Ўзи миниб голибкорлар аравасига,
Мени судраб бормоқчими?

Долабелла

Шундай, маликам.

Саҳна ортидан: «Хукмдорга йўл бўшатишлар! Йўл беринг-лар!» деган овозлар эшитилади.
Цезарь, Галл, Прокулей, Меценат, Селевк ва бошқалар кириб келадилар.

Цезарь

Клеопатра деган малак борми шу ерда?

Долабелла

(Клеопатрани кўрсатиб)

Мана Цезарь!

Клеопатра тиз чўкади.

Цезарь

Тур ўрнингдан. Тиз чўкмоқ нечук?
Ўтинаман, тургин тезроқ, Миср малаги.

Клеопатра

Худоларнинг иродаси. Эгаман бошим,
Сеңдайини зўр ва музаффар хукмдоримга.

Цезарь

Бундай оғир хаёлларнинг борми даркори?
 Сенга етган озорларнинг барин биламиз,
 Эсимиздан чиқмагай ҳеч, аммо тайёрмиз
 Тасодифлар қаторига йўймоққа барин.

Клеопатра

Эй, оламнинг ҳукмдори, энг сахий сардор!
 Неки қилган бўлсамки, мен то шул вақтгача,
 Демагайман, ҳаммаси ҳам гинадан йироқ.
 Аёл зотин оламда бор инжиқликлари
 Ўзимда ҳам борлигини қилгум эътироф.

Цезарь

Бизлар сенинг айбларингни Клеопатра, бил,
 Камайтириш томонига эрурмиз мойил.
 Сен мабодо ўзимдаги бор ниятларга
 (Улар эса ўзингга ҳам келгусидир хуш)
 Қилмай сира монеликлар, йўл берсанг агар,
 Бўлур сенга зиёд фойда. Мабодо тагин
 Антонийнинг тақдирини кўриб хўп маъқул,
 Золимларга тиркаб бизни айласанг абгор,
 Ғазабимиз ортгусидир сира билмай чек,
 Фарзандларинг доғида ҳам куйишинг аниқ.
 Акс ҳолда-чи, қўлимиздан келар яхшилик,
 Хуш қол энди, гўзал малак, бормасам бўлмас.

Клеопатра

Қаён борма, қайда кезма, ҳукмдор, албат
 Ўз замининг тунроғида юрасан фақат.

Бизлар эса жангда олган ўлжанг қатори...
Билганингни қилавергин, сенда ихтиёр.

Цезарь

Неки ишлар бўлса дахли ўзингга ҳозир,
Маслаҳатинг аямасдан тургил ёнимда.

Клеопатра

Борки пулим, хазинам ва қақир-қуқурим
Хўп батафсил кўрсатилган, қолмаган сира
Қўлингдаги бу рўйхатда.— Қайдасан, Селевк?

Селевк

Шу ердан, маликам!

Клеопатра

Ҳа, хазиначим шу.
Ўлдиргум деб даҳшат солиб ичиргил қасам,
Айтиб берар ҳеч нимани яширмаганим,
Қани энди, онт ич, Селевк.

Селевк

Ичмайман, бекам.

Ёлгон-яшиқ гаплар айтиб, айрилмай бошдан,
Ундан кўра танглайимга ёпишсин тилим.

Клеопатра

Нималарни яширибман?

С е л е в к

Етар қолгани
Рўйхатдаги нарсаларни сотиб олмоққа.

Ц е з а р ь

Бўлди энди, Клеопатра, қизараверма,
Ҳушёрлигинг арзир ўзи кўп мақтовларга.

К л е о п а т р а

Ана, Цезарь кўриб қўйгин, бойлик қанчалар,
Ўз домига тортишини инсонни буткул.
Менга содиқ одамлар ҳам содиқдир сенга.
Жойларимиз тасодифан қолса алмашиб,
Бори яна бўлаверар албат аксинча...
Сенинг бундай одамлигинг билмовдим, Селевк,
Сотқин, хоин, беандиша, қуллигинг билан
Фоҳишадай алдоқчию бебурдлигингни.
Тисарилма орқанга ҳеч. На чора, майли,
Тирноқларим турганида сенинг кўзларинг
Қанот боғлаб осмон томон учолмас, дейман.
Кўрмагандим сендайин паст, аблаҳ сотқинни!..

Ц е з а р ь

Утинаман, малика, мен...

К л е о п а т р а

Уят ва номус!

Мендай ғариб, бенавога айлаб илтифот,
Ўл буюклик чўққисидан боққан лаҳзаганда,

Битта қулим сочиб дилда бор ёвузлигин,
 Дилимдаги барча гаму андуҳларимни
 Ловуллаатди камайтирар ўрнига атай!
 Узинг ўйлаб кўргин энди, эй олижаноб,
 Олиб қолган бўлсам ҳамки баъзи нарсалар,
 Аёлларнинг тақинчоғи, майда-чуйдаси,
 Дўстларимга бераман деб қилгандим ният.
 Октавия билан Ливия кўнглини овлаб,
 Хурсанд қилай, ярасалар зора коримга,—
 Дея олиб қолган бўлсам баъзи бебаҳо
 Нарсаларни, йўқдир сира айби, гуноҳи!
 Мана энди ҳузурингда бу инсофи йўқ
 Ҳеч уялмай этмоқдадир мени шармисор.
 О худолар! Кўринарми ҳеч бир охири
 Мен қулаган жаҳаннамнинг!

(Селевка.)

Кўзимдан йўқол!

Йўқса ҳозир ўз кўзинг-ла кўргунг муқаррар,
 Гарчи устин хўрлик кули босган бўлса-да,
 Бир ланғиллаб ўт олишини шоҳлар ғазабин!
 Ахта қулнинг иши эмас хотинни аяш!

Цезарь

Жўна, Селевк.

Селевк кетади.

Клеопатра

Ҳукмдорлар масъулдир доим,
 Не воқеа содир бўлса мамлакатади.

Бизни эса қулатганда, ўзгалар айбин
 Ҳеч тортинмай тўнкашади бизга, шу боис
 Оғир кўчар қуламоқ ҳам.

Цезарь

Клеопатра,
 Уз қўлинг-ла, бу рўйхатга қўшган-қўшмаган
 Мол-мулкингни тиркамаймиз ўлжаларга ҳеч,
 Билавергин хазинангни ихтиёрингда.
 Ғам-ташвишни ўйламагин. Цезарь йироқдир
 Савдогарлик деган гапдан, сен-ла тортишмас,
 Ўзга қора ўйлардан ҳеч зиндон ясама,
 Не десанг бас, бажарамиз раъйингга қараб,
 Ихтиёринг ўзингдадир билгил, малика,
 Хоҳлаганинг еб-ичгину ўйнаб-кулавер.
 Сенга ўзим хайрихоҳман, мисли дўстингдай
 Тақдирингдан бўлиб турай доим хабардор,
 Энди эса, яхши қолгин.

Клеопатра

Ҳукмдор! Шоҳим!

Цезарь

Ундай дема, дўстингман мен. Хайр, яхши қол.

Бурғулар чалинади. Цезарь шотирлари билан чиқиб
 кетади.

Клеопатра

Ўз-ўзимдан қолдирмоқчи бўлиб кўнглимни
 Сўз тўрлари билан мени ташлади чирмаб.

(Хармианага.)

Хўп яхшилаб солгин қулоқ...

(Қулогига нималарнидир пичирлайди.)

Ирада

Бас қил, маликам.
Зулмат чорлар, битган бизнинг кунларимиз ҳам.

Клеопатра

Тез боргину изингга қайт. Барин пиштиб
Қўйгандирман. Сендан лозим фақат шошилмоқ.

Хармиана

О, маликам, тушунарли!

Долабелла киради.

Долабелла

Малика қайда?

Хармиана

Рўбарўнгда турар мана.

(Кетади)

Клеопатра

Ҳа, Долабелла?

Д о л а б е л л а

Сенга бўлган меҳрим ундар бирдай кўришга
 Иродангни худоларнинг хоҳиши каби.
 Мен ҳам келдим энди сенга бергани хабар,
 Қетмоқчидир Цезарь шу дам Сурия томон,
 Болаларинг билан сени жўнатар жадал.
 Бундан қандай фойдалансанг ихтиёр сенда.
 Мен ваъдага вафо қилдим.

Қ л е о п а т р а

Долабелла, бил,
 Мен олдингда қарздорман.

Д о л а б е л л а

Хизматкорингман,
 Борай энди Цезарь томон, хуш қол, маликам.

Қ л е о п а т р а

Яхши боргин, хўп хурсандман.

Д о л а б е л л а кетади.

Гап шу, Ирада!

Римликларнинг кўнглин очиб, хуш-хушлаш учун,
 Бўлиб қопмиз биз Мисрнинг қўғирчоқлари.
 Болғаларин тарақлатиб исқирт усталар,
 Ажаб эмас, томошага қуришса саҳна.
 Биз ўшанда терга пишган бақалоқларнинг
 Сассигидан бўлажакмиз бир ёқлик албат.

И р а д а

Йўл қўйишмас худолар, оҳ!

К л е о п а т р а

Йўқ, Ирада, йўқ,

Ҳаммаси ҳам шундай бўлар, мана кўрасан,
Ғар хотиндай қўлимизни қўйишар боғлаб,
Ундан кейин вайсақилар оғизга келган —
Сўзлар билан айлашади таърифу тавсиф.
Ҳар нарсага суяги йўқ масхарабозлар
Мисрликлар маншатин қилишар тасвир,
Антонийни кўрсатишар майхўр ўрнида,
Либосимни кийиб олиб бирорта бачча
Хўп чийиллаб, ётиб-туриб, қилиқлар қилиб,
Ерга урар маликалик шаънимни буткул.

И р а д а

О, худолар!

К л е о п а т р а

Бизни кутар шундай кулфатлар.

И р а д а

Кўрмагайман асло бундай даҳшатни сира:
Биламанки, тирноқларим кучли кўзимдан.

К л е о п а т р а

Гапинг тўғри, уларнинг пуч хаёлларини,
Уйлайманки, чиқарамиз бутун чиппакка.

Х а р м и а н а киради.

Яхшимсан, Хармиана?— Энди, қизларим,
 Келтиринглар маликалик либосларимни,
 Яна Қиди дарёсида Антоний сари
 Ошиққандай ошиқайин, урайин жавлон.
 Эшитдингми буларни сен, Ирада, ҳозир?
 Хизматингни, Хармиана, қилгил сўнгги бор,
 Сўнгра майли, ўйнаб-кулгил дунё тургунча.—
 Тожим билан келтиринглар бор безакларим.

Ирада кетади. Саҳна ортидан шовқин-сурон эшитилади.

Нима шовқин?

Қўриқчи аскарлардан бири киради.

Аскар

Келибдир бир мискин мевачи,
 Маликани кўрмоқликка сўрар ижозат,
 Саватида мевалар бор.

Клеопатра

Майлига, кирсин.

Аскар кетади.

Гоҳи пайтда хўп улуғвор ишлар ҳам тугал
 Битгусидир арзмаган бир қурол билан!
 Озодликни олиб келмиш шу авом менга,
 Аҳдим шудир: «Қолмагайдир ҳеч аёллигим,
 Мармар нима бўлса мен ҳам худди ўзиман,
 Ой ҳам менга бегонадир буткул».

Аскар сават кўтарган бир мискин киши билан бирга
 қайтиб киради.

Аскар

Мана у.

Клеопатра

Сен кетавер, Мискин киши қолсин шу ерда.

Аскар кетади.

Улим ҳадя этадиган, сездирмай оғриқ,
Илон билан ҳузуримга келганинг ростми?

Мискин киши

Нега олиб келмас эканман — олиб келдим. Қелтирган нарсам жиғига тегсанг ҳам тек тураверадиганларданмас. Шунақанги чақадикки, асти қўяверасан! Тишлашини айтмайсанми! Тиши текканлардан жуда ози омон қолган, тил тортмай кетаверишган.

Клеопатра

Чаққанидан ҳам ўлганлар борми?

Мискин киши

Э, раҳматилар анча-мунча. Эркаклардан ҳам, ҳатто аёл жинсидан ҳам топилади. Бир воқеани эшитганим бор. Ҳар қандай аёл сингари ростгўйроқ бўлай деган мақсадда гапига унча-мунча ёлгон қўшиб турадиган ҳалол бир кампир бор. Ана ўша менга илон чаққан одам ўлишини гапириб берувди. Шунақанги тасвир қилгандики! Бироқ ҳар қанақа афсонага учган одамни

аҳмоқ, дейдилар. Бироқ бир нарсани айтмасам бўлмайди — келтирганим илонларнинг сараси.

Клеопатра

Кетаверсанг бўлади.

Мискин киши

Бу илондан кўнглинг тўлсин, дилинг хуш бўлсин.

Клеопатра

Хайр.

Мискин киши

(саватни ерга қўйиб)

Илон бўлгандан кейин илонлик қилишини ёдингдан чиқарма.

Клеопатра

Хўп, хўп, хайр.

Мискин киши

Илон бамаъни одам қўлида бўлса ҳам унга ишонини мушкул. Ундан нимаям яхшилик чиқарди, дейсан.

Клеопатра

Хавотир олма. Эҳтиёт бўламан.

Мискин киши

Бўпти. Овқат бера кўрма. Бунга у арзимади.

Клеопатра

Мени еб қўймайдими ишқилиб?

Мискин киши

Мен унақа соддалардан эмасман, биродар. Аёл турганда илон тугул шайтоннинг ўзи ҳам тил тортмай ўлади. Иблис панд бермаса борми, аёл худоларга ем бўларди. Лаънати иблислар доим худоларни доғда қолдириб юришади. Худолар ўнтача аёлни яратгунча бўлмай иблислар бештасини йўлдан уриб улгуришади.

Клеопатра

Яхши. Энди бор. Хайр.

Мискин киши

Мен бор гапни айтяпман-да. Хўп, илондан ҳожат роҳат кўр, ишқилиб.

(Кетади.)

Ирада маликанинг мантияси, тожи ва бошқа нарсаларини кўтариб киради.

Клеопатра

Порфирани узат тезроқ. Қийғиз тожимни, Мангулик ҳам тарафига турибди чорлаб.

Бундан кейин сезмам узум шарбатин таъмин,
 Бўлгусидир гирт бегона шу лабларимга.
 Бўлгин тезроқ! Чорлаяпти Антоний қўймай,
 Бу мардона ишларимни маъқул кўриб у
 Келмоқдадир хўп ошиқиб истиқболимга.
 Ичак узиб кулади у Цезарь бахтидан;
 Худолар ҳам бахтни олдин этишиб ато.
 Сўнг кибрини пайқаб роса қувиб солишар.
 Бормоқдаман ҳузурингга, азиз рафиқам,
 Мардлик билан бу ишимга олганман ҳуқуқ.
 Ҳозир мени кўрсанг борми — ўту ҳавоман,
 Бошқа ёмон офатлардан қутулганим рост.
 Ҳамма нарса тап-тайёрами? Унда илтимос,
 Лабда қолган жиндай тафтим айланглар қабул.
 Хўш, алвидо.— Яхши қолгин, ҳой, Хармиана,
 Яхши қолгин, Ирада!

(Икковини ўпади.)

Ирада йиқилиб жон беради.

О, ўлиб қолдими?

Лабларимда қолганмикин заҳри илоннинг?
 Сен ҳаётдан кўз очгунча бўлдинг-ку жудо,
 Улим деган бамисоли севгили ёрнинг
 Жон огритиб ўнишидай деганлари ҳақ.
 Ун чиқармай тарк этганда ушбу дунёни,
 Арзимаиди, дегандилар, видолашувга.

Х а р м и а н а

Ёғдир энди жолаларинг, эй қора булут,
 Йиглашини кўрай токи худоларнинг мен!

Клеопатра

Қандай уят! Антонийга кўринса меидаи
Олдин бориб бу Ирада! Шунда Антоний
Бўса ҳадя этиб қўйса! Бу бўсани мен
Ортиқ кўргум ахир осмон-фалаклардан ҳам!

(Илонни кўкрагига солади.)

На чора бор, қани узгин, кичкина қотил,
Ўткир тишинг ишга солиб, тақдири азал
Ҳукми билан ҳосил бўлган қаттиқ чигални.
Жаҳлинг чиқиб, ғазаб сочиб тишлагил, тентак,
Қани энди сенда ҳозир бўлганида тил,
Эшак деган ном берардинг Цезарга албат:
Иккимиз ҳам қолдирамиз уни хўп доғда.

Хармиана

Шарқ Юлдузи!

Клеопатра

Жим, жим! Аста! Солмагин шовқин,
Кўрмайсанми, кўкрагимни эммоқда гўдак,
Онаси ҳам кўзи кетиб қолгуси мутлоқ.

Хармиана

Пора-пора бўлгин, юрак!

Клеопатра

Заҳар мисли бол.

Гўёки бир оромижон, малҳамга ўхшар.
 Гўё майин бир шаббода!— О, Антоний! О!
 Кел, эй сен ҳам қўлимга чиқ, қўлимни яла.

(Иккинчи илонни қўлига қўяди.)

Яшаб нима қилай энди...

(Иқилиб жон беради.)

Хармиана

...Расво дунёда?

Хайр энди, эй малкам.— Ғурурлан, ўлим,
 Чангалингга тушди ҳозир бебаҳо аёл.
 Ундайлари учрамайди дунёда сира,
 Юмилгандир абадиян туйғун кўзлари.
 Олтин қуёш сари энди талпинмас э, воҳ,
 Маликанинг нурдай ёниқ нигоҳи буткул.
 Тожи бир оз қийшайибди, қўяй тўғрилаб.
 Юмушлар ҳам битди ҳисоб.

Қўриқчилар югуриб киришади.

Биринчи аскар

Малика қайда?

Хармиана

Жим бўлинглар. Уйғотмангиз уни.

Биринчи аскар

Ҳукмдор

Юборувди бизни унга.

Х а р м и а н а

Кечиккан чопар...

(Кўкрагига илон солади.)

Қани, тезроқ бўлгин энди. Тишлашинг заиф.

Б и р и н ч и а с к а р

Бу ёққа, ҳой! Зўр фалокат! Цезарь алданган.

И к к и н ч и а с к а р

Долабелла шу ердадир, Цезарь элчиси,
Чақирайми?

Б и р и н ч и а с к а р

(Хармианага)

Нима бўлди бу ерда ўзи?

Наҳот сизга бу қилиқлар ярашса?

Х а р м и а н а

Зеро

Меросхўри эди шонли ҳукмдорларнинг,
Тўғри қилди малика ҳам шундай йўл тутиб.
Эҳ, аскар-ей...

(Ўлади.)

Долабелла киради.

Д о л а б е л л а

Нима бўлди?

Иккинчи аскар

Ҳаммаси ўлди.

Долабелла

Хавотиринг тўғри эди сенинг, Цезарь, ҳа,
 Етиб келиб тез орада суққанингда бош,
 Кўражаксан ўзинг олдин ололмай қолган
 Энг даҳшатли воқеанинг содир бўлганим.

Саҳна ортидан: «Цезарга йўл беринглар! Йўл беринглар!» де-
 ган овозлар эшитилади.

Цезарь шотирлари билан кириб келади.

Долабелла

Башоратда тенгинг йўқдир, Цезарь, рост айтсам,
 Содир бўлди ўзинг қўрққан ишларнинг бари.

Цезарь

Мана буни атагайлар мардона иш деб.
 Ниятимнинг қандайлигин билгандан кейин,
 Энг муносиб чорасини олибди топиб.
 Улимга сабаб нима? Кўринмас-ку қон?

Долабелла

Ким кирганди бу ерга, а? Кўрганлар борми?

Биринчи аскар

Келтирганди битта мискин мева-чевалар,
 Мана шунда савати ҳам.

Цезарь

Заҳарланишган!

Биринчи аскар

Биз кирганда жони ҳали чиқмаган эди,
Маликанинг ёш канизи — Хармиананинг.
Бекасининг тожини у қўйди тўғрилаб,
Сўнгра бирдан совқотгандай дир-дир қалтираб,
Юмалади-қолди ерда.

Цезарь

Шонли заифлик!

Гар ичишган бўлишсайди заҳарни улар,
Баданлари шишиб кетар, кўпчирди буткул.
Клеопатра бамисоли ширин уйқуда,
Бундан сархуш бўлур эди бошқа Антоний.

Долабелла

Қаранг, ана кўкрагида бордир жароҳат,
Сал шишганроқ. Қўлида ҳам кўринар бири.

Биринчи аскар

Илон чаққан.

(Саватга қарайди.)

Япроқларда қолган сўлаги.
Нил ғорларин макон этган ўткир илонлар
Сўлакларин қолдиришар тупроқда.

Цезарь

Демак,

Улимига шу сабабчи бўлгани аниқ.
 Шифокор ҳам маликанинг беоғриқ, бедард
 Улим сари элтадиган дору илтимос
 Қилганига бўлиб иқроп, олди бўйнига.
 — Қани энди келтиринглар тўшакни бунда.
 Канизларни маликадан кейин ётқизинг,
 Антонийни малика-ла қўйинг ёнма-ён,
 Дафн этайлик. Маросимнинг бундайини ҳеч
 Заминимиз шу чоққача кўрмаган сира.
 Аламангиз бу фожиа оғир мусибат.
 Изтиробга солмай қўймас айбдорни ҳам,
 Авлодларнинг хотиридан узоқ асрлар
 Мағлубларга ачинишу ҳамдардлик буткул
 Голибларнинг шавкатидек ўчмайди мудом.—
 Қўшинларга буюрамиз, бу майитларни
 Шараф билан элтишларин қабристон томон.

(Долабеллага.)

Булар барни топширамиз сенинг ўзингга.—
 Дафидан сўнг йўл олурмиз гўзал Рим сари.

Кетадилар.